

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

XI priores dies complectens

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1863

De S. Adelardo Abbate Corbeiensi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72708](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72708)

Ecurgit, velut a somno, sanus.

hoc ipsum quod evenerat (erat enim et ipse Presbyter) arrepto baculo, venit ad locum, reperiensque jacentem, ac si somno depressum, excitare conatus est. Ad cuius ille vocem, velut ab stratu incolumis surgit, nec plagarum vestigiis apparentibus, cum eo pariter ad hospitium pergit, indicans qualiter a latronibus quibusdam comprehensus, dirissimis plagis mactatus fuisset, nec tamen aliquid inde sensisset.

Percussor arripitur a diabolo.

¶ Peractis deinde causis pro quibus exierat, ad monasterium repedavit. Post cuius discessum protinus ille, qui se spontaneum ad iniquum opus patrandum indiderat, demonio corripitur, et diversis poenarum incendiis flagellatur, commissum facinus exitiabiliter confitetur. Universus autem populus in ejus cruciatibus timore percussus clamavit, et dixit: Quicumque Bobiensibus monachis malum aliquod intulerit, simili ultioni subiacebit: et qui Arianorum persuasionibus acquiescit, tales iras justi Judicis merito sustinebit.

6 Videns facinus suum infelix Ariovaldus divinitus manifestatum, confusus inde, et metuens ne sibi tale quid eveniat; ipsum quem vis horrida torquebat, cum conviatoribus ad B. Attalam dirigit, postulans ut commissum malum ignoscat, spondens se multum ejus obsequio paratum fore, si sua dona dignaretur accipere. Beatus Pater Attalas respondit, se nunquam in perpetuum Ariani hominis dona suscepturum. Rogat tamen universos fratres, ut pro pestifero, qui adductus fuerat, orationem ad Dominum fundant. Quibus attentius orantibus, pestifer ille sanitati redditur, sed vite lucris non diu potitur. Nam cum ad propria redire desideraret, correptus igne febrium, inter penales incendii calamitates vita privatus est. Quem nequaquam juxta aliorum sepulchra sepelire ausi sunt, sed procul ab hominibus in quodam conspicuo loco posuerunt, quo prætereuntes dicerent: Hic jacet ille miser humatus, qui Bobiensibus monachis crudelitatem suam ostendit.

EX JONA ABB.

Bobiensium monachorum precibus liberatur: brevi post moritur.

DE S. ADELARDO

ABBATE CORBEIENSI.

CIRCIT. AN.
CHR. DCCCXXVI.

II JAN.

S. Adalardi nomen in sacris fastis.

Sancti Abbatis Adalardi nomen plerique recentiores suis Martyrologiis adscribere. Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino: Apud Corbejam Galliae, Sancti Adalardi Abbatis; qui regio genere natus, rebus hujus sæculi spretis, vigesimo ætatis anno fit monachus: de quo illud legitur, quod quotidie bis saltem mane et vespere sua alienaque peccata profusis uberrime lacrymis deploraret. Abbas autem creatus, ita in omni virtute floruit, ut Antonii sanctissimi Abbatis nomine, illum aliqui appellarent. Eadem fere habent Arnoldus Wion, et Petrus Galesinius. Meminerunt ejus Ferrarius in generali catalogo Sanctorum, Usuardi editio Colonien. anni 1321. Martyrologium Germanicum, Molanus in additionibus ad Usuardum, et in Natalibus Sanctorum Belgii, Aubertus Miræus in fastis Belgicis et Burgundicis, Antonius Sanderus in Hagiologio Flandriæ. Quidam eum 1 Januarii referunt. Appellatur etiam ab aliis Adelhardus, Adalardus, Alardus, et a Baronio Adelrhodus.

Vita scripta a S. Paschasio Ratberto, et a S. Gerardo.

2 Vitam ejus scripsit S. Paschasius Ratbertus, de quo nos xxvi Aprilis. Ea pridem edita a Surio est, ac deinde a Sirmond nostro cum ejusdem S. Ratberti operibus: quas inter se editiones contulimus, recensuimusque ad varias lectiones ex ms. Corbejensi ab Antonio Fortio monacho Corbejensi ad eundem Sirmondum transmissas, nobisque ab eo communicatas. Adjecimus aliam S. Adalardi vitam et miracula, auctore S. Gerardo monacho Corbejensi, ac deinde primo Abbate Silve Majoris in Vasconia (de quo v Aprilis agemus) ex vetusto codice Bertiniano descripta. Habetur alia brevior vita in mss. Rubæ vallis.

Ejus elevatione 11 Aug. et 10 Octob. Ex Uscia Flandriæ pago oriundus.

3 Vita S. Adalardi compendium habet Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii; ac tandem subdit: Natalem habet die secunda Januarii, sed elevationis memoriam die xi Sextilis, in nullo tamen Martyrologio eo die illius reperi nomen. At ms. Florarium die x Octobris elevationem consignat. Sed pergit Molanus: Multiplici autem de causa inter SS. Belgii est memorandus: Primum quod Mejerus referat eum ex Uscia oriundum esse, prope Aldenardam. Distat autem Uscia a

dieta civitate uno miliari, via Brugensi; vulgo Hayse. Alibi lego Usciam fuisse patrimonium Adalardi, sicut etiam fuit Berthemum, territorii Lovaniensis non obscurus pagus. Et utriusque parochiæ Abbas Corbejensis est patronus. Accepi autem a Pastoribus Aldenardensibus, non illis quos illustres Martyres cognovimus, sed ab eorum successoribus, festum S. Alardi quondam in Hussia celebre fuisse, et in ore vulgi esse, eum inde oriundum: fontem quoque inibi reliquisse, qui in presentiarum ab eo nomen servat.

4 Sed et aliæ sunt causæ, ob quas inter Belgas memoretur. Pertinet enim ad genealogiam Pipinorum et Magni Caroli, primorum Brabantiae Ducum, ut ex supradictis agnoscitur. Et postremo, Corbeja se annue ex donatione Adalardi valde multa ex Belgio recipere, et plura recepisse cognoscit. Vixit tamen extra nostrum Belgium, prout nunc sunt limites, in Corbeja videlicet Franciæ, Artesiis contigua: et cum æquivoco suo Saxoniae Corbejam struxit. In utroque autem monasterio et pietas et studia multum viguerunt. Imo monasteria hæc plantaria fuerunt primorum Bremensium Archiepiscoporum, qui Aquilonares regiones converterunt.

Corbejæ Franciæ et Saxoniciæ laus.

5 Paucis deinde interjectis subdit idem Molanus: Ex dictis liquet aberrare quosdam Berthemii incolas, qui S. Adalardum describunt Haymonis filium minorem natu, in suo pago nutritum cum giganteo equo, quem in templo depictum habent: cum ex citata historia constet eum fuisse majorem natu, ex patre, ut lectiones festi habent, Bernardo, fratre Pipini Regis. Constat tamen ex authenticis instrumentis, etiam ipsius sancti viri manu subscriptis, multa in Berthem, ex donatione ejus, a Corbeja, quædam etiam ab incolis possideri.

Fabula Berthemiansium de S. Adalardo, ejusque equo, explosa.

De S. Adalardo, alteroque Adalardo ejus discipulo et Corbejæ Saxoniciæ Fundatore haud pauca dicuntur ad xv Junii, cum de S. Viti translatis reliquiis agatur; quamquam Gerardus Abbas in Prologo illius historiae auctorem reprehendat.

NOT. 32.

VITA

PER S. PASCH.
RATBERT.

VITA S. ADELARDI

AUCTORE S. PASCHASIO RATBERTO.

PROLOGUS AUCTORIS.

* Sur. Str.
parentis.
Cur scribenda
mortuorum
gesta.

Sap. 2. 1.

Matt. 22.
v. 32.

Auctor S.
Adelardi di-
scipulus.

* ms. Corb.
materie.

1. Thess. 4.
v. 12.

Mortuos lu-
gere quatenus
liceat.

Pretium operis est, viros quosque doctissimos imitari, qui pio mentis affectu, carorum in Christo funera pietatis opere deflevere, flendo quoque miris eos prosecuti sunt laudibus. Quoniam, sicut Beatus Ambrosius in opere super Valentinianum dixit, etsi incrementum doloris sit, id quod doleas scribere, tamen plerumque in ejus, quem amissum dolemus, commemoratione requiescimus, eo quod in scribendo dum in eum mentem dirigimus, intentionemque defigimus, videtur nobis in sermone reviviscere, et totius medullam nostrae mentis influere. Ceterum posteritatis negotium est, ut eorum exempla virtutum litteris commendemus, quatenus et nostrum caritatis debitum proximis persolvamus, et Patrum exempla, quos imitari debeant, filius non negemus. Novimus igitur eos non periisse post mortem, sed beatus immutatos, ut moriendo ad immortalia summae felicitatis gaudia pervenirent. Idcirco non omnino penitus obliterandi sunt a memoria, praesertim tales, quorum non desiisse hinc mortis evulsio fuit, sed in melius commutasse. Neque enim fatendum est, iuxta quorundam perfidorum insaniam, quod scriptura inquit: Exiguum et cum tadio est tempus vitae nostrae, nec est refrigerium in fine hominis, et non est qui agnitus sit regressus ab inferis. Neque hoc dicendum, quod ex nihilo nati sumus, et post haec futuri sumus, quasi non fuerimus. Verum igitur est et incunctanter profitendum, Christum surrexisse a mortuis, et mortem moriendo vicisse; ut similiter omnes, qui in Christo moriuntur, non jam mortui, imo in eo vivi atque beati inveniuntur. Deus enim vivorum est, et non morientium, eo quod in illo qui vivit, omnes qui in ipso sunt, vivi inveniuntur. Unde et scriptura eos dormientes appellare consuevit.

2 Quapropter officiosissimum est, sicut dixi, sanctos imitari viros, videlicet praefatum Ambrosium, et Beatum Hieronymum, reliquosque sacros imitabiles viros, qui suis epitaphia caris facundissime condiderunt. Etsi non assequi eorum jura faciundiae queo, materiam tamen loquendi scias non deesse: quia eum recolere scribendo cupio virum, quem sanctum et admirabilem universus pene praedicat orbis: quemque vidimus, et usi familiaritatis ejus amore, licet indigni, sumus, omnino tacere, quamvis indocti, nequimus: ut dum eum oculis videre negamur, saltem mentis officio prosequi mereamur.

3 Sed dum hoc cogitare incipio, duobus valde contrariis afficio intus, mœroris videlicet atque gaudii. Sed contristari Apostolus pro tali negotio vetat; gaudere vero non solum mea, verum omnium nostrorum subita desolatio prohibet. Quibus utrisque taxatis stipendiis pietatum, gaudere magis, multumque congaudere profecto spe promissionis aeternae de tanto patrono oportet: itaque; per felices eum jam transisse agones, quem proculdubio requievisse in Christo, sine fine beate mansurum, minime dubitatur. Sed quia fletu amoris vincor potius, quam desperationis ignavia, mihi parcendum non ambigo: praesertim cum Apostolus non flere prohibeat, nisi tantum ut de dormientibus, tanquam ceteri qui spem non habent, non contristemur. Ergo longe aliud est, cum desperatione contristari; aliud vero dolere et condolere, quod sic peccati causa huc venimus, ut ad modicum vix parum aliquid esse videamur: unde proculdubio carorum lacrymis abluere sepulturam, debitae pietatis affectio esse debet, non erroris.

4 Qua pietate, licet mentis ingenio segnis, tui recordor, virorum carissime Adelarde Pater, senectutis decus, species sanctitatis, forma virtutum: in tantum, inquam, tui recordor, amoris vinculo, ut vix admodum me valeam inter utraque temperare negotia. Qui dum video Dominum Jesum Christum, Lazarum, quem diligebat, flevisse mortuum, et non solum flevisse, verum turbatum esse spiritu; nimirum flere cogor, tali ac tanto caeli destitutus oraculo. Ceterum ipsa natura docet carorum non oblivisci debere, sed quibus possumus eos commendare ingeniis ut et dilectio in mente firmateneatur, visione carnis sublata; et amor in mente qui dudum accensus fuerat, dum melius vivat, quem diligimus, non moriatur. Unde, mi votorum carissime, cui supersargo more vulgi sepulchri jura ex floribus, ornare cupiens funus litterarum officis; quatenus tuarum aromata virtutum non tumultu teneantur clausa, sed longe lateque in exemplum futuris fragrent temporibus. Neque enim more quorundam censeo pueros hinc inde super tumulum constituere, qui tuas fingendo laudes debeant de cantare, ut instar lugubrium carminum ad fletus et gemitum audientium pectora concitent; sed veritatis jura mihimet torpentis otio ne abdicentur, litterarum fidei commendabo, atque ita tuo refrigeratus alloquio, tui per saecula memorabor. Neque e meo poteris evelli animo, nisi nomen tuum laudesque depromam. Fidelis est mihi conscientia, quod quidquid dixerò, a tua minus est laude: ideo persuadere mihi de te talia minime erubescò. Unde tua praesens absentia mihi manens, novos in me generat lacrymarum affectus: ita tamen, ut praesentia absens faciat gratulari, quod jam perveneris ad diu promissa gaudia felix.

5 Ne, quaeso, lacrymanti dicas: Gratulari de me potius quam flere, carorum filii debueras, praesertim cum scias me evasisse mundi ludibria, et pervenisse ad fontem aeternae vitae: qui si me diligeres, gauderes utique et congauderis, quia jam frui immortalitatis stola, et satior intendo majestatis gloriam. Scio, mi Pater, scio, inquam, quia exutus carnis indumentis, caelesti jam frueris visione: sed vincor itaque, pio perfusus amore, praesentem tuam flere absentiam, quo mihi triste videtur omne quod intueor, dum te suspirans abesse sentio. Et, ut verbis Fortunati utar:

*Qualiter agnus amans genitricis ab ubere pulsus,
Tristis et herbosis anxius errat agris;
Nunc fugit ad campos, feriens balatibus auras,
Nunc redit ad caulas, nec sine matre placent;*

Sic me de tuis Pater absentem suggero verbis. Dies, inquam, obitus tui mihi utinam non duxisset, quia nec poterat pejor esse mihi exiguo, neque saevior ulla tuis omnibus inlucescere: quo quid agam quidve faciam perpendo, sed mœrore amarus non invenio. Prohibente, ut dixi, Apostolo, multum flere volens non audeo; gaudere vero, quamvis invitus, tuae claritatis gloria persuadeo. Jam enim tibi hyscans, mi Pater, abiit, et recessit imber. Ergo venerunt nuptiae agni: inter delicias paradisi frueris: vox tua sonuit jam in auribus meis: et audita est vox turturris, ita dicens: Sicut audivimus, fili, sic vidimus in civitate Domini: audivimus quidem gloriosa, sed cernimus potiora, in civitate Domini virtutum: virtutum ergo, et non vitiorum; quia Deus fundavit eam in aeternum fundamento perpetuitatis. Intellego quidem plane talia te canentem, sed suspiro dolens, et gemo anxius, longe interdum a tuo sejunctus consortio. Et quod serius est, orbis te virtutis virum praedicat, nec contingimus, nec videmus.

6 Novi igitur quod neque has velis accipere laudes, qui tuas jam in caelo scriptas proculdubio tenes. Ibi tuum prorsus feceras horreum, ibique tuum semper erat

S. Adelardi
encomium.

Joan. II.

* Sur. Str. se-
pulerum.

Dolet Auctor
sibi ereptum
Adelardum.

* Sur. Str. ca-
ritatis.

Gratulatur ei
suam felicitatem,
cumque
invocat.

erat mentis habitaculum. Unde quamvis mihi exigam quod impendo, tibi exinde gratulor, quia frueris quod amasti: mihi doleo, quem depulsum a lacte velocius amisisti: jocundor tua causa, sed mea plango. Tuis itaque gaudiis superatus, tandem gratias Deo agere non recuso. Ago quidem gratias, quod talem te habuimus: vincor vero affectu, quia prius te caruimus, quam comites paradisi nos tuo adsciveris consortio. Propter quod obsecro, mi Pater, prospicias per cancellos, per fenestras quoque, Domino concedente, voti intuearis filios. Novi igitur, qua fueris caritate praeditus, quae fide firmus, qualique spe diu velut anchora Domino religatus. Certissimum idcirco teneo, quod triplex iste tuus funiculus difficile, imo nunquam resolvitur. Miraris non modo sub pedibus nubes ac sidera, sed etiam altam planitiem caeli, niveo candidatus habitu. Ideo precor ne differas misereri humilium, quos dudum ad talia provocabas in certaminis campo. Fortis, mi Pater, fuit ut mors dilectio tua: ideo nullo victus es hoste, nullo superatus agone. Vicisti oblectamenta mundi fortiter, et ideo coronaris, credimus, gloria triumphantis indubitanter. Venite filiae Hierusalem, et videte diadema, quo coronatus est senex noster solemnitate aeterna, quibus ille inauratus est indumentis. Perpendite, quomodo adhuc invenis malignum vicerit hostem, quomodo puer mundum pedibus olim calcaverit.

CAPUT I.

Adelardus aula relicta fit monachus.

*Adelardi ge-
nus regium.*

Qui cum esset regali prosapia, Pipini Magni Regis nepos, Caroli consobrinus Augusti, inter palatii tyrocinia omni mundi prudentia eruditus, una cum terrarum Principe magistris adhibitus, elegit magis iustitiae fore et veritatis amicus, quam in illicita consentire, etiam multis oblectatus blanditiis. Unde factum est, cum idem Imperator Carolus desideratam Desiderii Regis Italorum filiam repudiaret, quam sibi dudum etiam quorundam Francorum iuramentis petierat in conjugium, ut nullo negotio beatus senex persuaderi posset, dum esset adhuc tyro palatii, ut ei, quam vivente illa Rex acceperat, aliquo communicaret servitutis obsequio. Sed culpabat modis omnibus tale connubium, et gemebat puer beate indolis, quod et nonnulli Francorum eo essent perijuri, atque Rex illicito uteretur thoro, propria sine aliquo crimine repulsa uxore. Quo nimio zelo succensus elegit plus saeculum relinquere adhuc puer, quam talibus admisceri negotiis, ut propinquo, quem contra ire prohibendo non posset, non se consentire fugiendo monstraret. Nec minus igitur Joanne pro iustitia mori paratus fuisse creditur, qui pari annis illicitam reprehendebat Regis audaciam, et spernebat huiusmodi nuptias: nec considerans propinquitatis iura, ut carnassensum praerberet contra leges Christi, quas violare non ferens, sibi in animo praeponebat. Unde et voluit magis cum Christo mente ingenuus crucis ignominiam ferre, ut fortia quaeque confunderet, quam si etiam adoptaretur in regnum, ut esset Regis filius.

* al. Deo.

*Aula exil of-
fensus quod
Carolus uxorem
repudias-
set.*

Luc 14. 33.

Math. 19. 24.

8 Despicens itaque Pharaonis regni divitias, pervenit tandem, ut monachus velut Moyses in eremo Dei frueretur aloquiis. Neque enim adhuc saeculo ita calcatus, poterat caeleste visum in monte videre: sed exutus his omnibus et sanctificatus, Dei agente gratia, discipulus factus est Salvatoris. Legerat ergo, Nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet, adhuc et semetipsum, non potest meus esse discipulus. Neque igitur ignorabat, quod facilius sit camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum caelorum intrare. Et ideo deposuit aselli onera, ut facilius arcem atque strictam viam mandatorum Dei curreret. Quibus depositis, Corbeiae, imo Christi ibidem expetiit fontem, velut cervus ille Davidicus. Ubi

cum parum fuisset immoratus, subito humilitatis discipulus, factus est magister virtutum: et qui pridie pedisequus videbatur aliorum, inventus est dux et praevius suorum in Christo commilitonum. Elegeras enim, bone Jesu, tibi tyronem et puerum: non quidem ille te, sed tu illum elegeras et praelegeras, tua praeventum misericordia. Eligisti eum ferme cum viginti esset annorum, quando infelix nimium aetas humana, fragilis et valde proclivis est ac peccandum: tunc quando omnes tyrones tui, cum exirent de terra Aegypti, a viginti annis et supra, in libro vitae te conscripti sunt praemouente. Nec non et cum rursus a Moyses et Elezaro recensentur omnes hac aetate et deinceps, qui possunt ad bella procedere, in caeleste collegium supputantur. Hi tantum in castris Domini figunt tentoria, hi soli procedunt ad bella. Sane quia mirum admodum est tunc vincere, cum oblectatur variis blandimentis; triumphare, multis cum impellitur argumentis. Viginti etenim fiunt, quinque quater ducti; aut quatuor quinquies supputati. Quibus ita collectis, constat eos tantum ad bella fore promptissimos, qui veteris ac novi testamenti aetate senuerint, et ejus sapientia fuerint educati. Horum igitur virtus est ad bellandum aptissima; et ut se vincant primum, monenda: praesertim cum tunc hostis, quantum in carne est, majoribus utitur decipiendi ingeniis.

CAPUT II.

Munus hortulani sedulo et pie obit.

Tunc ergo tuis Christe aetate puer, mente ingenuus, prostravit mundi illecebras: tunc deposuit arma Saul Regis, ut te solo lapide, quem gestebat in pectore, prosterneretur ingens animarum delusor. Te denique elegit secum in praecordiis ferre: te auctore contra spiritalia nequitiae in caelestibus dimicare. Quid plura? ita certaminis campum ingressus, pervenit ad coenobium: ubi anno pulsans voto, tandem introivit portas iustitiae, per quas soli justi ingrediuntur. Deinde pervenit ad portam, virtute mactus, quae sola suos quosque ducit ad vitam. Ingressus namque est arcem et strictam viam, quae paucorum est, ut dilatato animo, viam mandatorum Dei curreret sagacissimae artis ingenio. Atque cum jam diu ita totus efflourisset inter monasticam disciplinam, ut magis inesse caelestibus quam terrenis crederetur; nescio quo ducti Patres affectu quasi ex jussu regio hortulanum eum constituunt. Qui gaudens ut bonus athleta Christi, ac si inter paradisi delicias, ita obediens laetabatur animo: sciebat namque Dominum in hujusce sepulchro fuisse spelaeo, ibique eum Mariae ut hortulanum apparuisse sciebat eodem in loco eum resurrexisse, etiam inibi visiones Angelicas apparuisse. Unde profecto thesaurum effodiens in hortis animi, multiplici corpus aromate ungebat Jesu.

1. Reg. 17.

*Constitutur
hortulanus.*

Cant. 5. 1.

*Et hortum et
animum
suum excolit.*

Cant. 8. 6.

Quid tunc putas dicebat, tali adstipulatus officio? Ni fallor, dicebat (si non voce, mentis tamen affectu) dicebat, inquam: Veniat dilectus meus in hortum suum virtute consutum, et comedat fructum pomorum suorum. Erant igitur illi in animo diversa virtutum olera; et idcirco dixisse non ambigitur, ut comedat fructum pomorum suorum; suorum, inquam, quia non sibi, sed Domini applaudebat gratiae, si quid boni mente gestaret. Alii labores agrorum superexcolant, quam virtutes animi, obedientiae causa defensi: iste talia non omittens, hortum deliciarum animam suam Domino consecraverat. Fecerat enim quod ab eo sibi dictum meminerat: Pone me sicut signaculum erga cor tuum. Quo praesidio vallatus, secum in animo Domini magis delectabatur colloquio, quam rerum negotiis temporalium: descenderat enim profecto dilectus ejus Christus hortum animi illius invisere: descenderat utique ad areolam aromatis, et in eo virtutum deliciis paseebatur. Hortus autem

PER S. PASCH.
RATBER.

Animus ejus
instar para-
disi.

Genes. 12. 1.

Non fert pro-
pinquorum
crebras visi-
tationes.

3 Reg. 19.

Math. 8. 20.

It Cassinum
studio quietis.

Galat. 2. 20.

Prædicatur ei
reditus in pa-
triam.

deliciarum eo vocatus est paradisi, quod intelligitur mens hominis, quia Eden hortus deliciarum interpretatur. Unde et quidam florentem eum dixerunt. Descenderat ergo in eo Christus, ut lilia colligeret castitatis, et videret si jam mala Punica germinassent.

10 Est autem boni viri animus, ut dixi, hortus plenus deliciarum virtutibus, atque ita alter denique paradisi. Metitur ibi myrrha, membrorum scilicet mortificatio, cum virtutum aromatibus. Colligitur rosa martyrii sanguine rubricata: nitent poma convallium, caelestibus disciplinis irrorata: germinant mala Punica, propter odora menta bonorum actuum: absque eo, si quid intrinsecus latet, Dei flagrans pius ardor amoris. Inde est, frater, si velis advertere, quod noster senex totus amabilis et suavis erat: inde, quod aptus omni eloquio puritatis. Nonne tibi videtur mel et lac ex ejus lingua manasse, qui ita se suo infuebat eloquio, ut nonnunquam alioquos quasi ebrios redderet sanctitate, omnes vero sibi connexos præ dulcore nimio faciens? Et quid aliud erant ejus labia, quam favus distillans? et ut altius dicam, quid aliud, quam organum sancti Spiritus? Alioquin humana non potuisset apprehendere sapientia, quae loquebatur. Plena denique sanctitatis munere verba caelesti manabant oraculo.

CAPUT III.

Majoris quietis studio Cassinum petit. Mox revocatur in Galliam invitus.

Qui cum idem ita longe diuque a sancto ageretur Spiritu, recordatus præcepti Abrahamæ fuisse dicitur, ubi inquit Scriptura: Exi de terra, et de cognatione tua, et de domo patris tui; ac veni in terram, quam monstraverō tibi. Qui cum secum talia contulisset, cœpit intra se meditari et dicere, quod nondum hoc præcepti genus opere complevisset. Qui si mente reliquerat nativitatis solum, reputabat quod adhuc corpore interesset. Etsi juxta Evangelii præceptum, patrem, aut matrem, aut cognatos jam relinquerat, ut Deo dignus haberetur discipulus, adhuc etiam amplius molestabatur: quia licet pro dignitatis genere, sæpius tamen eum invisendo propinqui et noti frequentarent, quam quieti viri animus proposcisset. Quo factum est ut illico alter Elias fuga laberetur, non Jezabel sed carnis fugiens voluptatem. Quærebat enim severus Christi miles effugere, ut sese fugiendo plenius inveniret. Atque ita qui dudum fuerat multis fulcitus blandimentorum obsequiis, factus est hospes peregrinationis: non habens cum Christo (quod egregium habendi genus est) saltem ubi caput reclinet. Itaque sic se fugiens, ut se inveniret, pervenit secum in fortitudine verbi usque ad montem Cassinum, nolens patriæ cognoscere curas, neque prædicari de se vento jactantiæ laudes. Cogitabat autem solum se velle tantum percepisse, necdum divisum a vitiis, quousque moraretur infra patriæ fines. Et ne rursus novis diaboli retibus ligaretur, exivit ultra se vadens, si quo modo posset relatu veritatis edicere: Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus.

12 At ubi ita conscius venit Cassinum, quod totius fons religionis et origo putabatur, susceptus quidem a Patre monasterii; sed Dei disponente judicio, ibi eum paullulum licuit immorari. Fertur namque, quod illico quidam ei anachoreta in Spiritu Dei prædiceret, quinam et unde esset, et ob quam causam eousque advenisset. Ac deinde post modicum prædicat adventuros Regis nuntios, qui eum repeterent, suoque in loco restituerent. Quod ille audiens, turbabatur plurimum, quod votis prospera non succederent. Qui assumens illico Abbatem loci illius, retulit ei sua quæque, rogans atque obsecrans si quo modo posset effugere, clementer annueret, quo nomen illius ultra etiam nec a longe audiretur.

13 Sed præoccupavit Deus mox eorum consilia, et

dum moras faciunt evolendi, continuo præoccupatur nuntiis. Qui tenentes eum reduxerunt in patriam. Quid putas, quam amarus erat animus, quam moestus, quia ad patriæ fines et dulcia proprii soli arva invitus rediret? Audiant igitur hujusmodi virum nostri concives Monachi, qui lenti requiescunt umbrarum delibuti fulgine: audiant, qui post se secularium greges trahunt: audiant, inquam, quod non satiatum sit, suorum se deliniri parentum affectibus. Christus ergo matrem nescit, et ignorat fratres, ut veram nobis mentis ostendat fraternitatem. Si quis, inquit, fecerit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse meus frater, soror, et mater est. Deinde revocat discipulum ab officio funeris, ne patrem liceat sepelire debito carnis jure: Sine, inquit, mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me. Hoc igitur totum noverat pius senex noster, et ideo fugere festinabat e medio civium suorum. Recordabatur namque, quod Jesus non sit signa operatus in patria: neque Propheta sit sine honore, nisi in proprio solo. Hic autem honore mundi expoliatus, idcirco festinabat exire carorum vinculis, ut vere posset sibi mentis honorem adsciscere, atque, ut altius dicam, Angelicam in terris degere vitam. Videbatur non satis pauper posse fieri in medio parentum suorum, qui regni polebant honore, et divitiarum copiis renitebant. Et ideo disruptis vinculis clari nominis, voluit pauper fieri sine ambitione, quondam locuples. Sed sui contemptor eximius paupertate fit ornator, fuga clarior, vilitate humilitatis sublimior: et ut B. Hieronymi verbis utar, sint nonnulli ditiores monachi, quam fuerant sæculares: possideant opes sub paupere Christo, quas sub locuplete et fallace diabolo non habuerant: ut suspiret eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit ante mendicos: Adelhardus vero noster mundi omnia calcans, vicit in schemate, et cuncta quæ mundi sunt, sub pedibus attrivit.

CAPUT IV.

Abbas eligitur.

Et dum ita quietus jam victor celsa sederet in mentis arce; dispensante Dei providentia, rursus ei novus constituitur pugnandi ordo. Agitur namque non longe postquam redierat, proprio consentiente monasterii Patre, ut nec multum longe dispar, id est, alter Augustinus, vivente prædecessore successor eligatur: nisi quod ille Episcopus fuerit, iste vero Abbatis loco subrogatus sit: utriusque tamen perfecti Dei dispensatores inveniuntur. Erat autem idem beatus præfati Patris Augustini velut pedissequus, operum clarissimus imitator, satis acutus ingenio, voluntate promptus, eloquentia dives, dulciffuus affatu, auditorem tanto afficiens fructu, ut linguam ejus vix aliud, quam calamus sancti Spiritus credere potuisses. Prædicationis ejus officium lacrymæ commendabant, et cordis duritiam gemitus mollebat. Fluebat itaque lacrymarum ab eo serotinus imber, quatenus mentes uberius semen fructificandi caperent, et cor audientium hujusmodi sensu caritatis amore mulceret.

15 Vox ejus plena viroris gratia, et omni constantia fortior videbatur: ipse vero vultu corporeo nitens, plenus pinguedine sancti Spiritus credebatur. Erat autem, juxta Horatii, quod magnis laudibus prædicatur,

Fortis, et in seipso totus teres atque rotundus.

Fortis siquidem fide, constantia et virtute solidus in tantum, ut nil trepidans, nihilque dubitans videretur, etiamsi totus terrore infractus orbis laberetur. Verumtamen si aliqua terroris procella impulsus esset aliquando spe superabat, aliquando vero ratione vincebat: timor autem mundialis eum nusquam potuit subrigendo transverberare. Teres autem et rotundus ideo in seipso, imo in Domino dicitur fuisse, quia

Cogitur redire
ad suos.

Perculosa
carnalium
propinquo-
rum familia-
ritas.

Math. 12. 50.

Math. 8. 22.

Math. 13. 57.

Ep. 2 ad Nepo-
tiam.

Eligitur Ab-
bas.

Ejus eloquen-
tia.

Magnanimitas et forma
corporis.

Lib. 2. Serm.
Sat. 7.

quia non solum sibi virtutibus ac moribus aptabatur; verum etiam omnibus congruus erat, et amore dignissimus: in tantum ut omnia omnibus esset, et pene cunctis lucriferet. Erat siquidem carne nobilis, sed nobilior moribus: plenus Dei sapientia, sed opere non vacuus: pulchra facie, sed fide ac sanctitate pulchrior: dives progenie, sed ditior almitate, quia propago erat natus de propagine cæli.

CAPUT V.

Res ab eo in Italia gestæ: apud Pontificem et Imperatorem auctoritas.

Ejus prudentia ac iustitia.

Totus igitur novo homine indutus erat, et quantum hic mortalibus fas est, in intimo Domino recreatus. Equitatus ejus erat quadriga virtutum: rotæ vero quadrigæ illius, prudentia, iustitia, fortitudo et temperantia. Porro prudentia tanta illi inerat, ut fons consilii ex ejus animo manare videretur. Cernebat enim simul præterita, præsentia, et futura: ut de singulis prævideret quid agendum, quidve sequendum Dei consilio monstraretur. Iustitiam vero quantum sectatus sit, testis est Francia, et omnia regna terrarum, consultu sibi submissa: maxime tamen Italia, quæ sibi commissa fuerat, ut regnum et ejus Regem Pipinum juniorem, ad statum Reip. et ad Religionis cultum utiliter, juste atque discrete honestius informaret: ubi tantam promeruit laudem, ut a quibusdam, ita ut fertur, non homo, sed pro virtutis amore, Angelus prædicaretur. Fatentur enim, quod numquam in iudicio alicujus personam inspexerit: neque juxta proverbium vulgi, aureo pugno sitimurus ejus animifRACTUS. Solus, ut aiunt, potuit illæsus fluvium transire Acherontis avari, et sine discrimine cæcitatibus ex Alpibus remeare per annos: ante quem tremebat in promptu superbiorum altitudo, gloriabatur humilitas mansuetorum. Deposuit enim illico in ingressu omnem inde tyrannicam potestatem, qui velut prædones iniqui in populo furebant, tantoque audentius, quantum liciti auxiliabantur domini jure, unde et omnem terram pessima potestate vastabant. Primum ergo his pacem reddidit: deinde sua cuique pius arbiter jura restituit. Ergo tanta inerat ei sapientiæ virtus, ut pro virga censoris iudicis uteretur verbo, neque moram faciens, sua cuique quæ justa fuerant, designando. Fecit igitur ut suum quique adimplerent officium, et nulli jus usurparent alienum. Erat autem thesaurarius pauperum, viduarum patrimonium, pater vero orphanorum, mœrentium consolator, brachium infirmorum, et forte superbientium flagrum. Verum tamen omnes de supercilio mentis artificioso deponerat ingenio, et nullum penitus frangebatur, nisi quem conspiceret irrevocabilem esse.

* Sir. ludicro.

Italiam pacat consilio.

* Corb. iniqua.

* Sir. Sir. nullius.

Accipitur humanissime a Leone III Papa.

17 Atque ita virtute validus, mitis et mansuetus, Romanorum pervenit ad fines: ubi a Domino Leone, tunc temporis Apostolico, tanto familiaritatis officio est susceptus, ut neminem constiterit Francorum antea suscepisse. Unde nostrorum quidam narrant, sibi jocoso dixisse animo: France, inquit, sciendo scias, quia si te aliud invenero, quam te credo, non ultra necesse est Francorum aliquem huc venire, cui credere debeam. Quo profecto patet, quantum pondus idem vir habuerit, cujus evacuatio fidei, Francorum genus omne probaverit non credendum, cujusve firmitatis fuerit.

18 Sed quantas sit, plurimum produnt opera promissionis impleta: et testantur litteræ quas de hac, quæ inter homines est tenenda fides. Lothario Imperatori nuper direxit, inter reliqua ita dicens: Quid putas, inquit, o Princeps, si fides sæpe inter cruores et sævientium arma, etiam inter paganos tantum valuit, ut quisque se committeret alterius fidei sacramentis: quantum valere debeat fœdus Christiani, in veritate promissum? Non te decipiat aliquis obsecro, inquit, Imperator: quia fides cum contra aliquem violatur, non homo, sed Deus testis et veritas in ea contemnitur.

Lotharium ad promissorum fidem hortatur.

Talibus dictis proculdubio liquet, quod facilius fuerit, ferri violari vincula, quam hujus viri fidei contaminari promissa, præsertim cum in ejus pectore nil toto, nisi fons veritatis et mera simplicitas radiabat. Quem si diligenter inspiceres, erat in eo animus sigillo Christi impressus: ideo in nullo penitus corrumpi poterat.

PER S. PASCH. RATBER.

NOT. 33.

CAPUT VI.

Variorum Sanctorum virtutes imitatur.

Animus vero ejus erat velut hortus paradisi, fidei muro conclusus, universarum consitus virtutum generibus. Hujus viri imitabatur humilitatem, istius lenitatem: sequebatur autem alterius parsimonie victum, et mediocrem vestimentorum habitum: illius quoque habebat patientiam, hujus vero mansuetudinem. Cum frequenti autem suspirio tale mihi verbum pietatis ore dicebat: Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum, ac tremementem sermones meos? Tu nosti bone Jesu, ut quid talia sibi sedulo replicabat mentis affectu: habebat enim sibi distincte et apposite ad persuadendam hominibus sanctitatem: universa tua præcepta sibi commissa animo tenebat, et inde conferebat secum, habens tuorum dicta mandatorum suos ante oculos, atque ita omnium Sanctorum vitas uno mentis intuitu considerabat, quorum sedulo ruminabat virtutum exempla, ut ex his omnibus unum colligeret virum perfectum, Deo plenum, et religionis officio decoratum.

Isai 66. 2.

Variorum Sanctorum virtutes in se exprimit.

20 Scribit namque Tullius, rex eloquentiæ Latinæ, in lib. 2 de inventionem rhetoricæ artis, quo tempore Crotonienses florent opibus, atque ita cum beati numerarentur, et templum religionis suæ picturis egregie locupletare vellent; vocasse quemdam Zeuxim, qui omnium pictorum ingenio videbatur excellere: quem magno pretio conductum adhibuerunt, ut sibi pingret cujusdam Helenæ imaginem. . . . opus mirabile permansurum. Qui illico quæsit ab eis si quasdam virgines formosas haberent: illi autem statim deduxerunt hominem in palastram, atque ei pueros ostenderunt multos magna præditos dignitate: nam honestissimas ex gymnicis certamine victorias, domum cum laude maxima retulerunt. Cum puerorum igitur formas et corpora magno hic opere miraretur; Horum, inquit illi, sorores sunt apud nos virgines, quæ quanta sint dignitate potes ex his suspicari. Et ille: Præbeto igitur illas mihi, quæso, ut ex his dum pingo, formosissima quæque transferam super unius imaginem rei, quam petere censuistis. Quod illi obtemperantes, pictor quinque delegit quarum formam suo probavit iudicio pulchritudinis esse. Neque enim putavit omnia quæ quæreret ad venustatem uno se in corpore reperire, eo quod nihil simpliciter in genere omnibus ex partibus perfectum natura expolivit. Tamquam ceteris non sit habitura quid largiatur, si uni cuncta concesserit.

Zeuxim pictorem imitatus.

21 Ita siquidem et senex noster ingrediens palastram hujus vitæ, postquam ablatus est baptismi fonte, post abrenuntiationem sæculi, quo puro mentis intuitu conspexit diversos ad diversa tendentes. Alios quidem vidit sudare ad mundi honores, et presentis vitæ gaudia; alios vero ad luxum et libidinem carnis; nonnullos autem sectari iustitiam, necnon et aliquos futuram respicere vitam. Elegit tamen ex omnibus quos potuit intelligere, quinque virgines, quæ pro caritatis oleo suas indesinenter ornant lampades, et parant exire obviam sponso et sponsæ; et has imitatus est vigilantis animo, ne forte fur nocte veniens, dormientem subriperet. Avidit etiam ex gymnicis carmine Sanctorum, quam dignas honore victorias: atque ex his omnibus unam in se Christi reformavit imaginem. Illic in uno videlicet Deo et homine Christo Jesu, omnia quæ sunt venustatis et decoris æternæ vitæ ultra quam intelligi possit, advenit. Sed perfectum, quod in omnibus Ecclesiæ partibus natura prohibuit

* Sir. per.

Quinque virgines prudentes imitatur.

luit

PER S. PASCH.
RATBER.
Appellatur
Antonius, Au-
gustinus, etc.

buit, gratia concessit, ut sit Deus omnia in omnibus. Idcirco ex omnibus per omnia satagebat, ut jam Christum in omnibus inveniret. Ob hoc autem ab aliquibus, ut epistolæ Magistri Albini ferunt, Antonius vocabatur: a nonnullis vero, ut supra dictum est, Aurelius Augustinus. Agebat namque istud Gregorii, aliud vero B. Silvestri.

CAPUT VII.

Ejus in egenes effusa liberalitas.

Largus est in
indigos, ad id
mutuum acci-
piens.

Testis est mihi conscientia mea, quod sæpe mirabat, cur tantum mutuo vellet accipere, ut indigentibus, vel suorum erogaret usibus, donec vitam B. Silvestri in spexi, cujus in hoc imitabatur exemplum; ut semper magis mutuando pauper, quam dives inveniretur. Dicebat namque sibi sæpe coherentibus: Vis nosse, o, inquit, tu, utrum avarus largusve videaris? scias prorsus, quod si timueris quid magis te dedisse quam oportuerit, avarus convinceris. Quod si minus quam debueras, largitatis est utique signum. Et ideo te, fili, moneo, ut magis si neglexeris, in hoc reus appareas, ut de nostro plus censeas tribuere, quam minus aliquid erogare.

23 Novit altissima virtus, quod frequentius in tantum liberaliter tribuebat, ut ipse pauper, ac sui simul viderentur egere. Sed tunc lætus, tunc gaudens exultabat in Domino. Aiebat namque: Utinam vel in modico paupertate Christi participaremur. Sed numquam ei visum est aliquando ad hoc potuisse pervenire negotium, eo quod Christus magis in eo pusillanimes animaret assidue, ut sua liberaliter discerent erogare, et de Dei largitate præsumere. Præoccupabat enim eum divina clementia ministrando. Unde cum quodam die omne pulmentum casei de monasterio hospitibus ex integro expendisset, ita ut nihil fratribus reservaret, contigit ut quidam, cum esset Cellarius, quasi voce minaci quodam mentis affectu diceret. Miror, ait, Pater, quid tua velit ingentis rei expensio. En nihil residui permittis esse fratribus, quo vesci libeat: Tum ille, ut erat suavis eloquio, arridens: Dominus dabit, inquit. Et ille, Tu semper, inquit, ita polliceris: sed non sic exemplo dabitur, quod tu indifferenter effundis. Interim autem dum hæc aguntur, ecce duo adsunt plaustra præforibus, unum nescio quid ferens piscium, et aliud plenum casei. Quod beatus Pater audiens, lætus pro fratre, jussit eum adesse continuo. Ecce frater, inquit, et quod timebas, argueris. Ecce imprudens convincitur ignavia. Tum ille, ut erat simplex animo, videns se argui beneficiis: Dami Pater, inquit, deinceps, da quantum volueris. Jam enim non dicam ulterius: Non dabit Dominus: sed dicam prorsus, quia dabitur, quantum volueris.

Ejus liberali-
tas miraculo
compensatur.

Mira ejus in
dando discre-
tio.

24 Neque igitur tantus vir prudenti affectu poterat ignorare, quid, cui, et quantum daret. Hoc solum vitii, si libeat, deputetur, quod aiebat: dicebat enim ita: Si ad dandum mihi ita exiguum fuerit, ut non habeam quod duobus impertiam indigentibus, quo solum eorum aliquis adjumentum capiat, bonum mihi videtur, cui jure magis competit, ut ei totum tribuam, quam utrisque nil pene impertiam, aut eos ex toto vacuos relinquam: unde uni impendebat utrumque benevolentiae munus, alteri pietatis affectum. Videte duri cordes, videte viscera pietatis. Ecce hic licet non posset largiri omnibus, tamen omnium doloribus et penuriis, atque casibus variis, compassionis affectu quasi propriis afficiebatur.

CAPUT VIII.

Pietas et assidue lacrymæ.

Bis quotidia
lacrymatur.

Vere tantus ac talis erat, ut de se, quippe relatu veritatis, potuisset asserere: Vulneratus, caritate ego sum. Qui nisi vulneratus esset a caritate, omnium casus continuus lamentis ut proprios non lugeret. Flebat autem diebus singulis, si non amplius, semel in die,

aut secundo, mane videlicet et vesperi. Ignis ergo erat iste in eo perpetuus, non deficiens ex altarianimi; sed jugiter tali ardebat voto. Ibi enim flebat suave holocaustum Domino: ibi victimæ mactabantur, præcipue in noctis medio: erat enim pervigil in orationibus. Omnem carnis adipem, et concupiscentiarum illecebras tunc cremabat flammaram incendio, et omnia intrinsecus vitalia, caputque cum pedibus, id est initium vite ac finem Domini in sacrificium adolebat. Lavabat enim quæque lacrymis primum, ut deinceps omnia Domino mundius cremarentur. Fateor plane, numquam me virum invenisse, cui fons lacrymarum tantus inesset, tantusque gemitus. Putares enim intrinsecus omnia fletibus resoluta, profundis spiriis pectus disrumpere. Videbantur in eo quasi tonitrua resonare, dum se crebris tundereticibus, ut lacrymarum imbres uberius eliceret. Haud dubium, quin tonitrua fuisse recte dicamus: quia tu intus eras bone Jesu, ut fletibus virtutum rigares semina, et agri pleni, quem benedixeras, fructum fonte adspersionis ablueres.

26 Qui, cum exiguus ego aliquando ab eo requirerem hujusce lamenti genus, et tanti fletus gratiam, intulit ita, dicens: Plango, inquit, fili, me plango: non quasi humiliando flere me conveniam, aut ut altiora cæli sacramenta conspiciam: sed me, inquam, quid sim considerans, plangendo lugeo. Plango quidem, non quia sic me vellem plangere: sed quia me ita plangendum novi, proculdubio plango. O profunda humilitas viri, et altissimum mentis ingenium! Dicebas enim hæc, non quod te talem scires, sed ut me, quem talem forte noveras, ad plangendum saltem serius invitares, et pectus saxeam sic tuis fletibus emollires. Alioquin tu ideo flebas, quod velut intra sancta sanctorum ingressus, nondum continuare poteras, quod cernebas: Spes namque quæ differtur, affligit animam. Ergo cernebas mentis oculo cælestem illam patriam, ubi hymni dici chori Deo laudes concelebrant: et fruebaris beato illo et felici cæli concentu, ubi indefessa voce resultant præ gaudio jubilantis organa: et quod majus est adhuc, feceras tuam ipsius animam sancti Spiritus habitaculum. Sed cum idem spiritus paululum altius evolasset, ut eum requireres, flebas præ amore nimio, multumque flebas ita dicens: Anima mea liquefacta est, ut locutus est mihi, siquidem locutus est et abiit. Abiit, ut mens avida fruendi feliciter inardesceret, et flammam cum invenisset in eo caritatis firmiter teneret. Inde erat, mi Pater, quod in mortis articulo non recedebat ab ore pius affectus, ac dicebas: Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Jam enim cupiebas ingredi tabernaculi locum admirabilis: jam vox exultationis in auribus erat, et confessionis in ore: jam sonus epulantis audiebatur: jam quodammodo intererans his, quorum habitatio est sicut lætantium omnium. Talia quippe, dum fleres, tibi ante oculos assistebant, et ideo amore totus elangueras ac dicebas: Adjuro vos filie Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo: Noverit pius lector, quod si se a talibus paululum pro quibuslibet negotiis segregasset, quasi a sanctis exiens, festinabat ocyus ut rediret: sed continuo totum se inveniens, totus aderat, quasi si in die nihil aliud inter manus habuisset. Mox etenim aderant lacrymæ, mox gemitus atque omnis devotio. Revivebat quoque animus illico, et omnis sensus corporis continuo mundo moriebatur.

Lacrymarum
causa.

Prov. 13. 12.

Cant. 5. 6.

Ejus in extre-
mis pie voces.

27 Quod si ad Dei intrasset officium, ut idem jucundo animo solitus erat dicere, mox omnes cogitationes et causas rerum temporalium ante ostium reponebat, et secum totus ingrediebatur, ut totus Deo ac sibi adesset. Quem si conspexisses, subito videres eum introire suæ secretiora mentis, et nescio quid verenti vultu respicere. Tingeat quippe calamum lingue fonte sancti Spiritus, ut mundus Deo laudes diceret: atque inter ipsas laudes, nescio quid musicum percipiens, aliquando

Officium divi-
num recitati-
rus, ad templi
januam mun-
danas curas
deponit.

quando abundantissime flebat. Et quid mirum? Cum, ut audivi quodam referente Episcopo, inter ipsas palatii popularum frequentias, dum Rex et Consiliarii ejus, aliud quid intenderent, et turba more solito undique perstreperet, saepe eorum in medio positus lugebat, quasi ad agonem flendi huc venisset. Itaque ibi residens, alibi caelorum Regi secretius adsistebat.

28 Quod si inter mundi discrimina huc illucque pro Ecclesia negotio occupatus esset, instituta tamen regulae minime deserebat: sed pro lectione vacabat flētibus, et pro reliquis officiis mentis júbilo Domino famulabatur. Noverant igitur omnes sui comites et itineris socii, nolle eum ut continue sibi appropinquarent: id circo procul ab eo gradiebantur, quatenus ille soli Deo vacaret. Venerat enim illi jam tempus, ut neque in monte, neque in Hierosolymis, et ut ita dicam, neque in aliquo loco, sed ut in spiritu et veritate adoraret Patrem. Templum autem ejusdem Spiritus suam fecerat animam, veritatisque habitaculum. Idcirco, ut mihi visum est, totus ubique secum totusque cum Deo erat, ac sollicitus cum eo gradiebatur.

Iter agens in anima sua templum statuit.

Spoletinus et Beneventanos reconciliat.

† Joa. 3. 15.

Ob egregias virtutes persecutionem in aula patitur.

Daniel 6.

29 Inde erat quod profecto semper hilaris, semperque mitis ac letus inveniebatur: inde quod tam patiens, tam longanimis, tamque benignus in omnibus habebatur. Erat enim filius pacis, caritatisque catena, ut fraterna sibi viscera invicem cohaerent. Novit hoc Spoletum et Beneventum: qui cum hostili gladio se invicem indesinenter caederent, factum est ut idem vir beatus illic usque ob hoc progrediens deveniret, et Beneventum intraret. Porro ibi cum esset, inter eos tantam restituit pacem, ut usque hodie connexi et confederati sibi mutuo in pace Christi cohaereant. Unde non solum apud eos, sed etiam apud Graecos et omnes maris insulas nimiam promeruit amoris gratiam, atque famam virtutis. Perpendebat autem in hoc dissidio quod utrique Christiani et fratres essent: neque censuit eos ita Deo placere posse, ut tanta cruentarentur caede, et suarum praedas facultatum facerent: Quia omnis, inquit Apostolus, qui odit fratrem suum, homicida est: et scimus, quod omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem. Unde se medium inter eos pius Pater iniecit, et quam diabolus pacem Christi violaverat, sane ad plenum restituit. Igitur in hujusemodi negotio infatigabilis videbatur, et pro justitia certator eximius.

CAPUT IX.

Ob virtutem invidiae patet: in exilium mittitur.

Unde et factum est, cum Imperator Carolus diem vitae fecisset extremum, et Ludovicus proles ejus Augustus successisset in regnum, ut diaboli agente invidia, in eo veritas pravorum rursus solitis ageretur insidiis. Nec novum aliquid: quia apud improbos semper inimica veritas fuisse comperitur, et justitia stultorum criminibus lacerata. Jam enim annosa perversorum improbitas, juxta illud Platonis, beatas et felices Republicas esse ingemiscebat, si eas studiosi sapientiae regerent, vel si earum rectores studere sapientiae contigisset. Unde dolo accensi atque invidia excogitaverunt quomodo ceu Danielem ex Regis latere amoverent, ut justitia, ulterius non habendo defensorem, statum amitteret: et iniquitas suis perempta fraudibus locum dominandi reciperet. Noveras enim omnium animarum Deus inspector, qui hoc consilium illius cordi inserueras ut Regis et Ecclesiae cederet jussionibus, quod non nisi ob commune omnium bonorum studium hoc fecerat: videlicet ut libertas, potentiorum tyrannide relevata, propensius Domino militaret, et universarum jure laudes Ecclesiarum devotius Domino redderentur. Sed Deus, qui suos ad altiora semper invitat, voluit hunc virum manifestius approbare, quantusque esset in adversis ostendere: ut qui tantus Deo victor in prosperis

triumphabat, in adversis etiam triumpharet: ut quia jam gratia Dei septem Evangelii beatitudines vita et moribus sibi acquisierat, octavam quae supererat, operibus adimpleret: Beati, inquit Evangelium, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Passus est igitur idem malignorum supercilio, et accusatus fraude humanitatis, qui amore justitiae ac veritatis in promptu nil sibi tutum servaverat, nisi se pro ea usque ad mortem modis omnibus tradidisset. Numquam enim timore occuluerat veritatem: numquam mendacium locum habere concesserat: sed miseros objecta veritatis puritate clementer tegebat quos praesertim avaritia et crudelis imperitorum vexabat ignavia. Unde cum caecitas iniquorum dolosius araneorum telas, quam cautius venandi retia texisset, noluit ante faciem apparere, ne forte pravitatis turpitudine, justitia reluctente, foedius monstraretur. Quo factum est, ut sine accusatore, sine congressu, nec non sine audientia atque sine judicio, justitia plecteretur in eo. Qui pulsus praesentibus bonis dignitate exutus, vulgi existimatione foedatus, ob beneficium Reipub. exilium tulit. Sed quam caeca et stulta perversorum calliditas fuit! Cogitabant enim inficere bonorum semper et commaculare virtutis fama, ob dignitatis ambitionem: praesertim cum eo magis alterius torqueantur gloria, quo nolunt assequi eam, qua clari nominis honore digni habeantur. Sed si Deus pro nobis, quis contra nos? Ergo mentiti sunt se posse pollinere decus ac felicitate eorum, qui sua in caelum facultatum tulerunt praesidia. Illic enim neque fures effodiunt, nec furantur. Nemo enim aliquid habet post Deum seipso pretiosius. Ideo qui semetipsum bene operando custodit, necesse est se totum et Deum possideat: numquam enim se suo vacuare honore, ac facultatum pretio, quo nihil ditius est, privari poterit, si se quisque extra se non projecerit.

31 Pretiosissimum ergo genus possessionis est virtutum decus, quibus, nihil gravius acquiritur, nil suavius amando percipitur, nihil felicius possidetur. Hunc thesaurum sibi senex noster laborando quaesierat, quaerendo felicius adinvenerat, inventum autem, quocumque iret, secum possidendo ferebat. Atque ita quanto exoccupatus rebus mundi fuerat, tanto suae possessioni intentus, hinc inde locupletius et se caelo restituebat. Noveras jam impudens concupiscentiae quaestus, quia miles Christi non tuis tenebatur vinculis, neque tua obfusaebatur caligine: sed celsa praesidens caritatis arce, mundum quasi sub pedibus suo liberalitatis dominio subjugarat. Idcirco non quocumque invidentium zelus, sed quo Dei agebat Spiritus, quasi ad epulas invitatus, satis admodum ultroneus ibat. Dic, quaeso, misera mundi cupiditas, quid inanibus gaudiis raperis? Quid externa bona et momentaneum luxum pro aeternis vitae deliciis amplexaris? Noveris, quod numquam tua facies esse, quae a te natura rerum fecit aliena. Quod si naturae satisfacere quaeris, scito quia parum est quod requirit. Quod si cupiditatis luxui nil satis esse poterit, o misera mortalium praesumptio, et temeraria virtutum imitatrix cupido, ut quid tantis immergeris fluctibus? Quid mortis aeternae praecuparis casibus? Ut quid ultra te inconsulte transcendis, cum inde, si quid esse potuisses, totum amittas? Ecce cum justitia, et veritate bellum te semper habuisse novimus; et inde est igitur, quo adhuc livore torqueris. Tu primo mundum in Abel fratricidio cruentasti: deinde per omne tempus Sanctorum millia iniquitatis gladio trucidasti: et quod scelestius est, Dominum cupiditatis pretio vendidisti. Porro adhuc vincendo vinceris, quae jam Sanctorum predibus conculcaris. Quare non audis infelix adversum te Sanctorum querimonias, sub altari Dei clamantes: Vindica Domine sanguinem nostrum? Forte cogitas, quod in isto sanguinem non fuderis, ideo te excusatum iri? Fateor plane, quia non

PER S. PASCH. RATBER.

Math. 5. 10.

Praeter meritum, exulare jubetur.

Rom. 8. 13.

Math. 6. 20.

Exul pretioso virtutum thesauro fruatur.

Apoc. 6.

non

PER S. PASCH.
RATBER.

ROMI. 12. 19.

Velut aurum
informacenta-
tionis proba-
tur.

Ecloga 8.

In exilium
mittitur ad
Heri insulam.

Ezech. 1.

Habac. 3. v. 8.

Epist. 26 ad
Pam.

Wala Adelardi
frater.

Gundrada so-
ror.

De Pudic. c. 1.

mentita est iniquitas sibi. Audisne decentem Domi-
num: Mihi vindictam, et ego retribuam? Sed quod tu
excogitaveras improvise, ut senem nostrum terrarum
sedibus exulare cogeres, Dominus ejus hoc usus est
ad coronam. Igitur more solito tuum cæcitatibus ma-
lum convertit in alterius bonum. Ecce rursus ponit
aurum in fornace: ecce tentationis igne probatur:
tunditur ac limatur igitur, ut speciosum vas in
honorem formatum possit clarius renitere. Sed
dum præsens quisque talium contemplatur rerum
eventum, fortassis censet, juxta illud Virgilii:

Nec curare Deum mortalia quemquam.

Justus enim aliquando ecce in sua perit justitia,
calumniantium fraude perimitur, et pravus sibi quis-
que vindicat sapientiæ laudem. Verumtamen utra-
rumque rerum finem rei probavit eventus.

CAPUT X.

*Wala et Bernarius fratres ejus, et Gundrada
soror, relegantur.*

Interim vero senex noster sapientia probus mittitur
quasi unus ex ignobilibus ad Heri insulam. Missus
vero illic, omni humano privatus honore, sed cælesti
interim undique vallo fulcitur. Dissolvitur autem ad
tempus quam felix quadrage manitatis, in modum
illius Ezechielis conjuncta: super quos Jesus, lorica
virtutum succinctus, decentissime presidebat. Erant
igitur quinque unius viri semine propagati: quorum
trium Imperator Augustus familiari usus consilio,
una secum fundabili quadratura Francorum impe-
rium satis admodum dispositum regebat Reipublicæ
augmentatum. De his namque equis Habacuc non
incongrue Domino cecinerat, dicens: Qui ascendes
super equos tuos, et equitatio tua salutis. Quorum
quidem impar cursus, sed par animus ad palmam in
primordio ferebatur. Porro jam deinceps presidente
eis Spiritu sancto, æquo voto in his unum propositum
consummatur: qui primo quidem discolors videban-
tur equi currere, sed voluntate concordēs; postremo
vero, ut B. Hieronymus ait, unum aurigæ jugum tra-
hant æqua cervice, et proposito pares, non expec-
tantes flagelli verbera, sed ad hæc vocis Christi
hortamenta ita ferventes, ut magistri ac duces exer-
citiū fierent sanctitatis. Erat autem major natu se-
nex noster sanctissimus ætate ac gratia jam Domino
consecratus; maturior consilio, eximior omnibus
sanctitate Deinde. Wala virorum clarissimus, qui ei
successit postea, monachorum pater eximius; tunc
temporis primus inter primos, et cunctis amabilior
unus; nimia familiaritate Regi inhaerens, et maxima
Præfecturæ dignitate subvectus, in Senatu clarior
cunctis, in militia vero prudenti animo fortior uni-
versis. Quem tanta laus sequebatur in omni vite ne-
gotio, ut longe plus censeretur amore posse, quam
omnium fastus etiam et tyrannis reliquorum. Erat
enim justitiæ custos, et decus honestatis, oppresso-
rum quoque justus oppressor.

33 Quibus inhaerebat ex latere sexu soror Gun-
drada, nomine dispar, sed virtutibus proculdubio
compar, fratribus assiduitate præsens: siquidem
virgo familiarior Regi, nobilium nobilissima, quæ
inter Venereos palatii ardores, et juvenum venusta-
tes, etiam inter mulcentia deliciarum, et inter om-
nia libidinis blandimenta, sola meruit (ut credimus)
reportare pudicitia palmam et potuit (ut dicitur) car-
nis spurcitas illaso calle transire. Pudicitia, inquam,
sceptra secum tenuit: quia prorsus sibi locupletius
fore credidit integritatem servasse carnis, quam ro-
seos castitatum flores violare. Est autem pudicitia
virtus, (qua feliciter, ut probatur, coronari meruit)
velut Tertullianus facundissimus ait, flos morum,
honor corporum, decor sexuum, integritas sangui-
nis, fides generis, fundamentum sanctitatis, præju-
diciū omnis bonæ mentis. Ac deinde: Quamquam

rara, inquit, nec facile perfecta, vixque perpetua.
Hujusmodi igitur Christi famula inter omnia casti-
tatis discrimina delegit expetere campum certami-
nis, et meruit triumphum victrix obtinere pudoris.
Reliqui vero duo videlicet Bernarius noster, et
Theodrada soror ejus Deo devota, quæ jam reddito
fructu nuptiarum, secundum castimoniam gradum
arripuerat, ad pedes Jesu cum Maria domi sedebant:
illa quidem Suessione Sanctimonialium regens vitam;
iste vero Christi discipulatus nobiscum habens for-
mam: utriusque tamen ad unum bravium supernæ vo-
cationis currere festinabant.

34 Video igitur in hoc eorum quinario numero
dulci, sonum utrisque partibus revolutum personare
musicum, et ad aliquid harmoniæ horum quan-
titates concinere. Porro si primum inspicias viros,
et secundo duas sorores; erit diapente Græcum, et
proportio sesquialtera quantitatis. Tres enim a du-
plam medietate sui ad aliquid b vincunt: et concinit
unus videlicet beatus senex noster, inter duos et
duas: atque ita mellifluam musicæ symphoniam
artis, et pyramidem, Geometricæ disciplinæ formam,
reddunt. Sed quod operatur unus, id est, Adelhar-
dus senex inter quatuor, ut bene concinant; hoc vero
is idem supereminens, ut in modum ignis quadrati,
cælestis patriæ amore ardeant, invitat. Alioquin si
respicias eos in negotio Reipublicæ prælatos, erunt
rursus tres publicis, velut Martha, mancipati officii,
et duo ad pedes Jesu intenti tantum ut audiant ver-
bum. Atque ita medius est Pater noster senex: qui
inter utrasque vitas, activam scilicet et contempla-
tivam, interim medie temperatus incedit. Denique si
eos rursus diligenter attendis, tres eorum sunt siqui-
dem qui continentia triumphum sortiuntur; et duo
qui primum castum meditantur connubium; ad pos-
tremum vero, utriusque par jugum monasticæ disci-
plinæ trahunt. In omnibus igitur vestiti duplicibus,
in omnibus consoni et concordēs atque concolores
prædicantur. Conspicio quidem eos cum Benjamin
singulos inter Patriarchas quinque indutos stolis:
sed a Jesu nostro veste simpliciter nuptiali postmo-
dum gloriosius decorari. Contueor autem quinque
talenta credita, sed his omnibus unum præmium lego
superappensum.

35 Qui cum ita his avidius in invicem, pro se et
omnibus decertarent, venit invidia ventus, et disper-
sit eos procul ab invicem, in quibus præsertim flore-
bat totius regni decus: ut et ipsi probati manifesti
fierent, et ad quos devenirent, eorum virtutibus ful-
cirentur. At vero Corbeia tunc, multorum quoque
ore jam diu laudata, moriens ac flens, cum de tanto
viduata patrono lugeret, in consolationem sui, Domino
dispensante, meruit suscipere Walam clarissimum
virum, inter reliquos quos habebat nobiles, velut
tyronem Christi, quem postea post decessum fratris
vice Christi gaudens sibi exultat patrem habere. O
providentia Dei, et parati oculi discurrere in omnem
terram, attingens a fine usque ad finem fortiter,
dispensansque omnia suaviter, quam incomprehen-
sibilia sunt opera et judicia tua universa, qui cæcitate
humana uteris inestimabili lucis consilio! flagellas
enim ad tempus filios, quos coronare disponis. Inde
igitur est, mi Pater omnipotens, quod Bernarius nos-
ter Lirinum remittitur: Wala vero tuus in Corbeia,
ut dixi, tyro recipitur. Qui deponens militiæ cingu-
lum, ut te totum veste sanctitatis indueret, arripuit
primum tyrocina Paradisi, ut consummaret in se
mensuram Christi. Theodrada namque quasi innocens
sub sancta professione Suessione relinquitur.
Porro præfata Gundrada, ad S. Radegundem quon-
dam Reginam mittitur idcirco, ut cui communicave-
rat ex parte florens inter palatii discrimina, imitaretur
virtutum ejus insignia: et cum ea die noctuque Deum
exorans, de se suisque interim consolationem obse-
crando reciperet.

Bernarius fru-
ter, Theo-
drada soror.

Pulcherrima
horum inter
se consensio.

a Sirm. du-
plum.
b Sirm.
uniunt.

* ms. Corb.
conceleseres.
Genes. 43.
v. 22.

Wala ample-
ctitur vitam
monasticam
in Corbeia.

Bernarius Li-
rinum mitti-
tur.

Gundrada se-
cedit Picta-
vos.

CAPUT XI.

De lata in Adelardum sententia queruntur boni omnes, ipse gaudet.

Adelardus lætus in exilium abiit.

Sed cum iidem quasi exonorati secedunt a palatio, procedit senex noster quasi ad epulas invitatus, inter eos, ut aiunt, fortis fide, mente alacer, conscius puritate. Agebat namque gratias, quod dignus inventus fuerit pro veritate contumeliam pati. Deinde nunc fratrem osculo deliniens lacrymantem, nunc sororem blanditiis et Sanctorum efficiens hortamentis, amicis persuadens mentis fortitudinem. Proceribus vero palatii exhibens virtutum exempla, porro in omnibus mirabilem mentis suae constantiam demonstrabat: ita ut quidam Archiepiscoporum duo flentes ab eo regressi, ut fertur, Imperatori Augusto interroganti dicerent: Quid putas, inquam, o Imperator? Numquid vindicare te cupis hunc virum exonorando, et qualibet terrarum parte eum exulare jubendo? Fatemur, plane, quod numquam ei gaudium huic simile facere potuisses, quo nunc ei probata patientia cælitus condonatur: præsertim cum hodie sibi nimium gratulatur, pristinam in Christo recipere libertatem. Unde scias quod numquam lætior, numquam jucundior a nobis visus est aliquando. Itaque ad nullum ferientis, spe sancta subnixus, pavet occursum, neque eum ullus hinc penetrat dolor. Quod audiens Imperator, pudore suffusus doluit se fecisse, quod jam ruboris erat inhibere.

Excusat Imperatorem.

37 At vero pius Christi famulus hoc Cæsari quasi pro crimine imputantibus aiebat, dicens: Nolite, quæso, fratres mei, nolite attendere, quasi quod de nobis agitur, in hominis sit potestate. Fateor enim, etiamsi idem aliud delegerit, quam quod a Deo semel prolatum est, non posse penitus retractari, nisi primum hoc opere compleatur: neque possunt compleri disposita, si non idem annuerit. Idcirco moneo vos, carissimi, attendite Deum in nobis, licet per ejus non optassem manus, voluntatem suam explore: quia secundum Job, cum ista expleverit, talia ei præsto et quamplura sunt alia. Alioquin cum expletum fuerit, quod præfixum est, non quod in istius erit voluntate, sed prout suo clementer annuerit nutu, quandoque revocabimur. Interim vero, quæso, parcite a Deo collato nobis Principi, quod non sua quodammodo, sed Domini nostri, cui peccavimus, interdum utitur voluntate. Ceterum juxta B. David vocem, si Dominus incitat eum adversum nos, precor suppliciter exorate, ut sacrificium humilitatis nostræ odoretur, et suos suscipiat penitentes in omnibus; ita tamen, ut ejus fiat voluntas. Ecce quanta et quam immobilis patientia illi inhæserat, quanta doctrina, quantaque viscera pietatis. Igitur inter omnia hæc, et inter omnium voces gementium, et lacrymarum alloquia, medius de se consolator erat et persuasor virtutum.

Job. 23. 14.

1. Reg. 26. 19.

38 Erat enim quasi speculum sanctitatis, et inter omnium a querimoniarum jura, causidicus irrogantium. Dic, rogo, quis tunc vel saxeum pectus habens? non fletet? Quis præcisus vel de silice non doleret? Aut quis vel ferreis continere se poterat oculis ne lugeret? maxime ea hora, cum omnes una voce plangendo clamarent: Pessima cæcitas malumque consilium, ut fons consilii in exilium deportetur. Istud, inquam, non recuperabitur, neque Francorum quisquam ei similis, tantusque caritatis ac veritatis invenietur assertor. Plane fatemur, quia pessima fraus, et callidus hic est veneni dolus. Ecce quam iniquissimum instat tempus, dum justis et bonis exonorantur viri, et nemo est qui interdicat. Quid igitur, putas, erit de nobis? Ecce, aiunt, tollitur pravitatis interdictor, et quis ultra justitiæ locus erit? quæ consilii sanitas? præsertim cum omnes sua quarant? Nemo igitur Reipub. sed pessime sibi quisque consulit, consilium pro muneribus venditur, se-

Deflectur ab omnibus bonis exitum ejus.

quantur, retributiones, propria lucra considerant.

PER S. PASCH. RATBER.

39 His ethujuscemodi querimoniarum vocibus usi, generaliter omnium corda, singulorum fletibus ingemiscere cogebantur. Ignorabant ergo quod Dei occulto judicio factum sit, ut senex noster mala cum fierent ne videret, et pœna peccati interim in quosdam liberius deseviret. Tunc itaque quasi ei hoc solum deesset, quod primum concupiverat, Domino dispensante, ab humano pellitur orbe: et credimus quod cælestibus pastus sit Sacramentis, ut cui vetitum erat solum terrarum cernere, Joannis exemplo cælestis patriæ inquisitor fieret. Quid putas? numquid Deus oblivisci poterat, quod primum contra ejus decreti voluntatem tali eum ab officio retardarat? Sed nunc fortassis ideo ei votum diu desideratum conceditur, quasi ut quem prius Deus labore hujusce honoris læserat, tandem posterius concessu operis deliniret: quem si vel tenuis pulveris inter hujus mundi discrimina maculæ sordidassent, Angelico assuefactus consortio, fontibus lacrymarum ablueret. Quod factum proculdubio creditur, ut septem annis, qui ad hoc sacratus est numerus, sancto ibidem Spiritu ageretur, si quo modo septiformem ejusdem Spiritus gratiam ex integro accipere meruisset. Alioquin non talis ac tanta fuisset collata virtutum fama, nisi quia divino arbitrio conventum est, ut qui pene omnibus Europæ partibus jam clarus inerat, etiam Aquitanie solum extremis finibus illustraret: ut qui sibi pollebat ubique sanctitatis nomine, illuc usque cunctis clarius redderetur, ac deinde ubique fultus Dei auxilio, præmiis meritum uberius abundaret.

Cur Deus exilium ejus permiserit.

Septennio exulat.

a Sur. Sirm. querimonias irrogantium jura causidicus.

CAPUT XII.

Vita in exilio sancte et laudabiliter acta.

Hujusce rei testes idonei sunt et assertores sancti fratres, inter quos idem Beatus, ut ipsi fatentur, vita Angelica per septennium visus est habitasse. Quos fratres idem ad omnia, quæ Dei sunt, sancta devotionis flamma movebat: quoniam tanta caritatis virtus in eo erat, ut omnibus se posset influere, et suo eos amore in Dei causa firmiter solidare. Dei quippe altissima virtus asperos ei quosque secundabat ubique casus, quæ tribus pueris medium fornacis fecerattamquam spiritum roris flantem. Unde nec procellis allidebatur, neque vi ventorum impingebatur. Christi enim erat fundatus amore. Et ut cum Apostolo dicam: Quis eum separaret a caritate Christi? tribulatio, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius? Vere, ut evidentius loquar, neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, sed neque illa creatura poterat eum separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu. Fundati enim erant pedes ejus supra petram, et ideo non poterat commoveri.

In exilio sancte vivit.

Dan. 3. 50.

Rom. 8. 35.

41 Unde cognoscentes eum beati viri, inter quos quasi sub custodia degere primum videbatur, cœperunt magno ejus amore inardescere, et nimium eum venerari: non ob regie quidem propinquitatis honorem, sed pro venustate morum, et sapientiæ documentis, nec non et pro sublimitate virtutum, in tanto eum honore preferentes, ut etiam ejusdem loci Pater, et omne illud collegium sanctum, Patris eum venerarentur, obsequio, et secundum ejus consilium sua cuncta tractarent, et obedirent ei in omnibus, prout is semel ore aliquid protulisset. Tu enim hæc omnia Deus Pater incomprehensibilis tuo disponebas nutu, ut et devotus tuus famulus tandem aliquando diu optato potiretur otio, et devoti milites tui ejus fulcirentur consilio.

Ab omnibus amatur et colitur.

42 Vacabat igitur illic jam cælesti Sabbato, fruitione pereimi, et gustavit quam suavis sit Dominus. Unde quam immense laudes et gratiarum actiones ibidem ejus resonarent ab ore, puto, nemo est qui possit ad plenum edicere. Si quidem erat ei felix illa habitatio

Exilium ei in paradisum imitatur.

PER S. PASCH.
RABIER.

habitatio in modum Paradisi, ex quo serpentis invidia primus ejectus est homo. Et mirabilis satis admodum ordo. Ille quidem projectus inde, confusione tegitur; iste vero ejusdem sensu quasi reiectus, ibidem gloriatur, eo quod jam consortio fruere Angelico. Eratigitur ei, ut quidam Poetarum eximius ait:

Virgil. 2.
Georg.

*Quam secura quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variarum, et laetis otia fundis.*

Serm. de
S. Joan.
Evang.

Atque ita nimium jucundus, inter mulcentia sanctitatis otia laetabatur, quasi inter florifera Paradisi amœna: nec dubium veritatis odio cum B. Joanne adeo usque exilio deputatus, sicut venerabilis Beda Presbyter ait.

Orat pro peccatoribus.

43 Quin licit cernere fluctivagas ubique mundi rotas, et Babylonis ac Hierosolymorum mixtum configere castra, hinc inde vicibus tela atque fugam capi. Inde erat, mi Pater omnipotens Deus, quod tuus athleta tantum pro discrimine hujus vitæ flens lugebat, ac dolore suffusus, nimio lamento gemebat, rogans ac petens præsertim ut tuorum parceres hostium cæcitatibus. Videbat enim et providebat jam senex Pater, hoc in tempore miseram humani generis vitam deliciis enervari, et Jezabel Propheten se dicere, et seducere servos Dei, fornicari et manducare de idolothytis, ventris ingluviem sequi, et libidine coronari. Quia, inquam, monstrum videri posset si gula sine luxu, aut luxus sine gula regnaret. Heu quam misera conditio ventris, qui talium affinitate partium coherens, utroque clauditur fine, et malæ felicitatis fastu casso vestitur honore. Unde, quamvis voce Poetica utar, moneo vos:

*Qui legitis flores, et humi nascentia fraga,
hinc fugite, quoniam serpens his usibus latet. At vero præfatus senex noster interim eos flere non cessabat, quos aviditate ditescendi velut quasdam aves nox illuminat et dies caecat: qui dum non dispositionem Dei, sed suos intuentur affectus, licentiam vel impunitatem scelorum, omnino putant esse felicem. Sed eorum interdum immanitate flagitii, cælesti viro beneficia cumulantur in tantum, ut omne sibi gaudium aestimaret adfuturum, dum tentatione ad victoriam functus sit invidorum. Idcirco quocumque se verteret, proficiens ultra atque crescens ibat.*

Ovis et leporis
exemplo, se in
exilio solatur.

44 Gaudebat ergo, ut Dei in ipso completeretur voluntas, quia totus Deo subjectus esse parabatur. Aiebat namque inter reliqua patientiæ suæ verba, de suo querenti exulatu, ovium se velle imitari simplicitatis exemplum, et instar leporis mutationem loci non curare. Ovis enim dicebat, propter aliorum caloris indumentum, suo sine invidiæ zelo nudatur vellere, et de sui indumenti exuviis alterius fovetur nuditas. Ita siquidem et in me aliquod si est utilitatis prudens opus, velim ut quilibet id gratis sine meo percipiat quaestu. Atque ita si fuero huc illucque, addebat, pro insidiantis impulsu more leporis fugatus, neque locum quietis, cui dudum prorsus insederam, cum mœnore relinquo, neque ad quem propellor, cum amore teneo. Nostra autem conversatio in cælis esse creditur: idcirco quæ sursum sunt sapimus, et non quæ super terram. Mortui enim sumus cum Christo, et vita nostra cum eo in cælis est abscondita: ut cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos simul cum eo appareamus in gloria. His et hujusmodi verbis ad petram, quæ Christus est, fratrum animos solidabat: ut quia inter fluctus marinos extra mundum positi videbantur, spe, quam velut anchoram habemus, cælo profundius firmarentur.

CAPUT XIII.

Ab exilio revocatus, honorifice excipitur.

Etiam in exilio propriis
fulget meritibus.

Quibus paterna ex acie per septennium ita discretionem virtutum vallatus, factum est, Domino annuente, ut sui exulatus jam finem faceret, et clarior propriis honoribus redderetur. Propriis ergo dico, quod merito

sibi competere, et idem summum paternitatis officium meritis illustraret. Alioquin honoribus dixi reddendum, quem propriis meritum honor ubique et sapientia decorabat: non quod amiserit, quo reverentia dignus censeris posset, sed aestimatione vulgi privatus honoris officio, quantum in ipsis fuit, dignitatum fascibus redderetur. Ceterum exonorari, sicut consulta veritas patefacit, non poterat, quem cælestis gratia illustrabat: præsertim cum indebitus honor potius turpet insipientem, dum summis sedibus inclarescit, quam decoret: quia minus ejus dedecus patuisset, si non altis sublimeretur officiis: quo velut struma, ut quidam ait, in superficie cutis eminet, unde indignus Prælati videri possit. Sed senex noster non tam alienus quam propriis meritum honoribus ubique ab omnibus veneratur, ab omnibus interim dignus honore censetur. Verumtamen quia improbus, ut dixi, dignitas reverendos nequit facere dum pluribus eos ostentat, sed despectiores, imo indignos eadem dignitas facit. Ceterum senem nostrum tanta præditum dignitatis magnificentia fuisse constat, ut non solum per sublimitatis gradus illum contingeret videri honorandum; sed quia multo erat fultus consilio, idcirco etiam inter ignotos nimium videretur honorabilis.

Revocatur ab
exilio, cum
eis gratulantibus.

46 Quo factum est, ut peracto tempore cum summum tandem revocaretur obsequio, ut pristinam reciperet dignitatem, passim omnibus exultantibus et congratulantibus pene cunctis. Unde lætitiæ voces hinc inde ad cælum usque tollebantur. Gratulabantur monachorum cœnobii, resultabat jucunditate Clerus Ecclesiarum, vulgi quoque gaudia ubique ridebant. Factus est autem concursus populi quasi si in communi omnium festo cæli præconio insignis redderetur.

Monachi Hierosolymenses cum
lacrymis prosequuntur;
præcipue Huguardus.

47 Fratres autem, cum quibus interim degerat, audito suæ regressionis die, ceperunt profecto contristari et mœsti esse, atque quodammodo gratulari: contraque præ nimio amore, ingenti animo lacrymabant: lacrymando quoque vix eum dimittere cogebantur. Inter quos virtute venerabilis Ragnardus, qui postea Abbas eligitur, præcipue fervebat mentis spiritu, flens mœnore animi, et flendo quoque lætabatur. Lætabatur quidem, quia veritatis amator locum taxati meriti receperat; sed dolebat valde, quod tanti viri præsentia privabatur. Unde factum est, ut cum pius Dei cultor jam jamque inde abiret, et omnes fratres ardenti animo ejus vestigia gressusque osculando lacrymis abluerent, eique valedicerent, præfatus vir Dei domi intra lacrymarum cubicula sese reciperet, ne proficiscentem videret, quem plus quam se manere secum vellet, pro quo mori etiam proculdubio paratus esset. Sed cum senex eum multum diuque expectando requireret, inventus est in quodam obscuritatis loco flens et ejulans, multaque trahens suspiria. Qui cum vocatus esset, ut seni valediceret, illeque nollet exire, precatus est interuentos, ne eum ibi plorantem detegerent. Quod audiens caritatis sancti viri, regreditur jam de navi, ne fratrem, quem sanctum noverat, inosculatum omitteret. Veniente autem ad eum sancto sene, cœpit idem, agnis vocibus inclamare ac dicere: Quid hic quaesisti felix Pater, vel cur te mihi nunc ostendere voluisti? Testem, inquit, Deum habeo, quia mallet te hic mortuum sepelire, quam me relicto hinc vivum abire. Tunc omnes fratres et famuli magnis eum prosequuntur fletibus: levantur vela, tandem remigia impelluntur: dant omnes gemitum, et ad littus eousque expectant, quamdiu eum possent conspiceret. Fervebat vero unus in eis spiritus amoris, et ideo non se poterant continere.

Accipitur honorifice in Regis aula.

48 Ille vero solutus carnis quidem, non cordis, aspectibus, longa corporis attenuatus macie, tandem pervenit ad palatium. Ubi suscepto eo ambitiose ab omnibus, quasitum est quomodo ei Celisudo Regia satisfaceret: quia timebant pro tanti viri injuria futurum discrimen incurere. Tunc beatus senex videns pudore

pudore animi talia meditantes, proruit ad medium, et verecundam Regis mentem blandis delinivit affatibus. Persuasit autem, nil eum de hujusmodi facto in animo retinere, sed omnia se Dei iudicio deputare debere.

Redditur suo monasterio Abbas.

Febri labora.

49 Interea tum eodem cogente Principe compellitur recipere suum sanctæ vitæ cœnobium, flagitantibus filiis suis ut eum saltem quocumque modo recipere meruissent. Ad quos cum advenisset diu desideratus, ut piis eorum complecteretur jam jamque amplexibus, vexabatur eum salutis inimica febris, ita ut gemini affectus singulorum animos sauciarent. Pugnabat siquidem in singulis mœror compassionis, et lætitiæ fervor: eo quod viderent membra carissimi viri sævissime laniari, pro quo libenti animo etiam vitæ quam fortes dispendium sustinerent. Vincēbat autem omnes, nunc jucunditatis magnitudo, nunc lacrymarum effusio, et extollebant simul mixtum usque ad cœlum lætitiæ laudes, ut in eo Dominum illic advenisse nullus ambigeret, cui ita suscepto congratulanti omnes, idemque benigne allocutus est universos.

CAPUT XIV.

Ludovici Pii penitentia. Adelardi humilitas et abstinentia.

Revocatur ad palatium.

Sed cum ibidem aliquantisper dulciter quievisset, caritatis officio jucundatus, iterum ab Augusto gloriosius accersitur, et redit ad palatium. Ubi cum introisset, velut quidam ait, virtutum radii illustratus, quia venit Titan, marcescunt sidera. Apparuit autem illico nudata insipientia quæ tegebatur pallio caliginis, et factus est stupor nimius, quis Senatum populi ad tantam ineptiam deduxisset. Qui, comperto non parum eos invidia fuisse delusos, duxerunt in irritum pene quidquid per hoc tempus, ut eis visum est, arduose tractaverant. Solvitur itaque sæva multorum captivitas, eorum maxime qui ex Regio pollebant semine. Redditur ergo in uno libertas omnibus, quocumque in loco tenerentur, nisi quos vita prius mors privarat. Tum deinde quorundam tonsura, propter furoris sævitiam illata, transit ad coronam, et dant Deo sponte, quod dudum inviti quasi ad ignominiam susceperant.

Contra eum aliosque insontes acta rescinduntur.

Ludovicus Imperator publice penitentiam agit.

51 Quid plura? Ipse gloriosus Imperator publicam ex nonnullis suis reatibus penitentiam suscipiens, factus est omnium humillimus, qui quasi Regali elatione sibi pessimus persuasor fuerat: ut quorum oculi offenderant in delicto, satisfactione Regia sanarentur, præsertim quod ejus velle cunctos considerare, ejusque nolle conspicere, manifestum non ambigitur. Sed nisi reversus esset veritatis assertor, interea minime patuisset, quo lethargico spiritu prementur. Unde etiam matura senectus cæcitas eorum vulneri, salubri Christi antidoto mederi persuadendo curabat.

Novus ex ejus reditu vigor justitiæ.

1. Tim. 6. v. 20.

52 Ac deinde studuit, ut justitiæ virtus et sapientiæ suas reciperent sedes: ut unusquisque sibi servaret commissum negotium, et sua cuique largirentur jura. Porro novitates vocem, et temerarias, juxta Apostolum, præsumptiones velut pestem in omnibus reprimebat. Omne igitur, quod in lege caritatis non invenisset, inimicum æstimabat Deo et velut venenum repudiabat. Cumque his et hujusmodi præconiis, velut aurum probatum per ignem, clarius enitisset, factus est omnibus decuplo honoratior, ita ut ore omnium egregie resonaret. Amplectebatur autem cunctorum manibus, et quasi Pater ab omnibus colebatur. Eratque Ecclesiarum magistris velut humilitate filius, consilio vero et prudentia quasi subvector inclutus. Qui cum ita satageret indefessus, ut perfecti omnes et Deo digni invenirentur; videtur demum novus renasci Francorum ordo et aurora justitiæ quasi ab ortu surgere. Silherat enim jam ex parte stratum furoris æquor, et ventosi ceciderant, ut Virgilius ait, murmuris auræ. Redierat ut, idem inquit,

Eclog. 9.

Eclog. 4.

virgo cupidinis, si parum liceat immutari: redierant et Saturnia regna, quia progenies bonæ mentis jam quasi cœlo refuserat alto.

PER S. PASCH. RATHER.

53 Omnibus igitur circumcirca eatenus satisfactionis studio illustratis, et suis cum eo summo fruentibus otio, voluit se demum his exuere curis, ut esset sibi met et Deo totus intentus. Sed nequaquam passi sunt sancti fratres, licet multam eis excusationem senectutis suæ prætenderet: quoniam quanto ætate maturior, tanto ad virtutum culmina tendentibus salubrior videbatur: præsertim cum vigore sancti Spiritus, et viriditate adhuc non exhaustæ carnis satis vigeret, curans se laboribus et vigiliarum negotiis fatigari, etiam plus quam juvenum constantia sequi posset.

Desiderat se Abbatibus officio abdicare.

54 Quis enim unquam tam fervidus, quam idem fuerat? Et quis alterius tam crudelis arbiter, quam ille sui videbatur? Fateor plane quod nunquam, nisi erga se quod durior esset, necessitatem corrigendi habuit. Unde cum a suis fratribus et filiis quam sæpe corripere publice, cur sibi tam infensus esset, qui sic discretus omnibus habebatur; aiebat, ita dicens ut læsos eorum animos mitigaret: Ego mei curam habeo, et prorsus vestro providebo famulo, ne fame aut laboribus fatigatus pereat. Sed hoc peracto, paullulum delitescendo, non diu post resumebat esuriam et laborum negotia, ita ut vix juvenilia membra ferre possent, quibus se parsimoniis et vigiliarum operibus affligebat. Attamen semper erat viroris gratia plenus, semper discreta macie satis admodum rubicundus: vultu quoque decorus, et venustus aspectu. Neque enim faciem ejus ac frontem ignavus rugabat furor: sed totum eum matura hilaritas decorum componebat et aptum. Canities vero sancta eum candore niveo exornabat, et velut liliū super roseos amictus, hinc inde coma capitis, quasi elata palmarum, super cutem retinebat: eratque, sicut scriptum est in Canticis, senex noster candidus et rubicundus, electus ex millibus: ita ut culparetur in eo natura humana, quod antequam adulta sit, vitis corrumpatur.

Jejunis et vigiliis se macerat.

Æque tamen vividus manet.

Cant. 3. 10.

CAPUT XV.

Multiplex ab animi corporisque bonis petita laus.

Et si velim laudare tantisper glebam corporis ejus multis confertam nitoribus, erit exiguum quod impendo, quod virtutum splendore ornatus, velut liliū inter roseos colores Christo respersus emicuit. Nec dubium, quia omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus flos fœni. Virtus autem Christi, quæ semper in eo viguit, permanet in æternum. Ceterum si nobilitatem et personam ejus scribendo, quod Græcè χαρακτήρισμός dicitur, ad purum pingere voluero, ero ineloquens, super quem facundia Rhetoricæ artis, atque omnis eloquentia puto quod muta sit: silebit illa Demosthenis oratio, et abyssus Tulliana conquiescet. Etsi vero secundum hujus artis peritiam omnibus modis ejus persona consideraretur, ut possit laudi idonea in negotio approbari, non immerito his antefertur, in quo multum quod superest felicius invenitur. Consideratur autem nomine, natione, patria, genere, dignitate, fortuna, corpore, institutione, moribus, victu: quomodo rem familiarem administrat, qua consuetudine domestica sit, affectione, arte, conditione, item altera conditione: habitu, vultu, incessu, oratione, affectu. Istit igitur modis consideratis persona censetur: utrum improbus quis ad negotium, an idoneus perhibeatur. Sed videre jam juvat, an luculentus senex noster tot effluerit præconiis, quot sunt ad laudem sui declamatoriae artis insignia.

Laudatur Adelardus ab attributis personæ.

56 Nomine ergo harum in catalogo virtutum primum, an sit sapiens, quaeritur. Et quis sapientior, quam qui universa cælestis magistri præcepta magis, quam artis eloquentiæ, sollicitus servans, studuit

A nomine.

- PER S. PASC. RATBER. non admittere causa Dei quae prohibentur, et servare cuncta, quae iussa sunt? Porro cum sapientia sit rerum humanarum divinarumque cognitio cum studio bene vivendi, non dubium dici posse sapientem, qui et quae Dei sunt Deo, et quae hominum sunt, prudenter norit administrare et velit propter Deum. Hoc igitur negotium prudentis viri est: et ideo is, de quo
- A natione.* quærimus, sapiens fuisse non ambigitur. Natione autem carnis (quod cunctis liquet) Francus erat: verum et renatus in Christo, ubi et spiritu conversatus, caelestis efficitur. Patria vero, quamvis hic natus verissime videatur, Jerusalem illa caelestis fuisse, qua nusquam felicius habitatur, propriis perhibetur meritis. Genere quidem, nobilium nobilissimus Francorum, ut paulo ante prompsi, prosapia ortus: sed gratia demum a Deo in filium est nobiliter adoptatus. Qui licet dignitate Regia magnus videretur, en major effectus est sublimitate perennis vitae. Fortuna namque qua fuerit auctus, probatur illo in loco, quo dictum est:
- Pauper in angusto regnat habendo Deum.*
- Siquidem quia contempsit modica, ingressus Domini sui gaudia, sublinatur, et supra multa constitutus erigitur.
- A corpore.* 57 Corpore vero, utrum validus an decorus fuerit, fides probat, et morum eximietas. Unde nec immerito illi aptatur illud in Canticis: Caput ejus, inquit, aurum optimum, comæ vero ejus sicut elatae palmarum: quoniam quidquid ad decorem ei collatum fuerat, sursum ad Deum nitendo conscendere procurabat. Oculi ejus velut columbae desuper rivos aquarum, quae lacte sunt lotae: quoniam totus ad aspectum ejus simplex fuisse et solum in Deum intentus creditur, nec felle concupiscentiarum immixtus, sed vera innocentia mentis lotus. Porro genæ illius sicut areolæ aromatum, quae consita sunt a pigmentariis, videlicet a sanctis Doctoribus, omni flore doctrinae et virtutum exornatae oleribus. Manus illius tornatiles, sanctitatis formam exprimentes, et motu sphaerico celeriter ad omne bonum insistentes: plenae hyacinthis, caeli specie in caelis thesaurizando renitentes, quae multis replebantur muneribus. Venter ejus eburneus, virtutum distinctus ordinibus. Guttur illius suavissimum, ob favum eloquentiae: et totus desiderabilis probabilitate morum, atque caritate eximia. Ideo quærimus te, Pater, dum pascis inter lilia, quærimus quem diligit anima nostra. In lectulo enim per noctes quærimus te cum lacrymis: sonet vox tua, obsecro, in auribus nostris: vox enim tua dulcis, et facies tua decora. Neque enim possumus te patrem non amare, quem pro nobis credimus adfuturum.
- Ab institutione.* 58 Jam si de institutione agitur, eruditus fuit idem alter Moyses omni sapientia praesentis vitae, quasi unus ex filiis Regis: deinde perductus ad Sina, in quo ipsius Domini praesentia illustratur, et familiaritate continua fruiturus ingreditur. Moribus vero quibus fuerit exornatus, testis est vita ejus, quae summis redolet meritum insigniis, et praeconiis quam maximis praedicatur. Victus namque, quem Philosophi definiunt consummati operis esse fruitionis exercitium, ut perveniat ad quietem, Dominus erat, quem dilexerat, quem amaverat, quem jugiter desiderabat. Gradus autem harum virtutum sunt, cum apud eos primum ponitur affectio mentis. Porro eadem affectio, est animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio. Deinde ex hoc quod afficitur, vertit se in studium, ut effectum sui obtineat. Studium autem est animæ assidua et vehemens ad aliquam rem applicata magna cum voluntate occupatio. Postquam habitus induitur acquisitæ rei, cum ad plenum id quod perfectum est, obtinemus, de quo scriptum est: Sacerdotes tui induantur justitia, et Sancti tui exultent. Felix quippe indumentum virtutis est, quo quisquis induitur, et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, hic nuptiali veste indutus, foras non eicitur: quam si primus parens noster in Paradiso denique conservasset, nequaquam apertis oculis nudus inveniretur. Unde, sicut scriptum est, dum idem descenderet, expoliaverunt eum latrones, et plagis impositis abierunt. Sed senex noster floridus, tali coopertus habitu, jam credimus quod audit: Ambulabit, inquit illi Christus, mecum in albis, quoniam dignus est, et non delebo nomen ejus de libro vitae. Talique indutus habitu dum esset Pater eximius, exercebat se plurimum ut pro victus alimonia frueretur Christo, quem induerat.
- Ab administratione familiaritatis.* 59 Porro restat, juxta praefatam disciplinam requirere quomodo rem suam administravit. Quid vero dicam, rem suam quomodo administraverit, qui nec se sibi retinuit? Fecerat enim quod audierat a Domino: Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus: et veni, sequere me. Hoc impleto ceterum res Ecclesiae suae quemadmodum administraverit, testes idonei sunt sancti fratres, quorum consilio usus est et obsequio: per quos ita cuncta disposuit, ut et omnibus satis esset, nec multum alicui superflueret, neque in vacuum quid periret, sed omnia ad Dei laudem humanius largirentur: fratribus salubria praesentis vitae tribuens, et nociva quaeque ac superflua resecans: hospitibus abundanter omnibus administrans, familiam quoque satis illaesam a jugo servitutis conservans. Siquidem viduas hujusce familiae destitutas, et caelibes viros per singulas villas constituens, eis stipendia jugiter ministrabat. Orphanorum quoque et debiliun, nec non et hospitum in iisdem locis, opportunius velut xenodochium constituerat, ut res Ecclesiae hujus, suum omnes quasi patrimonium possiderent. Testem Deum habeo, quod idem ipse hujus ministros officii velut medicus saepe instituebat, ut ipsi excogitarent artificiose, quomodo rerum aliquid eis ad comedendum pararent, et in hujuscemodi cibis eorum sanitas ne periret. Porro Regi et divitibus, nostrorum nullus tam largus erat, idcirco in omnibus Deus largitor omnium glorificaretur: Beatius, inquam, multoties judicans dare, quam accipere, atque medium inter paupertatem, quantum ex se erat, et divitias, propter alios semper incedere: idque ut ii qui habent, tamquam non habentes esse instruerentur, justum etiam percensuerat, ut omnes hujus Ecclesiae famuli sic tam, quam Patrem eum sentirent, ut tumidi quoque dominum eum esse non ambigerent. Insuper ita eorum virtutibus fautor et institutor existeret, ut vitiorum quoque dominus, quamvis discretus et severissimus fieret persecutor.
- Xenodochium instituti.* 60 Jam porro qua domestica consuetudine fuerit, novit mensura sancti oraculi, in quo fuit manna absconditum, et urna aurea, altare quoque incensi aureum, et virga Aaron quae fronderat; habens illud (Oraculum) xx cubitos in longitudine, et xx in latitudine, xx quoque in altitudine: ut ex omni parte gemino denario consummatus, caritate Dei ac proximi, quadratura perpetua fuleiret: nec dubium, quin Dominus ei fuerit fundamentum. Intra quam mensuram attitulus, sola novit contemplatio divina, quid senex noster pro suo more domestico tractaret.
- A domestica consuetudine.* 61 Affectio vero ita illeceus omnium bonorum incitamentis, ut super fraterna viscera caritatis officio ceu faculis ureretur. Deinceps igitur arte qua fuerit eruditus patet, quia fecundus inventus est eruditionis consilio. Prudentiae namque, ut dicitur, mille oculis inspector, virtutum quoque disertissimus disputator, liberalium artium adeo usque sanctissimus institutor, ut probares in eo illud beati Antonii: Quod sensus adinvenit artem, et qui sensu sit integer, eum arte non indigere. De conditione jam ultra quid loquar? Qui, ut praefatus sum, Regali ex progenie clarus refulsit. Necnon et de altera conditione, utrum
- Ab affectione.*
- Ab arte.*
- A conditione duplici.*

Apoc. 3. 4.

Ab administratione familiaritatis.

Math. 19. v. 21.

Xenodochium instituti.

A domestica consuetudine. Hebr. 9. 3. Reg. 6. v. 20.

Ab affectione.

Ab arte.

A conditione duplici.

utrum

utrum proprius, ut ipsi dicunt, adoptivusve, an abdicatus fuerit, quid ingeram, cum et Bernardi filius fuisse, fratris Magni Pipini Regis, et Dei esse adoptivus non abnuit?

Ab habitu.

62 Habitu autem quo fuerit infulatus, constat paullo ante me dixisse, quod Christus ejus tunica talaris fuisse probatur. Ceterum vestimentorum habitus, vix sufficiens monasticus fuisse ostenditur, pro frigore potius membra muniens, quam honoris aliquid gerens. Dicebatur quippe a quibusdam pro ludo, lorica frigoris: quoniam erat pelliceus et quasi thorax circa viscera fomentum caloris. Vultu autem suavis idem, et statura palmæ adsimilatus erat: eo quod pulcher aspectu et decorus esset, velut Paradisi deliciis enutritus. Quam pulchri gressus ejus, et quam speciosi pedes ad evangelizandum! quippe quibus expeditior damis, in calceamentis ornatior filia Principis.

Ab oratione.

63 Porro ejus oratio quam facunda, quam plena sensibus, quam suavis auditu manavit! Extant ejus Epistolæ, ad plurimos directæ, et omnium voces, qui nunquam se uberius aut expressius loquentem audisse testantur. Voce quidem canorius cygno mulcebat auditum: sed et melle dulcius palato cordis melodia sapiebat. Erat autem omnis narratio ejus aperta valde, brevis ac lucida, (quod dictionis genus Oratores summis extollunt laudibus) nil fœculentum admiscens, neque dubium quid in sensu reservans: ad vero plano in clausulis procedens gressu: sensus ejus favifluus pinguisimo claudubatur fine. Erat igitur sonus assertionis expositio dictionum; ita ut voce formaretur proprius verborum intellectus, et suis singulæ partium qualitates restituerentur sensibus; habens omnia membra narrationis capitulatum distincta, et ad retinendum facillima, ad persuadendum vero vel dissuadendum promptissima: semper avidius ad intendendum promovens audientes, igne calidius ad desiderandum, torporem discutiendo, incitans desiderantes.

Quæ si facundia daretur mihi, luculentius explem quod conatus sum: nunc autem excusatio pro ignorantia, venia pro voto debetur: præsertim cum stylus nullius ad hoc negotium melius expediret, quam ejus, cujus ut vita præeminet, ita et sermo antecellit. Sed quia id ingenii nuda denegat, voluisse tantum, caritatis jura implesse probabitur.

Ab affectu.

64 Restat nunc, affectu qualis fuerit, intimare. Sed quo artis ingenio pandam ejus affectum animi, qui uno semper mentis ardore afficiebatur in omni vitæ negotio? Jugiter enim cupiens dissolvi et esse cum Christo, se laboribus fatigabat: permanere autem in carne, propter nos necessarium, licet aliter fateretur, penitus sentiebat. Unde toto annisu vitæ satagebat prodesse omnibus, mille, ut ita dicam, caritatum semper negotiis occupatus: præsertim quod esset consilium totius patriæ, et pater omnium indigentium; qui ore ac manibus, cum omni circumstantia facultatum, pro libertate Christi erat omnium servus.

CAPUT XVI.

Corbeia Saxonica initia, situs, progressus.

Corbeia Saxonica inchoatur.

Quoniam cum esset semper accensus ardore, pervenit usque ad Saxoniam fines ubi jam parvissima cellula a sancto viro, suo æquívoco, Adelhardo nomine, sumptu hujus monasterii edificari cœperat, eo quod idem beatus vir quia suus fuerat nutritus et familiaris filius, intercesserat loco ejus, dum ipse Hero insula extul haberetur mundi et Paradisi civis. Videns igitur pius Pater ac senex sanctissimus cœptum opus quod pietatis esset officium, Regem adit, et petitiv ab eo, ut daretur ei locus edificandi: quia ille, in quo situm fuerat, non utilis aut aptus esse probabatur. Quod audiens Imperator Augustus gavisus est valde, volens ei multa largiri, nisi retineret eum ipse, qui nulli

Locum aptiorum impetrat.

unquam concedebat sibi dare quantum quilibet voluisset, sed quantum idem vel si modicum censuisset; agens semper illud Apostoli, quia beatius est dare quam accipere. Accepta autem potestate a Rege, ut ubi vellet, illud ædificaret, elegit locum valde amœnum, et monachis nimis congruum ad habitandum: ubi et Rex postea plurima propter Dei omnipotentis amorem contulit beneficia.

66 Est autem locus, pergentibus ad ortum Solis de Fonte Patris, situs supra littus Uvisiræ, in modum Δ litteræ, vallis plantie collocatus: habet ad ortum Solis præfatum alveum, et montem porrectum in facie juxta fluvium. Porro a meridie mons alius egrediens e fluvio, sinu tendit ad occasum. A septentrione vero alter e regione pari situ pergit, quousque sibi invicem, viam per medium dantes, copulenter: itaque ita in medio fit vallis, figuram Δ hoc modo, quantum recordor exprimens; nec immerito nam magister veritatis, divino nutu edoctus, talem elegit locum, qui et Christi nutriret discipulos, et suo eos describeret caractere, et signaret situ.

67 Nihil enim in omnibus Geometriæ figuris, triangulari consummatius aut perfectius invenitur. Est enim hic numerus totius latitudinis et superficiei in Arithmetica solus principium; in Geometria idem planior invenitur. Et quisquis diligenter inspexit hanc figuram, neque in his artibus aliquid mirabilius reperitur, neque in nostra disciplina quidquam majus aut melius prædicatur, quam Trinitas Deus verus. Igitur sine hoc numero formatum aliquid, nihil perfectum innuitur, videlicet sine principio ac fine, et horum medio inter principium atque finem. Hæc vero figura princeps est, ut dixi, latitudinis, eo quod ceteræ omnes superficies in hac resolvantur. Ipsa vero, quoniam nullis est principiis obnoxia, neque ab alia latitudine, nisi a se sumpsit initium, in sese ipsa resolvitur. Quæ si ita sursum erecta fuerit, ut ostensum est, igne caritatis flammare ibidem habitantes debere monstratur. Quod autem ipsius a latitudine fit initium, ostendit latum Dei mandatum nimis, non nisi dilatato corde perfici posse. Quod vero omnes superficies in se resolvit, liquido signatur, quod omnes reliquæ virtutes ejus latitudine consummantur: et ipsa caritas non nisi Trinitatem colendo in unitate perficitur, ut vera perfectio, in his tribus Unitas individua teneatur. Hæc ideo me dixisse sufficiat, ut monstrarem, quam prudens idem ac sapiens fuerit, quantoque caritatis ardore fervebat, qui talem ac tantum discipulis habitandi locum pararat, irriguum aquis, velut si minor Ægyptus esset, et alter Paradisus Domini, venientibus de Fonte Patris in ortum Solis. Vere, de Fonte Patris, dixi, quia in Christo renati, creduntur exinde non solum ad ortum Solis, sed etiam ultra Solem usque transcendere. Quem locum beatus Pater Corbeiam alterius de nomine vocavit, ut signum esset in posterum, a quo prius illud esset fundatum.

CAPUT XVII.

Adelardus suis studium paupertatis inculcat. Iis sedulo prospicit.

Quis, mi Pater carissime, narrare sufficiat providam doctrinam tuam in omnibus? Vere fateor, quod quoties tui recordor ad liquidum, miror satis quam providus eras in omnibus. Recordor enim doctrinarum tuarum, quibus eos alebas et instituebas tenellos de fide et caritate, inter quas etiam spem mediam collocabas, deque moribus et de omni doctrina vitæ. Qualiter etiam oblatas sibi res a quolibet suscipere debuissent, cum ipsis inter sollicitudinis negotia peragebas; commendans illis per omnia, ut in nullo terrenorum cupidi essent, neque quidquam vellent accipere, unde alii gravarentur: etsi heredes essent rerum largitoris, caute considerarent ne forte ipsi, quorum erat hereditas

PER S. PASCH. RATHER. Act. 20. 33.

Corbeia Saxonica situs. * id est, Paderborna, quod Padi (fluminis) fontem sonat.

Formæ triangone perfectio. * Str. habitudinis.

Psal. 118.

* Str. semper fines.

Juniore institui.

PER S. PASCH.
RATHER.

Adhortatur
eos ad pau-
peritatem.

2. Tim. 2. v. 4.

Gaudebat Ade-
lardus profe-
ctu suorum.

Ad Deum sem-
per anhelat.

4. Reg. 2. 12.

Ejus erga suos
caritas.

hereditas, postmodum inopes fierent. Hæc erat ejus sollicita et pia consideratio in omnibus, quibuscumque præerat locis: ut neque inhonestum quidquam acciperet, neque aliquis quasi causa misericordiæ postmodum poenitudine premeretur. Dicebat enim, quod multi, non solum rectores Ecclesiarum, sed etiam ipsi ibidem Deo degentes, qui sæculo renuntiasse videntur, ob id decepti essent, quod rebus nimis abundarent in tantum, ut sæculo servire denuo cogerentur, qui mortui esse mundo debuerant. Quid, inquit, prodesse poterit rebus propriis futuros exoliari heredes, et rursus eos mancipari negotiis secularibus? Constat igitur nos in præsentem tempore ideo Reipublicæ deservire, quia ipsa nostris attenuata cupiditatibus, ex se subsistere non posse manifeste causatur. Et idcirco nos infelices, qui liberi esse in Christo debuimus, facti sumus turpissimæ servitutis, etiam inviti, servi. Occasione itaque accepta, quasi in Dei causa mundi militiam bajulamus, cum Apostolus dicat: Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Neque enim a nobis exigitur, quod necessaria tantum retinemus; sed quia superflua, ut ab ipsis dicitur, possidemus: et unde miseri lati in possessione esse cupimus, inde angustamur in omni opere bono. Quapropter filii, estote contenti paupertate Christi, sine qua nemo est dives. Noveritis enim, quod beati sunt pauperes spiritu, quibus regnum cælorum repromittitur. Et ideo fratres mei, nolite, quasi pro pietatis opere, sectando avaritiam, possessionem æternam perdere. Estote igitur, quod vos æterna Christi vocatio esse voluit: ut paupertate Christi participando, divites esse cum eo sine fine mereamini.

69 His et hujusmodi cum eos quotidie corroboraret ac confirmaret, construebatur ibidem, Deo agente, non solum monasterii, sed etiam celestis patriæ fundamentum. Quid putas, quanto tunc gaudio afficiebatur ejus animus, quantaque lætitia, cum Dei omnipotentis amor ita flagraret in eis, ut etiam omnis illa regio Deum per ipsos benediceret? Fateor itaque quod ad nos nonnumquam rediens, præ amore pio et spiritali gaudio vix se poterat continere, hinc inde exultans atque gaudens, quod Christus per eum glorificaretur in multis; nos quidem rigans ac pascens celesti pabulo, illos plantans in Christo ac propagans, agebat ut fructum plurimum Deo ferrent. Itaque sic in omnibus se exhibens, Christi vices agere credebatur: etiam et forma humilitatis omnibus anteibat.

70 Qui ita jugiter uno jubilationis afficiebatur spiritu, appetebat ingressionis campum: quæ ingressio, secundum B. Augustinum lib. de animæ quantitate, una de septem, et sexta perfectionis est virtus. Quintus siquidem earum gradus, est Tranquillitas: sextus, Ingressio: septimus, Contemplatio. Quæ ita decantissime possunt edici: In seipsa, dum anima qualibet secum ingreditur et versatur: Ad Deum, dum quotidie ardentem desiderando, ad eum ingreditur, ita dicens: Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Apud Deum, cum jam claro lumine indesinenter contemplando ei inhæret, in quem desiderant etiam Angeli prospicere. Quo nunc senex noster se pervenisse lætatur, lætatur meruisse, gratias agit, atque comprehendisse summo alacritatis animo amplectitur.

71 Unde quid aliud dicam, quam illud Elisæi, Pater mi, Pater mi, currus Israel, et auriga virtutum? Ecce nos quam subito desolatos relinquit: et ideo quaerimus te lacrymosa voce, et scrutamur mellifluos mores tuos mane in præcordiis nostris: nec usquam pupilla oculi nostri silet, neque consolatur, nisi cum sibi te pro nobis melius adeste promittit. Recordamur enim, quibus nos lactabas uberibus, vel quanto in te Dei fruebamur oraculo, quantisque ferebamur alarum remigiis, et nutriebamur caritatis visceribus: ita ut

si saxei essemus, tua nos molliret pietatis oratio. Omnia enim nobis omnibus factus eras, ut Christo nos lucrificeres. Quod si ad speciale quorundam te vertisses negotium, uni in momento dabas vitæ consilium, alium interdum deliniebas oculis. Porro illius manum stringens, alterius animum miro demulcebas affectu, atque ita omnibus unus eras, et totus singulis.

72 Fratrum vero nomina, licet scripta intra viscera sanctæ sollicitudinis semper teneres, de manu tamen certus eorum numerus diligenter scriptus pene numquam aberat: idque ideo, ut omnes sedulo inspiceres, et mores singulorum apud te sollicitus pertractares. Jam enim de singulis expediret in judicio disceptabas, ne damnum postmodum de creditis ovibus sustineres. Bene igitur noveras, quid cuique expediret: et ideo omnibus exhibebas, quod saluti singulorum congrueret. Erat ergo discretio tua in nullo, quantum dici fas est, exorbitans a proposito, facilitate complendi quæ singulis expedirent; generaliter vero procurando cunctis congrua. Nullum ferme per hebdomadam familiaritatis affectu non allocutum relinquens: nullum quem in die generaliter, nisi ex aliqua impossibilitatis causa, non instrueres: omnibus præbens salubria, nulli prorsus denegans, ut credimus, necessaria. Idcirco filia Hierusalem, prout compellor dicere, flete hunc senem nostrum, et lamentum sumite. Flete virum, qui vestiebat nos caritatis coccino, desuper totum deliciis intextum, qui præbebat cultui ornamenta virtutum. Induite cilicium, et amare plangite: quia qui consolabatur nos, et fovebat quasi nutrix in gremio, sublatus est et recessit. Unde plorans plorabit anima mea, et erunt lacrymæ in maxillis meis, quamdiu non intueor quem deligit anima mea. Putasne veniat mihi, Pater, tempus, quando vel si quoquo modo liceat faciem speciemque vultus tui conspicere?

Suorum nomina descripla semper penes se habebat.

Singulos quot hebdomadis alloquebatur.

Maximum sui mortuus desiderium reliquit.

CAPUT XVIII.

Ad mortem ut sese præpararit.

Sed quid interim jam deinceps agimus, anima? Ecce nunc usque quasi inter roseos versati sumus campos, et conspeximus amœna virtutum, de fonte sancti Spiritus uberius irrorata. Nunc vero instat, ut mortis ejus finem pandamus, quem habuisse talem, glorificandum est; amisisse, flendum; pervenisse vero ad Beatorum gaudia, congratulandum. Sed quanto nobis jucundius est, in eo quod amatur versari; tanto gravius est, ejus absentiam, quam semper præsentem cernimus, tolerare. Unde ceu respersum nebula, mœstum est omne quod inspicimus: caligant oculi nostri, operimur singultibus, tremunt digiti, rotatur caput, funduntur lacrymæ: et insuper est pio amoris effectu quædam flendi voluntas. Unde et quanto hæc prolixius ad consolandum eudimus, tanto ardentius amore afficimur, amando quoque dolore premimur. Idcirco, mi Pater carissime, ocyus transibo obitus tui paginas, in quo diutius immoranti vehemens languor ingruit. Hinc quidem interim adstillat lugendi facultas, sed paullo post consolabimur de perventu, quo tu nunc lætaris in gaudio. Unde quaesumus, priusquam incipiat calamus pulsare tui exitus horam, revertere Sunamitis, revertere, inquam, paullulum, ut intueamur te. Recipiet enim inde spiritum linguæ calamus, et levius transibimus amarus legendi cursus. Revertere, revertere mi carissime. Et quid videbimus in te, nisi ut castrorum acies quomodo sis ordinatus? Ad nos saltem semel, quaesumus, convertere, ut omnes, qualem te prius habuimus, quantusve et modo sis, videamus. Ecce ascendisti, novimus, per desertum quasi aurora consurgens, pulcher ut luna, electus ut sol, terribilis in Deo, velut castrorum exercitus ordinatus.

74 Quid

Morituri ad suos oratio.

74 Quid igitur terribilius humanis adspectibus videri potest, quam tui vultus erant adspectus in hora, cum nobis indulgentiam dares? Præceperas enim, petentibus nobis, Pater, ut omnes humi sederemus: quatenus tu os nostrum ex integro, et nos tuum erectis oculis potuissemus conspiciere. Quo, fateor, nil me ordinabilius a magistro audisse indultum, nilque flammatus aut horribilius aliquid me vidisse, quam in tuis oculis. Pressius itaque emucleans sensum, ita aflatim cunctis es locutus: Ecce, inquis, de creditis ego ovibus rationem redditurus venio: vos autem, o mihi commissus grex, de obedientia et inobedientia vestra sententiam excepturi, attendite, quod idem, qui nunc adisto, in tremendo iudicio vobis coram adero, et quid de talentorum pecunia sim lucratus, vel quomodo illam expenderim, presentabo. Attamen interim, si quid est, in quo excessi in vobis sciens aut nesciens, volens nolensve, indulgete, prout ego, juxta quod oportet, si quid est quod meum sit indulgere, vice Christi relaxo.

Petit ab iis veniam.

Parat se ad mortem.

75 His igitur tum ita præmissis, plenus fervore spiritus recessit, quasi jam futurus arbiter in suo: ut instrueret se, quasi contra spiritalia nequitiae tunc in caelestibus pugnaturus, rationem villicationis suae redditurum: licet semper quasi in mortis articulo pertractasset, tunc tamen velut contra legiones iturus, diligentius mentis aciem disponebat, si forte ludibria hujus vitae sine impedimento posset effugere. Sed quia occorsit decuplum ejus viginti millibus superare legitur, semper quæ pacis sunt, Dominum precabatur: Domine, inquit, pone me juxta te, atque ita cujusvis manus pugnet contra me: alioquin turmas non effugiam iniquorum, quia tu solus inventus es inter mortuos liber. Venit enim ad te exactor, et in te non invenit quidquam quod suum esset. Idcirco fac me firmiter in te inhærere, ut et ipse per te tuo in corpore mali totius inveniar liber.

Exacte opera sua discutit.

76 Qui totum se ita discutens, adhuc invenit in se qualiacumque, quasi nondum exhausta, et præcepit ea coram quibusdam fratribus exponere, (quorum unus, etsi indignus, ego eram) interrogans, si de his se in iudicium merito venturum fore pertimesceret. Quibus auditis, juxta divinam scripturam percensuimus, non ad eum pertinere, quæ ipse quasi sua longe diuque plangebatur. Quid putas quam subtiliter secum reliqua disputabat? quam sibi severus erat, qui pro alienis etiam, ut pro suis, se puniebat? Interea singulos de singulis momens et instruens, aiebat, ut post obitum suum in electionis pace, caste ac recte secundum Deum inter se convenirent. Exposuit etiam fidem suam coram quibusdam ex nobis, pene et omnem doctrinam quam docuerat, ut ex hoc eam firmiter commendaret pectoribus nostris. Hinc est quod tali absentem mœre suffundimur: inde vero gaudentes sumus, quia de Patre talia recoluntur. Hinc ad hoc afficimur, ad aliud hinc protrahimur. Plangimus in eo siquidem maturitatem morum, fidei firmitatem, soliditatem spei, caritatis fundamenta, ex integro altissimam Christi humilitatem, et ditissimam in omnibus largitatem: nec ut Salvator, inquam, miseram Hierusalem ego lugeo: sed ploro in unius morte pariter omnes virtutes occubuisse: non quod nobis desit ille, qui abiit; sed quod talem videre desivimus, quem sine lacrymis vix aut nunquam recordari valeamus.

Singulos monet.

Luc. 19. 41.

77 Quis enim siccis oculis ejus recordabitur, in quo pene omne honestatis decus sublatum est? Aut quis non doleat presidium totius Europæ subito deperisse? Vel quis sine mentis scrupulo poterit epistolarum ejus nitorem eloquentiæ recitare? Quem si vulgo audisses, dulciffuus emanabat. Si vero idem barbara, quam Teutiscam dicunt, lingua loqueretur, præminebat caritatis eloquio. Quod si Latine, jam ulterius præ aviditate dulcoris, non erat spiritus. Idcirco mihi carissimi o vos omnes, qui nostis quid boni habeat tanti viri præsentia, et transitis per viam, attendite

Peritus erat linguarum, et eloquens.

et videte, si est dolor sicut dolor nostrum omnium. Videte igitur quam subito vindemiavit nos Dominus, et facti sumus squallidi, venustate sublata. Aurigo possedit nos, quia decus roseum versum est in favillam.

PER S. PASCH. RATER.

CAPUT XIX.

Ultima ejus cegritudo: pia mors.

Paraverat ergo se Simeon senex ad natalem Salvatoris accensis lampadibus occurrere, et Regem Regum Dominum Jesum procedentem de thalamo suo ulnis suis lætus suscipere: sed tetigit eum triduo ante natalem Domini validissima febris, dum juxta consuetudinem noctis medio in basilica fleret. Qui ita perdurans ad vigiliis una cum fratribus, hostiam jubilationis in pectore Domino consecrabat: et quanto, ut multi testes sunt, altius voce canebant chori, eo amplius idem flebat in jubilo. Sicque se pertrahens ad matutinorum usque laudes, nec minus amore Christi febricitans elangebat, sicut scriptum est in Canticis: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Et dum quotidie magis magisque multis premeretur doloribus, spiritum non relaxabat, semper Deo intentus. Disponebat igitur ita omnia providus, ac si nihil mali ferret in corpore: instituens et ordinans ita singulas officinas, ut nil finis ejus imperfectum inveniret, præcipue ut et sanctus dies dignis celebraretur honoribus. Quo peracto, vehementius cepit urgeri febris: quotidie tamen ad oratorium B. Martini veniens, quem copioso amore in vita semper dilexerat, ibidemque Missas audiens, communionem sanctam percipit, donec ultimus dies vitæ a noctis hujus eum eduxit caligine.

Febri corripitur.

Cant. 2. 3.

Æger quotidie audit Sacram. et communicat.

79 Interim vero audiens beatus vir Hildemannus Episcopus, quem ipse monachum nutrierat, et per concessum Regis tanto Bellovaci sublimarat honore, sanctum ægrotare Patrem, advenit illico, et excubabat jugiter ante eum, donec vivendi finem fecit, et eum propriis manibus una cum cunctis fratribus sepelevit. Qui dum advenisset, gavisus est sanctus Pater alacritate maxima et lætatus, ut vix se ferret per nimio exultationis gaudio. Agebat namque Deo immensa gratias, quod de hujus eum consolaretur adventu, et dicebat: Deus omnium institutor et rector, gratias tibi ago, quia non sum fraudatus a desiderio meo.

Ægro adest Hildemannus Episc. Bellovaci.

80 Interea cum cœpisset idem sanctus Episcopus a nobis percontari, utrum benedictionis oleo, sicut a B. Apostolo sancitum est, deberet perungi; interrogavimus eum, utrumne vellet, quem proculdubio scieramus peccatorum oneribus non detineri. Quod ille audiens, erectis oculis in cælum, cominus observabat ut fieret. Quid putas tum sanctus agebat animus? quantis tunc replebatur lacrymis? Erant igitur oculi ad Deum defixi, manus vero ad cælos extense, invitansque sanctum Spiritum, dicebat: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, quia percepi omnia tui mysterii sacramenta: et nunc quid super est, nisi ut ad te veniam? Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis: tantum fiat voluntas tua. Alioquin sitiverat jam idem diu venire ad fontem. Unde et quasi jocosa voce, plenus gravitate fidei, frequenter dicebat: Hinc ibo, et ad Deum meum veniam: lætus, inquam, veniam, lætus moriar, lætusque transibo ingentes hujus vitæ foveas: quoniam ad gaudia perventurus sum sempiterna, longe mihi ante promissa.

Jacob. 5. 14.

Ab eo inungitur.

Anhelat ad mortem.

81 His et hujusmodi dictis sedulo se armabat Christi miles, donec ingressus est locum tabernaculi admirabilis, in voce confessionis et laudis: ubi et inventus est exercitus multitudinis festa celebrantis. Ibi que jam senex noster tripudians creditur præcinere: Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Qui cum quotidianis diebus adhuc in carne febricitans, immensis se Deo taliter commendaret laudibus, contigit subito, dum

PER S. PAISC.
PATER.
Christus ei ap-
paret.

Prædicat mor-
tem suam.

2. Tim. 4. 7.

Iterum com-
municat.
Felicissimede-
cedit.

Omnes lugent.

NOT. 35.

Luget Auctor
S. Adelardum
sibi ereptum.

dum solus apud se ageret, ad eum ingressum fuisse sanctum Episcopum: ad quem continuo exclamans, ait: Curre velociter, o Episcopo, præcipio tibi, et osculare pedes Domini mei Jesu Christi, quoniam ecce adest. At ille audiens, valde contremuit; quia quo iret, vel quid ageret, penitus ignorabat. Ille vero hoc dicto, recepit se sub silentio, et quievit. Tum deinceps peracto die octavo natalis Christi alacrius cœpit insistere, ut jam hinc ei celebratis diebus liceret abire, si quo modo ipse tandem perveniret ad festum quod nox non intercipit, neque morbo corrumperet potest. Et peracto igitur jam noctis mediæ spatio, ita adorsus est, et fratribus dicebat: O filii, semper mihi in Domino multum carissimi, scitote quoniam hodie hinc ibo, datum est enim mihi jam hinc exire, ac videre, (quod utinam fiat) et apparere conspectui Redemptoris mei. Finitus est ergo jam cursus certaminis mei, et restat penitus, quid accepturus sim pro vocationis præmio, ut ignorem. Credimus nos tamen Pater quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, (alioquin vacuus est labor fidei) præsertim qui dicere cum Apostolo veraciter potuisses: Cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo quid aliud, quam reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex in illa die?

82 Tum mane jam facto, accersitis nonnullis ex nobis, cœpit idem B. Pater urgere, quatenus matutinas ocyus prævenirent. Quibus dictis, in laude Christi cælestis ejus lingua obmutuit. Tunc vero simul convenientibus omnibus sanctis fratribus, communionem sanctam percepit ferme hora diei prima, sicuti mos est, et coeperunt eum hymnidicis laudibus Domino commendare, atque ita perdurantes in ejus exequiis, usque in horam diei nonam. Tum idem quando et Christus in cruce, emisit spiritum, ut daretur indicium, quod ejus crucem in vita tolerat, quemque secutus fuerat, ejus et in mortis articulo sequeretur vestigia, donec perveniret ad eum quem quæsi erat, quem optarat, quem et diu de toto corde desiderarat. Quis, putas, tunc ea hora luctus omnium erat, et quam præcipua fuerint lamenta monachorum? Attollebatur autem sursum vox una canentium in excelso, et fletus omnium deorsum singulorum scindebat pectora: quoniam, sicut alibi dictum est, et pium erat tanto viro congaudere, et pium erat ejus abscessu flere. Quis enim non fleret, etiamsi de silice natus esset ea hora, cum inclytus Dei pastor hinc abiens, cælos peteret? Ipse enim erat, bone Jesu, quem in toto ex omnibus solum Abbatem reperi: ipse ex universis, quem alterius plus quam sua quarentem inveni. Qui, sicut mater amat unicum, ita quosque tenerrime diligebat, atque ut solidiora caperent invitabat.

CAPUT XX.

Ratberti luctus. S. Adelardi sepultura.

Quapropter, quæso, attendite viri, et videte universi populi matrem Corbeiam flentem, (quod est alvearium monachorum) flentem, inquam, ac dicentem: Ablatus est magnificus meus mihi, et nullus est qui consoletur me ex omnibus caris: quoniam complexit Dominus furorem suum in me, et fecit quæ cogitavit. Complexit ergo, quæ præceperat a diebus antiquis: Terra es, et in terram ibis. Idecirco abiit carissimus mihi, et recessit. Reversa est ergo virgo Israel ad civitates suas, et deinceps ambulat gloriose super aquas redemptionis æternæ. Ipse namque est, qui erat mihi votorum carissimus: ipse convertens animam meam, et custos vitæ meæ: ipse qui consurgens pro nobis in principio vigiliarum, effundebat velut aquam cor suum ante conspectum Domini. Nunc vero posuit nos Dominus ad modicum desolatos, propter eum mœrore confectos. Ideo ergo ponimus in pulvere os

nostrum, sperantes in misericordiis Domini, si forte sit spes ut pervenire possimus, quo jam pius patronus noster pervenisse creditur. Quod donec fiat, donec optata dies veniat, hæreat lingua mea faucibus meis, si tui non meminero, Pater Adelharde, sinon te proposuero in principio recordationum mearum. Alioquin obliviscatur me dextera mea, nisi nomen tuum laudesque pandam. Credo mi carorum carissime, quod prius maternus amor perire possit, quam nos te non diligere. Quia etsi illa suorum obliviscitur, nos tui numquam oblii erimus: sed dum sæcula manent, et nox cum die partitur vices, fama prædicabitur de te semper sanctissimæ vitæ, nosque tua numquam immunes erimus a laude. Tu autem, quæsumus, trahe nos hinc post te, curramus in odorem unguentorum tuorum: quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Recti enim te diligunt: et ideo quærimus, quousque perveniamus, ubi pascis, ubi cubas; scimus namque, quod in meridie.

84 Neque igitur, juxta quod fabulæ ferunt Threicium fecisse vatem, geminus apud inferos conjugis mortem: sed super astra tollimus patris nomen, quo te solemniter consendisse fatemur. Ergo etsi felix fuit ille, qui ficto potuit lucidum boni fontem visere; et felix qui potuit vineula gravis terræ solvere; feliciores sumus nos, qui possumus post te Patrem talia et tam sancta vota dirigere. Fingitur enim ille præfatus vates flebilibus modis flendo post conjugem silvas currere fecisse, amnes stare immobiles; junxitque intrepidum latus cerva sævis leonibus; nectimuit lepus jam cantu placidum canem. Cujus cum fervor intima pectoris flagrantia ureret, nec sic mulcerent animum cuncta quæ subegerat; ita mites ad superos, quærens conjugem; nec reperta, infernas adiit domos: illic sonantibus chordis blanda carmina temperans, quidquid de præcipuis Musarum fontibus hauserat. Ad ejus voces umbrarum dea miserans: Tandem, inquit, vincimur arbiter: et ideo donamus conjugem viro, emptam carmine. Quid putas tum ille, juxta poeticam narrationem, luctus dabat? quantosque threnos geminans amor moverat? quantive precibus veniam implorarat? Cujus nova carmina stupuerat infernus, ultrices scelerum deæ jam mœstæ mædebant lacrymis.

85 Sed nos, Pater carissime, talia non ideo inferimus, quod ignoremus neminem ab inferis sine Christo regressum fuisse: sed quid boni habeat Amor, volumus aperire. Amor enim maxima lex sibi est: et ideo imitando quærimus te quasi per legem, quia omnis vita tua, lex vitæ fuit: ut mereamur pervenire ad te, imo ad te, quia ad Christum, quo te pervenisse credimus et optamus. Et precamur, ut Deus nostris fletibus motus exaudiat, et doneris feliciter nobis, imo nos tibi, quia te Paradiso datum petimus. Credimus namque, quod ibidem coronaris jam de capite Amanæ, de vertice Sanir, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Ista quippe omnia triumphando vicisti: idcirco factus es suavis inter delicias Paradisi et decorus, nec est in te macula. Dextera igitur Christi amplecteris, et levam sub capite pacis somno dormiens premis: et ideo factus es coram eo quasi pacem reperiens. Lectus ergo tuus, quia in pace Christi versaris, floridus juxta meritum qualitatem: tigna domus tuæ cedrina: laquearia vero cypressina. Et nos quidem, Pater amicissime nobis, juxta quod intelligimus, gaudemus et gratulamur tibi, quia eversa domo, inventa est in te drachma, quæ perierat: perierat enim noctis caligine circumfusa, sed accensis lampadibus, tibi feliciter denuo invenitur. Unde interim quando aliud non valemus, jura sepulchri tui flentes circumsedemus, et superadspargimus orationum flores. Legimus super illud nomen bonum, quod melius acquisisti, quam divitias multas. Nam nostrum alii pallentes violas tibi et candentia lilia carpunt; alii narcissum et florentes rosas; alii serpillum

Orphei fabula.

*Sur-Sir. mu-
sicorum.

*Sur-Sirm.
via.

Honores my-
stici funeri
S. Adelardi
exhibiti.

lum bene olentem spargunt: isti colocasia et mollibus illud vacciniis pingunt: quidam et suaves intermiscunt odores: nonnulli vero falsis lacrymarum rigant fontibus, et ego litterarum superintexo pallas: quantenus avi temporibus futuris, sanctum servet nomen. Neque enim fucate artibus eloquentiatexto; sed sindone munda, puritatis opere, illud involvo. Alioquin si quis plenius hunc virum nosse desiderat, quam fortiter fide mundum vicerit, legat illud, ubi inscribitur ei nomen novum et nomen civitatis novae Hierusalem. Et cum intellexerit, quibus civitas fulgeat ornamentis, hoc totum illi conferat: eo quod ibidem quodammodo ipse civitas, et possessor hujusce civitatis a Deo creditur esse factus.

86 Unde gaude et lætare virgo fidei, felix Corbeia, ex antiquo vocata: quia meruisti talem in Christo frui et possidere patronum. Quæso te, mater religionis inclyta, amplectere hunc virum, quem tu tyronem caelestibus sobrie ac discrete instituisti moribus: et imitare illum, qui te postea multis ampliavit honoribus. Quare igitur mœrore consumeris virgo et filia Dei summi, quasi non sit tibi consiliarius? Ecce fratrem reliquit tibi heredem, qui multis adhuc pro te sudabit laboribus. Absterge, quæso, lacrymas: quoniam mittes obviam de medio tui etiam hunc senem, cum universæ terrarum partes miserint eximios quosque viros. Porro vicina monasteria cum dederint, videlicet Vedastum * Atrebatas, et Centulum Sanctissimum Richarium, et alia circumquaque viros religione nobiles; dabis forsitan et tu non impari voto virum Deo dignissimum. Neque infecunda tunc eris, cum inter reliquos istum etiam Domino de terræ pulvere generabis: imo lætabunda et gaudens veniendo venies, saltem paucos ferens manipulos. Idcirco confortare et robustius age, donec Amalec occurrat in via, quoniam alter Josue jam tecum dux et prævius virtute, pugnat in acie. Fulei igitur istum, jam in capite inter plurimos dimicantem: attende et illum in monte jam Domino palmas ad sublimia porrigentem. Hic pugnat, ille orat: hic hostem premit, ille vincit. Iste namque est, carissima mihi mater, fratrum amator, et populi Israel. Hic qui multum orat pro suis caritate perpetuus. Hic qui jugis, ut credo, intercessor erit pro civibus. Unde et Domine, juxta B. Ambrosii vocem, quia nemo habet quod aliis plus deferat, quam quod sibi optat; non nos ab illo post mortem separe, quem in hac vita carissimum sensimus. Sed ubi es, nos facias esse simul cum illo: ut vel sic ejus perpetua visione apud te fruamur in Christo, quoniam propter te in hac vita carissimum valde dileximus, nunc in pace Christi sepultum.

87 Sepulta sunt autem decenter membra carissimi senis, in basilica B. Petri Apostoli sub fastigio inter ejusdem mediocrimæ quatuor ecclesiæ centra, tectus polito lapide: super quem octonis sculptum versibus musici carminis haustu digne legitur:

*Hic jacet eximius meritis venerabilis Abba,
Noster Adelhardus, dignus honore senex.
Regia prospicies, Paradisi jure colonus:
Vir charitate probus, moribus, atque fide.
Quem dum sub tumulo recolis tu quisque viator,
Cerne quid es, quid eris, mors quia cuncta rapit.
Nam post octavas Domini hic carne solutus,
Succedente die astra petivit ovans.*

88 Et sunt ibidem perhumati quatuor circumquaque venerandi viri, qui fuerant uno ejusdem officio servitutis a Domino propagati. Quod factum non casu contigisse puto, sed ut quorum una in Christo fuit militia, post Jesum crucem sublimius eodem in loco ferre propriam, unus esset et sepulture locus, qui * eo dumtaxat secundum similitudinem ejusdem Crucis insignius * cohæreret. Quorum medius senex noster cernitur, super quem signa ad horas divini officii pulsantur, ut ex hoc clareat, juxta quod provenisse creditur, quia fuerit lingua ejus cymbalum

sancti Spiritus, et Invitatorium ad divini operis officium, ibidem dedicatum. Unde et octoni versus, quod post octavas Domini obierit, titulatur: quantenus monstretur eum opere consummato, quo dudum omnes invitaverat, ad octavam Domini, nullo litterarum imminuto numero feliciter pervenisse.

PER S. GERARD.

NOT. 36 et 37.

ALIA VITA S. ADELARDI

AUCTORE

S. GERARDO ABBATE SILVÆ-MAJORIS.

PROLOGUS.

Magnus Dominus et laudabilis nimis, gloriosus et magnificus in Sanctis suis. Ipse est enim corona Sanctorum, ipse spes, exultatio et gaudium. Ejus singularis visio, eorum est universalis delectatio. Horum autem exultatione fundatur universa terra, mons Sion, Aquilonis latera, civitas Regis magni, universitatis Ecclesia. Quæ numero commpta germine nuptiarum, et per eas diverso fecunda ordine filiorum, civibus electis ornat Jerusalem, urbem illam scilicet cælorum, ad cujus hæc terrestris Ecclesia præfiguratur imaginem. In hac spes civitatis illius habetur, in illa res desiderata tenetur. Hæc beatos facit, illa electos reficit. Nec est ista expertus civium illorum: Deus enim cognoscitur in domibus eorum. Ubi videlicet Imperatores curvantur ante tumulos piscatorum; piscatores honorantur successione Pontificum; Pontifices religione Abbatum. Et ideo summo nos delectet succumbere bono, tanto voluptas sit subesse Domino; qui non modo fautor est cremento proficientium, sed et remediabiliter providet casibus ruentium, dum et Angelica præstat nobis suffragia non deesse, et patrocinia confert Sanctorum; quos pro reatibus intercessores non dubitemus efflagitare. Quos cum diversis attributis provinciis communibus omnes conveniat passim honorare officii; singulis tamen quibusque locis misericorditer provisos attribuit, quos specialiter nobis amplectendos et propensius exorandos voluit.

Ecclesia Sanctorum prole fecunda.

Sancti in cælis pro nobis intercedunt.

2 De quorum numero lux patriæ B. Adalardus, Corbeiensium extitit Abbas prædicandus, qui non solum Francorum gemma, sed et Saxonum oriens effulsit stella. Genuit filios Ecclesiæ, nutritivos patres Corbeia. Denique S. Anscarius, qui a Walone ipsius S. Adalardi fratre in Corbeia fuit electus, ut a Rege Ludovico cum Herioldo Danorum Rege ad prædicationem Danorum mitteretur; quique postea pro fide Christi multis penis ab eisdem affectus tandem in Bremia Archiepiscopatu suo requievit, multis meritis decoratus, ejusdem S. Adalardi auditor fuit et nutritus. Rathbertus quoque Paschasius ejusdem Abbas loci, qui luculentum edidit librum de corpore et sanguine Domini; ejus meruit paternitatem digna filiatione sui: cujus etiam corpore cum reliquis illustratur Corbeia: qui diversi per diversa, diversæ sanctitatis in Christo adepti sunt merita. Hic autem qualis fuerit et quantus, in quadam epistola testatur Abbas Lobensis Herigerus: qui eo tempore inter sapientes habebatur sapientissimus. Quamquam longum est hic interponere.

S. Adelardus discipulum habuit Anscarium Bremensem Archiep. de quo 3 Febru.

Item Paschasium Rathbertum.

3 Ad S. Adalardum, de quo digressi sumus paulisper, calamum studeamus convertere. In cujus caritatis dilatatione, tanta filii sui fervebant dilectione, ut a quodam eorum tanta sit composita prolixitate ipsius vita, tanta lamentationis plena amplitudine, tanto cantici canficorum amatorio langore, ut magis epithalamium dici possit, quam textus aliquis historiae. Qua confusione non mediocriter offensus Corbeiensis tunc custos Ecclesiæ, saepe monuit Abbatem ut recedi juberet superflua quæque. Sed illo sæcularibus curis occupato, compunctus iste reverentia Sancti, cui hærebat amoris privilegio, flores ipsius vite decerpi jussit e tanto viriditatis prato.

Adelardi vita per Rathbertum, epithalamium potius quam historia.

Cujus

Hæc sub Wala S. Adelardi fratre et successore scripta.

* Ms. Corb. Atrapis.

S. Adelardi sepulcrum.

Epithalamium.

Alii ibidem Abbates sepulti.

* Sur. Sirm. eos.

* Sur. Sirm. connecteret.

PER
S. GERARD.
Hæc vita hi-
storice scri-
pta.
Vide 15 Junii.

Cujus parendo jussioni sub brevitate non detrahitur priorum sententiæ; excepta illius, qui non authentice sensit de hac historia in S. Viti translatione, non nisi denique per hanc scribendi viam ingressus. Quomodo enim aliter interponeret Corbeiam novam quam construxit S. Adalardus, licet ad unguem descripsit ipsam translationem factam per successores ejus, inordinate tamen erravit de Chronicis Principum et Sancti successoribus. Ad cujus errorem falsitatis removendum sufficiens sit cunctis legentibus ejusdem scriptoris testimonium, qui etiam hoc quod ignorando asserit, in hac monet historia requirendum. Quapropter nunc ei hujus inordinationis offensam donemus, eo scilicet tenore, ut in his quæ secus quam sunt sentit, a nullo sit per singula credendus, et sic ad rei veritatem scribendi calamum vertamus.

NOT. 38.

CAPUT I.

Adelardi genus: vitæ monasticæ tyrocinium.

Tempore igitur quo Carolus agebat in sceptris, ille scilicet Carolus, cui cum sæculo terminavit famam palma virtutis, tirocinabatur in palatio Adalardus, puer bonæ indolis. Cujus quidem genitores non silet antiquitas, et ideo quantæ nobilitatis fuerit celare non potest posteritas. Secundum enim totius generositatis genealogiam, ab ingenuis Francorum Regibus deducens nativitatibus lineam, Bernardum fratrem magni Pippini Regis habuit patrem: consanguineum quoque æquivocum Pippini, Pippinum juniorem, consobrinum, quem et collegam sub alas scholares, eundem Carolum Imperatorem. Fuit quoque Francus natione, qui Franci dicti sunt a feritate; genere scilicet Trojani, qui per Illyricos sinus deducti Mæotidas insederunt paludes, duce quodam Antenore. Unde cum Romanis Æneia signa secutis civilis est eis communitas, et unius imperii quondam fuit et esse debet communis affinitas. Hoc autem eo tempore erat, quo Carolus Romanus Imperator dicebatur et erat. Ipse enim solus fuit, quem fama majorem mundus habuit.

S. Adelardi
genus.

Origo Franco-
rum: sed fa-
bulosa.

S. Adelardi
institutio, et
mores in ju-
ventute.

5 Cum quo postquam beatus puer liberalium fontem transivit non inloto pede, inter primos palatii ætate et sapientia cœpit florere, et primus haberi sub ipso sceptrigerante. Timebat tamen Deum, et omni custodia servabat cor suum. Binos quoque fratres et totidem sorores habebat: quos sicut ætate ita et meritis anteibat. Licet enim utpote juvenis natura cereus esset in vitium flecti, immunis tamen erat ab his vitiis, quibus illa ætas solet inquinari. Semper erat in ore ejus justitiæ attestatio, semper in corde injuriæ detestatio: et quanto junior, tanto perspicacior.

6 Sed ea tempestate, quos sibi amicos obsequium, ab eisdem veritas peperit odium. Imperator quippe Desiderii Regis Italorum filia legitimo connubio nupsit: sed postea odio patris, injuria perosam repudiavit, et perjuris Optimatibus Francorum publico adulterio alteram regno superduxit. Quæ res quantum detestabilis fuisset, etiam nunc oriens occidenti nuntiare valet. Et si minus justis omnino displicebat, credo quia bonis et perfectis placere non poterat. Quapropter adolescens omnimodo detestans propinqui sui illicitum conjugium, publice obtestans perjuros esse Optimates Francorum, elegit adhuc puer palatium et cum palatio sæculum postponere, quam talibus videretur communicari et consentire: ut propinquo, quem contraire prohibendo non posset, saltem fugiendo se dissentire monstraret.

Annos 20 na-
tus fuit moni-
chus.

7 Abdicatis igitur palatii insignibus et tyrocinio, vicesimum ætatis agens annum, quando juvenilis animus proclivior habetur in peccando, statuit suscipere jugum Christi, libertatem suam ejus servitute nobilitando. Cui quia non fecte militare disponebat, cœnobium in quo militandi exemplum acceperat nova religione quærebat. Cujus religionis officina decens

invenitur locus qui vocatur Corbeia. Nec spes eum fefellit, quia quod devote quærebat, devotius sibi cessit. Quantæ enim fuerit nobilitatis tunc locus ille, satis cernentibus adhuc claret vestigiis tantum veteris ruinæ. Ut enim minus quam decet dicam de laude ejus, ipsa erat veraciter aula Dei, et absque concupiscentia pomi alter paradisi. Et qualis tunc erat, quæ modo vix signa Corbeia servat? utique talis, qualem decebat militem summi Imperatoris.

8 In hoc itaque loco pulsans, et pulsando admensus secundum regulam S. Benedicti instituendus, primo deposita sarcina et habitu sæculari ingrediendo, cœpit currere viam mandatorum Dei. Statimque discipulus effectus legis divinæ, qui antea jam perfectus erat magister mundialis scientiæ, per summæ humilitatis adeptionem breviter apprehendit utriusque legis perfectionem. Ad hoc enim venerat: ideo non magnus labor discendi erat. Sancti quoque Spiritus gratia omnia sibi faciebat docibilia, omnia penitus possibilis. Quidquid sibi imperabatur, ita parebat ac si divinitus imperaretur. Nulli secundo erat humilitate, et licet novitius, cunctis tamen prior religione. Erga priores digna acclinis veneratione, erga juniore paterna affectus dilectione. Sicque omnibus omnia factus, paulo post, omnes præcedit virtutibus, qui paulo ante omnium erat pedisequus. Postquam conversionem morum actu atque habitu professus, quem quærebat monachum, victorem in cœnobio se fecit monomachum, dextera quippe Dei confortatus, pugnabat contra nequitia spiritualia in cælestibus.

Ejus tyroci-
nium in vita
monastica.

9 Cumque jam in tantum effloruisset, ut intra monasticam disciplinam magis inesse animo cælestibus quam terrenis crederetur et esset, committitur ei quedam obedientia, ut in omnibus probetur ille novus cœnobita. Commendatur ei cura horti excolendi, causa scilicet obedientiæ fructum exinde referendi, et (ut quidam asserunt) jussu regali, quasi scilicet hac obedientia injuriatus, flecteretur animo ad palatium regredi. Quam obedientiam monachice et libenter suscepit: et susceptam pro posse et nosse devote supplavit. Excolebat hortum, et cum Maria requirebat in horto resurgentem Jesum. Videre erat novum cultorem nuper inter primos palatii latera sua tenentem, nunc rastro et ligone urticas terræ rapientem. Videre erat juvenem hortulanum, nunc laborantem in cuculla non sua, nuper inter Palatinos sericatum. Sed hæc mutatio dextere Excelsi, qui quos vult et quales vult eligit sibi. Prorsus hæc erat via, per quam erat iturus ad astra.

Fil Hortula-
nus ad proba-
tionem humi-
litalis.

CAPUT II.

Fugit ad montem Cassinum: revocatur.

Nec via sufficit ista, postquam usu progressionis affectata est, posse teneri visa. Quærit arctiorem, ut possit ascendere de virtute in virtutem. Nihil ei videtur ista conversionis ingressio, nisi per hanc procedat sibi major virtutum progressio. Considerat sibi non parum obesse, cognatis et parentibus medium interesse. Nimis quippe diligebatur a suis, et ideo ultra voluntatem suam visitabatur ab eis. Quæ visitation non solamen sibi erat, sed mentis desolatio. Eligens quippe non per vices Christi esse discipulus, quia etiam se ipsum reliquerat totum totus, nolebat propositum suum impediri a parentibus. Oderat nativitatibus solum: quia pro talibus quæstum audierat referri centuplicatum. Eo igitur animi processit, ut talia fugiendo, quia aliter non poterat, declinare decreverit. Nam si quæsisset licentiam, sciebat sibi omnino negandam. Quid ergo faceret? Inreligiosum videbatur si ita discederet, sed inreligiosius, si inter luctantes amicos remaneret.

Gravatur fre-
quentes suo-
rum visitatio-
nes.

11 Proinde dum talia mente volvit et revolvit, omnem dubitationem bona intentio pessum dedit. Alter Elias statim fuga labitur, fugiens voluptatum carnis

*Abit in mon-
tem Cassinum.*

carnis, quatenus ipse sibi inveniretur. Cujus autem rei gratia loco suo cessit, testis est locus ad quem secessit. Non enim quæsit aliquod remissioris vite diverticulum, sed voluntate et itinere direxit gressus ad montem Cassinum: ubi non parum honeste susceptus, nihil instantis et quæsitæ rei, sed alia pro aliis est commentatus.

*Prædicatur ei
reditus Cor-
beiam.*

12 Non tamen diu potuit latuisse, quem Deus volebat latere: imo hac fuga gloriosius magnificare. Quidam eremita ibi habebatur, qui dum cum famulo Dei hospitalitatis humanitate sermocinatur, prædicat sibi quæque futura, et quis esset, et unde esset, et ejus rei advenisset gratia. Addit insuper quæ sibi minime placerent, scilicet quia legati Imperatoris secuti eum ad reducendum, sine dilatione venturi essent. Quibus auditis vir Dei dissimulat quidem, sed tristis efficitur: et brevius prolato colloquio invicem, ab invicem pro se orati petunt, et consolantur. Sicque secedens ad patrem monasterii, causam adventus sui tandem confitetur: quærit consultum, petit auxilium, precatur abscedendi copiam, licentiam, tempus, et locum, ut liceat sibi ulterius migrare, quo nec audiat nomen suum. At ille laudans intentionem, non avertit petitionem; sed differt responsum. Cujus responsionis dilatione statim intercipiuntur Imperatoris precatoria legatione. Et quia annus est dum moluntur, molitiones eorum illico dissolvuntur. Auditur Imperiale mandatum, et audito pariter reditur monasterium.

*Legati Imperatoris eum
Corbeiam re-
ducunt.*

*Vita ejus au-
steritas.*

Fit Abbas: Italiam pacat: in egenos liberalis.
Et quia ad votum res cepta sibi non suppeditabat, in suo disponit esse, qualiscumque in alieno loco esse decreverat. Inter parentes stat, et parentes fugit, quia claustrum pro eremo habens, orationibus insistit. Nihil habet præter se: de se ipso regnum Dei studet sibi comparare. Vigiliis vacat: jejunio se excruciat.

Fit Abbas.

14 Proinde talis efficitur, ut non solum ordine, sed etiam honore sublimari dignetur. Nec fit aliqua sublimandi dilatio, cunctorum corda ad id disponente Deo. Pater quippe monasterii, corporis viribus se sentiens destitui, electum annuunt cunctorum subrogavit Adalardum. Cujus dignitatis honore indusiatus, et a Principe regni legaliter inthronisatus; non efficitur philopompus, non ut plures assolent, pompulentus. Qualis ipse erat, tales suos esse volebat: et ut essent, exemplo trahebat, verbis prædicabat. Nec deerat prædicationi multiplex scientia; scientiam vero fundabat in cordibus auditorum prædulcis facundia. In qua quam decenter emicuit, omnis Gallia, quæ ejus consilio innitebatur, pacata probavit. Maxime vero Italia, quæ sibi a Carolo fuerat commissa, ut Pippino juniori ad regendum magistraret, et ad stateram justitiæ regnum Italicum informaret. Ubi tantam operatus est equitatem, ut a populo comparaverit sibi Angelicam laudem. Nullius enim in judicio personam accepit, neque in seipso nodum quæsit. In ingressu suo omnem tyrannicam deposuit potestatem, eorum scilicet, qui velut prædones in populo exercebant rapiendi tyrannidem: unicuique sua restituit, et sic inter eos juridicam causam destituit, pacemque unitam constituit.

*Verbo et exem-
plo suos in-
struit.*

Italiam pacat.

*Honorifice ex-
cipitur a
Leone Papa.*

15 Taliter igitur disponendo regnum pervenit fines Romanorum, ubi a Leone Papa tanta susceptus est familiaritate, quanta neminem Francorum constat prius susceptum fuisse. Nec id casu evenit, talem quippe eum invenit, ideo hoc ei testimonium perhibuit: Scias, inquit, optime Francorum, quia si aliud te invenero præter quod affecti animum, nihil deinceps credam vestratum. Magnæ auctoritatis homo, cujus fides parum devia unius regni fieret evacuatio. Sed quomodo ab ea posset deviare, qui eam deviantibus studebat redintegrare, et etiam Imperatoribus scriptis intimare. In hac utque dives erat, sed rerum

mundi aporiam sponte sibi inferebat, quia in Christo pauper esse volebat. Accipiebat a multis mutuo ut semper daret, et semper haberet, et tamen semper egeret restituendo. Semper inter manus habebat largitatem, quæ sibi affluebat per erogationem. Erogabat et abundabat: donabatur cum dabat; quia divina retributio eum semper præveniebat. Quod suis non credentibus sed ferentibus indigne taliter olim proplatum est divina bonitate.

*PER S. GERARDUM
In egenos mu-
nificus.*

16 Tanta denique super petentes largitate usus est aliquando, ut fratribus pulmenti nihil esset residui omnino, non pisces, non caseus, non aliquis præter panem monachorum victus. Unde plus justo indignatus frater, qui talium erat assignatus minister: Miror, ait, Pater quid sibi velit tanta expensio, et exinde nulla a quocumque repensio. Non animo reducis penurias fratrum, ut deberes: sed egentibus succurris, et ipse eges. At ille subridens dissimulando: Non turberis, ait, frater: inquirentes enim Dominum non deficient omni bono. Tu, inquit ille, ita semper polliceris: sed non sic continuo dabitur quod indesinenter effundis. Prius sentient fratres expendentem, quam debeant videre rependentem. Tanta lacessitum Patrem indignatione, qui indignantem patiebatur fratrem pro caritate, respexit filius caritatis, et porrexit manum largitatis. Statim enim adsunt duo plastra pro foribus, non bonum ministerio, sed ministro Dei deducta divinitus; unum onustum caseis, alterum piscibus. Qua beatus Pater visitatione relevatus, et plus redargutione fratris, quam etiam ipsa revelatione gavisus; jubet, et adest illico ille jussus. Quo præsto: Timentibus, inquit, Deum frater nihil deest aliquando: beatus vir qui sperat in eo. Ecce, quod timebas a Deo arguitur, et incredulitas tua aperte convincitur. Convictus tandem erubescit: et acceptis quæ repetebas, noli amplius desperare. At ille discedens confusus, erat enim simplicitate, sed non sine felle columbinus: Damih, inquit, Pater veniam, peto: deinceps quippe credam tibi omnia cedere pro voto. Redditur quod dedisti, quia habes quod accepisti, gratiam quam meruisti. Vera confessio, nec dissona a merito. Non enim erat semilargus, sed ex integro totus. Mentior si testimonio destitutor.

Psal. 33. 11.

*Ejus in pau-
peres miseri-
cordiam mu-
neratur Deus.*

17 Si quando fortuna egenes sibi præsentabat bis unum, et agapen utrisque competentem non habebat ad manum, satius sensebat alteri totum tribuere, quam uterque eorum pene ineleemosynatus videretur recedere: isti impendebat pietatis effectum, illi benevolentia tantummodo affectum.

*Mira in elec-
mosyna di-
cretio.*

CAPUT IV.

Adelardi pietas: pacis studium.

Nec erat inanis a visceribus pietatis: quæ quanta sibi inesset, parum corde, minus celare poterat oculis. Semper quippe quasi aliquod aquagium manabant ex eis lacrymæ, quæ, ut videri poterat, testes erant dulcedinis, non reatus, vel penitentis conscientia. Qui cum a suis secretioribus interrogaretur lamenti causam: Plango me ipsum filii, dicebat, non ostentando humilitatem meam, sed conveniendo conscientiam. Ego me intus et mente novi: ideo plango quod comisi. Dicebat hoc, non quod talis esset, sed qui tales erant, ut ad planetum invitaret. Quandoquidem res eum occupabat mundialis, utpote exigebat, et exigit in talibus œconomia temporalis, paulo post exoccupatus aderat totus in divinis. Mox fluebat lacrymarum inundatio, et inter lacrymas dulciter susurrabat spalmorum murmuratio.

*Pietatis ejus
indices la-
crymæ.*

19 Ubi quoque ad divinum officium introibat, omnes cogitationes sæculares secus ostium introitus reponebat, et secum totus utpote ante Deum incedebat. Aliis spallentibus ipse flebat: dulciori enim musica solvebatur in lacrymis, per quam totus constabat. Tante enim erat dulcedinis, et dulcissimæ in Deum

*Oraturus cu-
ras sæculares
deponit.*

Pen S. GERARD.
Audiens musicam lacry-
matum.

intentionis, ut si etiam regalibus consiliis assisteret, audita aliqua melodia nullo modo se a fletibus temperaret. Nec mirum, quia dulcedo patrie, in qua dulcescit, cui semper suspirabat canticum novum, hac dulcedine solvebat eum.

In itinere so-
lus incedit.

20 Cumque etiam pro Ecclesiae negotio itineraretur, quod ab huiusmodi ministerio, et si aliquando, raro tamen segregari consequitur, secretus ab omnibus aliis gradiebatur. Nec deserebat instituta regulae, sed fletibus vacabat pro lectione, et orationibus pro reliquo conventuum tenore. Comites, qui in talibus consueti erant, praecedebant, et sequebantur eum, salibus suis intendendo: ipse autem salebras itineris relevabat sibi psalmodiando.

Pacem facit
inter Spoletinos
et Beneventanos.

21 Ubi cumque gradiebatur, pax secum comitabatur: bellum cum bello habebat: foedus cum pace iniebat. Cum qua olim perveniens Beneventum, invenit eam arma sumpsisse contra Spoletum. In quibus tanto Marte bacchabantur, ut omnia sua armis, praedis, et flammis adnihilarentur: fervebat Bellona in omnium necem: omnibus pulchrum videbatur perdita recipere per medium hostem. Haec erat mensura belli, prius deficere quam vinci. Tandem vir Dei inter eos medius caduceator deambulavit: et utrisque consultum pacis exspectat. Nec ante desistit, quam foedus inter eos usque ad oscula restituit: pacem partibus redintegrat: mores et fines certo limite antiquat. His ergo et similibus foederabat regnum indefessus.

CAPUT V.

A Ludovico Pio relegatur: in exilio sancte vivit.

Moritur Carolus
Magnus.

Sed ea tempestate visa est e terris iustitia migrare. Patiuntur mortales lucente sole deliquium, quia perit inter eos color et decus rerum. Lux denique orbis Carolus Imperator viam universae carnis ingressus defecit, filiumque suum Ludovicum moriendo Imperatorem effecit; sed non tam bene filiatum, sicut decessisset Imperium. Non enim secutus est viam patris, sed sensit cum Roboam filio Salomonis. Quidquid pater amaverat, odio habet: quidquid illi placuerat, sibi displicet. Removentur paterni consultores: admoventur novi, et priorum osores. Quorum annosa perversitas statim felices esse res publicas ingemuit, eo scilicet quia juxta Platonem rectores earum amplecti sapientiam vidit. Erant autem illi, qui viro Dei sapientia et honori ampliato invidiebant tempore Caroli; et malebant, quam hunc regnare, fasque nefasque confundi. Cujus invidia adepto tempore vindicta accensi, quatenus eum separant a Latere Regis firmantur convoti, ut iustitiam ulterius non habendo defensorem regnum amitteret, et iniquitas suis quandoque capienda fraudibus dominandi locum reciperet. Nec erat res perardua: quia suppetebat locus, tempus, persona. Denique, ut aiunt, Regibus boni quam mali suspiciores sunt. His quoque virtus aliena semper est formidolosa. Quod viro Dei ita esse nihil constitit verius, qui sine iudice dignitate honoris exutus, ob beneficium reipublicae exilium tulit; sicque mala pro bonis recepit. O mores! o tempora! ex aureis utique fictilia. Sed beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, pro qua quasi mundus exilium non esset, alterius exilii iudicatus excepit sententiam. Non tamen sine iudicio, quia feliciter munerandus divino.

Succedit Ludovicus
Pius, patri dissimilis.

3. Reg. 12.

Adalardus in
invidiam vocatur.

Mittitur in
exilium.

Germani
S. Adalardi:
Walo, Gundrada virgo,
Bernharius,
Theodrada.

23 Dissolvitur itaque illa felix germanitas, quae sicut aliqua constellatio totius palatii videbatur claritas. Germani erant quinque, ut sexu ita discreti et aetate, sed eadem uniti bonitate. S. Adalardus primum aetatis et sanctitatis tenebat gradum: post quem Walo virorum clarissimus ordinis, iustitiae, et aequitatis hereditum. Quibus sancta virgo Gundrada haerens ex latere, dispar quidem erat sexu, sed non dispar sanctitate, quae sola intra Venereos palatii flores ignem juventutis meruit evadere. Reliqui duo Bernharius

et Theodrada: quae reddito fructu nuptiali ante pedes Jesu verbum Dei elegit audire cum Maria. Et ipsa quidem Suessionis Sanctimonialium rexit vitam; ille vero Corbeiae Christi discipulatus assumpsit formam.

Omnes in varia sparsi.

24 Hi ergo palatii flores per diversa mittuntur insontes. S. Adalardus ad Heri Aquitaniae insulae adeptus Dei dispensatione locum, quem ante querebat per fugam. Walo providente Deo recipitur Corbeiae, ut quae flens et dolens desolata erat tanti Patris decessione, ejusdem fratris consolaretur sanctitatis et prelationis successione. Bernharius Lirino mittitur: Theodrada quasi reliquis innocencior, cum omnes innocentes essent, Suessionis relinquunt. Pictavis dirigitur Gundrada, apud dignam digna, Sanctam scilicet Radegundem ancillatura. O corde tam uniti, cur orbis intercapedine tam discreti? Quos Deus conjunxit, homo cur separavit? Haec autem proscriptio non sit legalis judicatio, sed furtiva relatio. Loco tamen acceptae benevolentiae omnem excludit injuriam malivolentiae.

Adalardi constantia.

25 Cumque simul egredierentur e palatio, procedit Adalardus, quod dignus fuerit contumeliam pati gratias agendo, fratres et sorores lacrymantes oculis leniendo, amicis fortitudinem mentis persuadendo. Proceribus palatii exempla virtutum exhibendo, porro mirabilem mentis suae constantiam omnibus demonstrando. Sequebantur enim eum plures, quia aliter non poterant, id sibi displicere lacrymis et contritione cordis ostendentes. Quibus eum recedentibus valediceret, et ipse valedictus ab eis recederet, recedunt cum lacrymis: et duo Archipresules, qui calido pede et calida mente assistunt Regi, dicentes: Putas te, Imperator, vindicare, quia hunc virum exhonoras hac proscriptione? Aut male es consultus, aut non bene praemeditatus. Non denique exhonoras, sed, ut sibi videtur, pleniter eum honoras. Verumenimvero non te ex illo, sed ex te vindicas illum, quia numquam sibi tanta quanta hodie fuit exultatio et gaudium. Hodie pristinam libertatem in Christo se recepisse gratulatur, et quia non aliquid gaudium huic simile sibi potuisses facere, sine simulatione fatetur. Unde scias proculdubio, quia numquam laetior visus est a nobis aliquando. Ad haec Imperator perfunditur rubore: dolet se fecisse, quod jam ruboris sibi videbatur irritum facere: sed si foret infectum, non esset utique posthac faciendum. Cui rem cunctis imputantibus pro crimine (nec aliter erat, peccatum enim faciendi peccato non poterat carere) vir Dei omnimoda ratione obnititur. Non huic, dicens, non huic, quod non est in hominis potestate, imputetur. Utitur Dei permissione, cui constat nos omnimodis deliquisse. Quod si a Domino adversum nos incitatur, oportet ut sacrificium humilitatis odoretur.

Eam Episcopi duo depradant.

Imperatorem excusat.

26 Haec et alia praedicando, discedit ad locum ut destinatum usui suo, ita et a se expetitur omni desiderio. Ubi quantae fuerit humilitatis et gratiae, testes idonei sunt fratres, inter quos per septennium vitam duxit Angelicam. Quanto enim curis saecularibus erat exoccupator, tanto divinis et caelestibus suspirabat attentior. Assiduus erat in oratione, post orationem in lectione, post lectionem in fratrum relevatione. Relevabat eos melliflua ratione, se ipsum praebens speculum quem sequerentur in actione. Parvus erat inter minores, minor inter majores; majores venerans ut dominos, minores colens ut filios. At illi gaudebant ejus paternitate, et quasi sub Abbate suo exhibebant se digna filiatione. Expetebant monentem, et in omnibus audiebant consulentem. Sermo quippe ejus sale erat conditus, et omnes adversos secundabat casus. Pater comobii patris eum venerabatur loco, neque aliquid fieri censebat sine ejus consilio. Illi autem minimum erat in talibus consulere, utpote qui alterplicem imperii curam solebat disponere, nisi fratrum diligentia evictus esset aut caritate. Sed quia in caelis erat, secundum Paulum, ejus conversatio, semper

Ejus in exilio vita Angelica.

Omnibus erat veneratiori.

per tenebat eum divina contemplatio. A qua vix aliquando recedebat, nisi fratrum caritas, aut edulii eum relevatio abstrahebat. Et ut fiat cita descriptionis conclusio, quia non potest fieri virtutum ejus plena definitio; talem se ibi exhibuit, qualem nulla valet comprehendere oratio.

CAPUT VI.

Revocatur ab exilio: Corbeiam redit.

Post septennium revocatur ab exilio.

Qua veneratione postquam explevit septennium, ita adhuc novus in Dei obsequio, quasi nondum suppleret biennium; Deus, in cujus manu cor Regis habetur, solita dignatione solvit ejus exilium. Dominus enim in terram aspexit, et justitia de caelo prospexit. Resedit in regno æquitas, et refrigescit multorum iniquitas. Revirescit color rerum; colorantur flores Ecclesiarum. Jam enim tempus miserendi, jam venerat tempus earum: quia clementia Dei inspiravit Imperatorem Ludovicum, quatenus ab exilio Sanctum revocaret Adalardum. In cujus revocatione tanta fuit imperii exultatio, quanta si cælitus descenderet visibiliter ipsa divina visitatio. Nec secus erat, quia Deus per eum mortales visitabat. Gratulantur cœnobita monachorum: resultat jocunditate decus Ecclesiarum: superbiorum arrogantia humiliatur: humilium patientia exaltatur: fit concursus populi, restituta sibi pristina dignitate: quia qui subtractus fuerat sedentibus in tenebris errorum refulget sol justitiæ. Recepto patre fiunt matrones orphani, gubernatorem recipiunt viduæ et pupilli.

Omnes ejus reditu gaudent.

Dolent ejus discessu Herienses monachi.

28 Sed quanta istis lætitiis, tanta illis a quibus recedebat oritur moestitia. Gaudent et dolent; quia semper eum habere vellent, et tamen ad suam sedem redire mallent. Hæc erat inter eos discors concordia, et concursus pariter discordia. Quem circa lacrymantem pia dilectionis dulcedine, (non enim erant adhuc satiati per septennium, quod multis solet esse tedium, ejus dulcissima dilectione) vix eum fervore caritatis cogeantur dimittere.

Præcipue Raginardus, postea Abbas.

29 Præcipue autem inter eos dilectionis quidam erat Raginardus, post eum utique, qui tunc erat, ejusdem loci Abbas futurus, qui unica fervens in eum amoris caritate, gaudebat et dolebat, mutua animi alternitate. Quia enim repatriaret assertor veritatis, lætabatur; sed supra modum dolebat quod tanti viri præsentia privabatur. Cumque monasterium jam egrediretur, et fratres eum lacrymis valedicendo et deducendo prosequerentur, ille delitescens in valle plorationis, dolori satisfaciebatur gemitibus et lacrymis, quia præsens ferre non poterat præsentiam abeuntis. Quem ille frequenter requirens et sæpius expectando resistens, statuit omnino non discedere, quamdiu superesset sibi fratri valedicere. Cui tandem reperto cum nuntiaretur, et ne impediret abire volentem rogaretur: Nolite precor, ait, quærentibus me detegere, quia lenius absens possum abeuntem ferre. Renuntiatur Sancto: ostenditur quo delitescat loco: qui statim passibus caritatis regressus venit ad fratrem, ne remaneret insalutatus. Et cum pervenisset ex improvviso, exiliens ille consternatus animo: Hei mihi, Pater clamabat lacrymando, addidi peccatum peccato. Noli ad te exire, ideo miser huc te cogo redire: sed da veniam, quia sperabam latere. Nescio denique quid faciam dilatatum, sed jam præsens vix quo ferre tui desiderium. Absit autem ut per me aliqua intriceetur tibi mora: Domini tecum comitetur gratia, quia mecum velim nolim tui semper erit præsentia. His dictis dato et accepto vale, diu immorantur in osculi caritate: sicque Sanctus egreditur cum reliquis, etiam illo prosequente.

Discedit Adalardus ex Hero insula.

30 Præparantur rudentes, impelluntur naves: et velis auræ patentibus, solvuntur anchoræ: expapillatis brachiis aptantur remiges, et antennæ. Dant fratres gemitus, et naves sonitum, atque tandiu super

ripam stantes recedenti intentant visum, donec crispantibus oculis pronosibi videntur videre numerum.

31 At ille solutis carnis non cordis aspectibus, post aliquot dies tandem pervenit ad palatium, longa corporis macie confectus. Ubi susceptus favorabiliter a Rege et ab Optimatibus veniam dare petitur lacrymabiliter. Fatentur errorem, et inveniunt injuriæ immemorem. Videns enim suffusus pudore, quibus non fuit pudor olim sibi usque ad effectum invidere satisfactionem eorum prævenit, et demissis oculis jam satisfaciens ita dulciter delinivit: Nihil, ait, o Cæsar fit in terra, nihil, o Proceres, sine causa. Nihil fit in mundo sine Dei judicio. Si nos pro peccatis nostris arguit Deus, quid ad vos? Nos viderimus. Nihil potuisti sine Dei permissione. Modo utamur Dei jussione: dimitte, inquit, et dimittemini quod ego primus faciam: vos me sequimini: fit sine mora ab omnibus: festucantur omnia.

PER S. GERARD.

Excipitur honorifice a Rege et Optimatibus.

Eorum in se peccatum excusat.

Luc. 6. 37.

Redit Corbeiam.

32 Quibus ita compositis petitur pristinam sedem recipere flagitantibus filiis suis, quibus fatigatis desiderio septennium illud prolixius videbatur centuplicibus annis. Recipit, nec refutat, etenim secundum canones non poterat; imo caritas filiorum sibi imperat: et sic cum multa stipatione suorum Corbeiam remigrat. O quam jocunda dies illustravit tunc Corbeienses! Dies illa, dies lætitiæ, dies exultationis et gloriæ. Quanta denique fuerit receptus ambitione quis valet perorare? Procedit palliatus ordo monachorum, monachosque præcedit candidatus ordo Clericorum: omnis sexus et ætas ruit in obviam: nec est audire, nisi unius laudis concinentiam; Christi scilicet propter reditum patris laudantium clementiam. Consonant et dissonant, quia voces, non laudes sexus mutavit. Nec plures fudit lacrymas ejus discessionis desolatio, quam nunc quoque refudit regressionis consolatio.

Excipitur summa omnium gratulatione.

33 Sed non deficit impedimentum, quo aliquantisper tantum impediretur gaudium. Illum enim pro hæc ardebant gaudia, flamma februm invadens pestifera, membra diu attenuata exilio, attenuabat etiam nunc in valetudinis morbo. Quæ res lætitiis quidem minuebat, sed lacrymas utrimque procedentes et ex gaudio et ex mœnore angebat. Ea tantum relevabantur consolatione, quia malebant eum infirmum, quam nec sanum habere. Quamobrem affluentes erga eum omnimoda humanitate, caritatis officium exhibent ei benigna filiatione.

Laborat febribus.

CAPUT VII.

Ejus consilio reliqui exules revocantur: Imperator penitentiam agit.

Cumque aliquantulum remissius quievisset, et quiete vellet nollet se habendo paullulum melioratus fuisset; accersitur iterum ab Augusto: et qui prius gloriose, modo gloriosius recipitur in palatio. Quem introeuntem tanta comitatur gratia, tanta loquentem sapientia, tanta sapientem facundia, ut sua unicuique statim pateret insipientia. Mirantur, et stupent, et super rationem ejus hærent: quia qui prius videbantur sibi perfecti rhetores, nunc digito ori superposito assistunt pene elingues. Quidquid tractaverant fit irritum: quidquid iste eloquitur fit ratum. Solvitur itaque multorum captivitas, eorum maxime quibus regia jungebatur affinitas, sicque in primis resarcitur ejus felix germanitas, et redditur in uno omnibus plena libertas. Revocantur omnes ex diversa regione: nisi quos feliciter præveniens mors remiserat patriæ. Quorumdam tonsura sine jure suscepta, per eum transit ad coronam, et offertur Deo sponte, quod illatum fuerat ad ignominiam.

Revocatur ad autam.

Mulli ab exilio revocantur.

35 Ipse publicam suscipiens penitentiam, Imperator gloriosus facit se cunctis humiliorem in suis reatibus, qui regali elatione effectus fuerat alter Tarquinius. Quidquid enim exemplo et permissu alios fecerat offendere, tandem salubri consilio institutus sanabat regia

Ludovicus penitentiam agit.

PER S. GERARD.

Multa Adelardi consilio emendantur.

Vult se officio abdicare Adelardus.

In se severus, benignus in ceteris.

Forma ejus plena dignitas.

Ejus in egenis benignitas.

Vestitus ejus.

Compositio corporis, et vocis.

Omnium suorum nomina circumfert.

Omnes quot hebdomadis alloquitur.

regia satisfactione, omnes præeundo reducens ad viam poenitendi, quibus factus fuerat iter deviandi. Audiebat in omnibus S. Adalardum : et ad pristinam honestatem precabatur reducere Imperium. Nec defuit ille, sed justitiam et aequitatem restituit in propria sede. Repressit vocum novitates, et temerarias in populo præsumptiones. Et quia discedens cælum non animum mutaverat, mutatum Imperium refrænans timore et amore, decuplum majoratur quam discesserat. Præterea jubetur etiam omnibus Ecclesiis magistrare : quibus consilio et prudentia magister, sed discipulus apparet humilitate. Nec ante destitit, quam regnum Francorum in omni gloria juvenescere fecit.

CAPUT VIII.

Adelardi compositio corporis animique, benignitas, cura subditorum.

Rebus ergo in pace compositis, cogitat se iterum exuere sæcularibus curis, ut reliquum vitæ tempus peragat in divinis. Sed non est permissus, a filiis suis scilicet, quorum erat spes maxima post Deum, et Pater maternus. Quanto enim ætate erat maturior, tanto tendentibus ad virtutem videbatur utilior, et agendis quibusque perfectior. Nec erat aliquis qui super eum id exercere posset, præsertim cum vigore sancti Spiritus, et viriditate adhuc non exhaustæ carnis tantum vigeret, ut in laboribus et negotiis rerum nullius juvenis constantia eum sequi nedum assequi valeret. Adeo perfectus erat in actione, omnia dulciter, se ipsum tractans sine dulcedine. Quis enim unquam ita dominus servi, ut iste erat sui? Quis tam crudelis alterius ut iste arbiter suus? Qui cum a filiis suis obsecraretur aliquando paterna veneratione, cur sibi ipsi tam indiscretus esset, qui alios tractabat discretissime, statim coram eis spondebat correctionem; sed paulo post repetebat vigiliis et esuriam.

37 Erat tamen decoris gratia venustus, discreta macie, satis admodum colorus. Non obumbrabat faciem ejus aliquod exterminium, sed assidua hilaritas ut edentem ita et jejunantem componebat decorum. Canities eum candore niveo exornabat : et velut lilium super roseos amictus, coma capitis super cutem puniceam relucebat. Qui si ex millibus electus fuisset, non candidior, non rubicundior eligi potuisset.

38 Cetera ejus non est laudari modus. Persona et nobilitate, et sapientia, et honestate non discrepabat ab ipsa ministerii arte. Siquidem res Ecclesiæ quam optime disposerit testabitur Corbeia quamdiu supererit. Ibi erat portus pauperum, respectus divitum, domus materna orphanorum : et ejus exemplo adhuc superest cunctis petentibus refugium. Non dives indonatus, non pauper redibat inrogatus. Cælibes viros et viduas stipendiis destinabat accipiendis per singulas villas : qui ubique locis opportunis accipientes ab eo xenodochium, possidebant res Ecclesiæ communiter ut patrimonium. Thesaurus quippe in cælo sibi et suis parabatur : et domus Dei sapienter a sapiente administrabatur.

39 Ceterum habitus vestimentorum ejus vix erat sufficiens pro frigore; tamen potius membra muniens, quam aliquid honoris aut pretiositatis inferens. Prorsus non egebat aliqua corporis compositione : nihil enim sibi deerat pulchritudinis humanæ, nihil etiam interioris animæ. Aspectu erat incomparabilis, statura procerus, incesso virginalis : vox ejus cygnea dulcedine sui mulcebat auditum : et sermo quemque audientem sui faciebat memoriosum.

40 Ipse vero tantam memoriam filiorum habebat in visceribus paternis, ut non solum mores inspiceret, sed etiam numerum et nomina eorum semper haberet descripta in manibus suis, quatenus non sibi excideret, pro quibus rationem redditurus esset Deo, et pro quantis. Ideo maximam gerens curam eorum, nullum ex eis in hebdomada relinquebat inallocutum,

ne scilicet inimicus inveniens vacantes zizania seminaret cordibus eorum.

41 Proinde quam efficax fuerit in dispositionibus ordinationis suæ qui nosse voluerit, in libro qui de his conscriptus est legere poterit, non sine grandi admiratione : ubi etiam perspiciet quam sapienter a sapiente disposita fuerit domus Corbeiensis Ecclesiæ.

42 Et quid laudandum in eo potius, cum nec Moyse minor, nec Salomone fuerit inferior in ordinandis rebus, et omnibus scilicet quæ sibi voluisset suggerere Spiritus sanctus? Qui si vulgari, id est, Romana lingua loqueretur, omnium aliarum putaretur inscius : nec mirum, erat denique in omnibus liberaliter educatus. Si vero Theuthonica, enitebat perfectius : si Latina, in nulla omnino absolutius. Testantur hoc quam plures ejus epistolæ, quæ directæ ad plurimos omnium habentur liberalissimæ. Nec enim litteras satis liberaliter non poterat nescire, qui inter alas scholares nutritus et eruditus fuit cum consobriño suo Carolo Imperatore : et postea quam sæculo renuntiavit, satis studiosè se habuit in monastica eruditione.

43 Sic igitur perfectus in utraque disciplina, sæculari videlicet et divina, omnibus omnia factus, sequester erat inter Reges et Principes majores et minores æquissimus in omnibus, Deo placens et hominibus. Consilium vero in eo vigeat totius patriæ : et licet unicum ejus esset desiderium dissolvi et cum Christo esse, tamen precibus suorum evictus imperii pacem et honestatem disponebat circumquaque.

* id est, vulgari Gallica, quæ ut Italica et Hispanica ex Latina efformata.

CAPUT IX.

Corbeiam novam ad Visurgim flumen ædificat, rebus necessariis instruit, sæpe visitat.

Quibus insistendo pervenit Saxoniam cum hoc etiam certæ rei negotio. Id autem negotii erat, quia ibi religionem theoricam aliquando ponere decreverat, ad quam statuendam per quemdam puerum, nomine Theodradum, a Saxonia Franciam a Rege deductum, et monachum Corbeie factum, locum ædificandi a parentibus ejus adeptus fuerat. Quo in loco ecclesiam monachorum usibus aptam ædificare nonnumquam disposuit : sed quia locum non satis aptum intellexit, crepera semper dilatione intermisit. Quam dilationem protelavit usque ad Caroli mortem, et post Carolum usque ad ixilli sui relegationem. Exilli autem tempore, quæque sui juris fuere, qui prius accepit, in sua redegit potestate.

45 Sed habebat ibi quemdam in Christo filium, præ omnibus sibi monachis familiarem, et univoce æquivocum. Hic ne subintraret aliquis alius, prædictum locum intercepto loco ejus. Et quia hoc eum prius noverat voluisse gratia amoris ejus ex Corbeianis sumptibus cellam ibi cœpi ædificare. Cœpit, nec perfecit quousque Sanctus ab exilio remeavit. Cumque remeasset, ordinabat si quid ex suis exordinatum fuisset.

46 Quo tenore Saxoniam modo pervenit, perveniens, locum ex omni parte inspectum omnino inutilem intellexit. Suspensus erat mente, quia cœptum religionis opus nolebat dimittere, et aptiorem non habens, hunc locum inhabilem videbat esse. Tandem ad Regem se contulit, et ut locum ædificabilem sibi donaret petivit. Nec momento hæsit ille, sed ejus religiosa gavisus voluntate, ubicumque inveniret, deliberavit sub ejus optione. Ivit, quæsit, invenit, renuntiavit : et accepta hilariter ædificandi potestate, insuper multis donatus donis regia largitate, dimissa cella cœnobium cœpi ædificare.

47 Est autem locus super Wiserae fluvium, maximæ ancentatis et temperie elementorum ita competens, ut constet creatus ab initio ad usus monachorum. Dilatatur siquidem in vallis planitie, figuratus in modum

Liber Ordinationum S. Adelardi.

Peritus linguarum.

Epistola S. Adelardi.

Toti imperio prodest.

NOT. 39.

Theodradus Saxo Corbeie monachus.

Alter Adelardus novam Corbeiam inchoat.

S. Adelardus in Saxonia.

Ædificat novam Corbeiam.

Situs Corbeie Saxonica.

dum delta litteræ. Habet denique versus orientem alveum secus quem montem in facie porrectum. Porro a meridie mons alius ex alveo egreditur, qui versus occidentem dilatato sinu tenditur : a Septentrione autem alter pari situ e regione, quousque viam per medium dantes invicem se videantur copulare. Atque ita vallis planissima in medio remanens, quasi alter paradiscus jocunditate totius temperiei apparet florens, hoc modo quantum coincidatur trianguli figuram exprimens.

*Instruit no-
ram Corbeiam
monachis et
aliis rebus.*

48 In hoc itaque loco construens Ecclesiam cum officinis, exornat melioribus quos potest invenire monachis : monachos instruit moribus, locum facultatibus, et omnia omnibus, quæ præceptat S. Benedictus. Vocat nomen loci Corbeiam, ut signo esset posteris unde existendi sumpserit materiam, et Corbeie Francorum sancit esse filiam. Et merito, quia quidquid erat, ab illa cœpit ab ovo. Nec multum temporis fuit, quo facultate, tametsi non dignitate, matri se comparare potuit. Longe enim exhalante bono odore monachorum, quos Pater sanctissimus ex sinu matris adducebat filia omnes electos, tanta abundavit erga Ecclesiam Imperatoris et omnium Optimum largitas, ut prius deesset recipiendi quam dandi voluntas : tanta erga Patrem sanctum, et ejus filios ferverat veneratio, ut mallent Ecclesiam quam natos suos heredes suorum asseribere.

*Statuit mo-
dum in occi-
piendis elec-
tiosis.*

2. Timot. 2. 4.

49 At ille videns sufficienter attributum, quantum scilicet suppetebat, Ecclesie in prædiis, in auro, et in ceteris rerum, ponit modum recipiendi, et quotidiana prædicatione a cordibus subjectorum eradicat vitium concupiscendi. Mortui, aiebat, debemus esse mundo, et vita nostra regnare cum Christo. Sed ecce multi, qui sæculo renuntiassent videntur, nimis rebus abundantes iterum sæculo deservire inveniuntur. Quod quam sit absurdum, advertite nobiscum. Alioquin nihil nobis prodest nos expoliassse propriis rebus, dicente Apostolo : *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Non est nostrum ditari, unde alii inopes fiant : neque nostrum lætari, unde alii doleant. Simus sufficientia contenti, quibus debet esse sufficiens etiam paupertas Christi : qui dives, pro nobis pauper voluit fieri.

*Sæpe suos re-
visit.*

50 Hæc et alia prædicando sæpe migrabat de Corbeia ad Corbeiam congaudendo, audiens scilicet quia bonus odor essent in Christo. Lætabatur tam digna plantatione, et delectabatur in earum jam radicata unitate. Erant enim inter se communes, et, quia junior sub eodem patre jam sororiabat, dilectissimæ sorores. Felix Pater tali filiatione! feliciores filia tali paternitate! felicissimi filii, si permanserint in hac unitate! Ecce enim Pater migrat : deserit in mundo, non deserit in Christo, quos nutrierat. Adest tempus dissolvi et esse cum Christo, tempus moriendi in terris, et renascendi in cælo.

*Febri corripi-
tur.*

51 Iminebat itaque solemnitas solemnitatum, illa scilicet solemnitas, qua per incarnationis suæ mysterium in sole posuit Dominus tabernaculum suum. Redierat a Saxonia in Galliam, ut fundata filia in Christo adventum Domini celebraret apud matrem Corbeiam. Jamque alter Simeon senex paraverat venienti Domino occurrere, et Regem Regum procedentem de thalamo suis ulnis lætus suscipere : cum ecce triduo ante natalem Domini tetigit eum validissima febris, orante eo et flente juxta consuetudinem suam in basilica, medio noctis. Qui ita totis vigiliis una cum fratribus perseverans psallebat cum eis, et psallendo flebat, usque ad lucem, hostiam jubilationis in pectore Domino consecrans.

*Mortem suam
prædicat.*

52 Prosequente autem luce, jubet fratres ad se convenire. Quibus coram positos singulos monens de singulis, indicat instare tempus suæ dissolutionis, et in commune perorat de pace et unitate secundum Deum future electionis. Et dicens symbolum cum ora-

tione, ceteris flentibus se commendans, retinuit illos cum quibus sibi erat agendum de rerum ordinatione.

PER S. GERARD.

*Omnia dispo-
nit.*

53 Cumque diatim magis magisque languor crudesceret, ita providus omnia disponebat ac si nihil mali ferret : præcipue laborans ne pro tædio suæ in valetudinis sancta solemnitas minus honoris aut obsequii haberet. Cetera vero non minus studebat ordinare, ne post se aliquid sub se imperfectum videretur remanere. Die igitur peracto qua potuit veneratione, quo summa divinitas humanitatem nostram dignata est suscipere, reliqui dies sibi profesti fuere, quia cœpit in eo mortifera febris avidius morboscere. Quotidie tamen ad oratorium B. Martini veniebat, cujus privilegio amoris præ ceteris cum ceteris memoriam recolbat, ibique Missas audiens sanctam communionem percipiebat.

*Quotidie com-
municat.*

*Visitat eum
Hildemannus
Episc. Bello-
vac.*

54 Interim audiens eum ægrotare Hildemannus Episcopus Belvacensis, quem ille monachum nutrierat, et eo sublimarat honore per concessum Regis, nulla detinetur instantis festi celebritate, sed mutatis gaudiis patrem suum visitat infirmitatis compassionem. De cujus adventu tanta gavisus est Pater sanctus alacritate, ut nisi ultima esset, pene oblisceretur infirmitatem, pro tanta consolatione. Reddit Deo gratias et illi, quod non sit fraudatus a desiderio sui. Desiderabat enim eum videre, et inter manus ejus obire.

*Inungitur ab
Hildemanno.*

*Christus ei ap-
paret.*

55 Et interrogatus si ab eo benedictionis oleo perungi vellet, erectis in cælum luminibus, omnimodis precabatur ut fieret. Vocatus Episcopus adest, et statim quod petebat factum est. Vix enim ex quo venit absistebat ejus obsequio : sed locato ante lectum sediculo, semper assidebat coram eo. Quadam vero die cum paullulum egressus cameram fuisset, et febricitans solus ille intro remansisset, Dei præsentia visitatus clamare cœpit, cum Præsul redisset : *Curre velociter Episcope, præcipio tibi, et osculare pedes Domini mei Jesu Christi.* quoniam ecce adest mihi. Ad hæc ille valde contremuit : et ignorans quo iret, hærens stetit : Sanctus quoque se sub silentio recepit.

*Ultima ejus
ad suos orat-
io.*

56 Bis quarto autem Natalis, id est, Circumcisionis die, alacrius cœpit precibus Deo insistere, ut celebratis diebus tandem liceret eum hinc abire. Nec fuerunt preces sine voto : peracto quippe media noctis spatio præscius futurorum, convocatos fratres adorsus est, hoc modo : *O filii, fructus meæ senectutis in Domino : explevi numerum, scitote quoniam hodie hinc ibo. Datum est mihi ingredi vias carnis universæ, et ante conspectum redemptoris mei apparere. Finitus est cursus certaminis mei : nescio quid accepturus sum præmii. Sed succurrite mihi, quæso : ut ego de vobis, et vos de me possitis gaudere in Domino.*

*Iterum com-
municat.*

57 His dictis dedit licentiam ut exirent, retentis nonnullis quos urgebat ut ocyus matutinos prævenirent. Quibus finitis viaticum accepit, et accepto, in laude Christi linguæ ejus obmutuit. Sed non defuerunt sibi linguæ filiorum ; scilicet quas erudierat in Dei laude. Quorum psalmis, orationibus et lacrymis ab hora prima commendatus Domino circa horam nonam, emissis spiritu, percussit suos tristi deliquio.

*Mortitur 2 Ja-
nuar.*

*Lugetur a
suis.*

58 Subsequitur vox animam Christo commendantium, et singultus voces interrumpentium. Quis enim non fleret, etiam si de lapide natus esset? Plurimæ res intercedunt, quæ lacrymas elicere possunt. Stant filii orphani, et Corbeia mater eorum vidua : quorum dolor et luctus penetrat etiam cæli palatia. Stant oves sine pastore : crescit dolor mutus sine voce. Ipse enim erat, bone Jesu, quem in toto ex omnibus solum Abbatem reperi : ipse ab universis, quem alterius plus quam sua quærentem inveni. Qui sicut mater amat unicum filium, ita quosque tenerrime diligebat, atque ut solidiora caperent invitabat,

Sequebatur plangens Corbeie, vel potius S. Ratberti,

ut

PER S. GERARD. *ut in priore vita, et S. Adelardi epitaphium; omnia totidem omnino verbis, nisi quod fabula Orphei Euridicen repetentis erat omissa. Verum hæc omnia expunxi. Si vere a S. Gerardo adscripta fuere, licebit ea legere supra c. 20, n. 83 et sequentibus.*

NOT. 40.

MIRACULA S. ADELARDI ABBATIS.

PRÆFATIO AUCTORIS.

*Corbeia tria
templa habet.*

Corbeia locus quantæ fuerit apud priores nobilitatis, quicumque taceat, lapides clamant non solum ad aures, sed etiam ad oculos posteritatis. Tres enim in ea principales habentur ecclesie, in quibus corda fidelium sanctæ Trinitatis confessio bene possit unire: prima Petrum præfert piscatorem, secunda piscatis Evangelistam Joannem, tertia evangelizatis Stephanum Protomartyrem. Pulcher ordo, ordinatus utique a Deo. Non enim dixerim conditricem horum Baltildem Reginam, sed ejus, ut omnium honorum, inspiratricem Spiritus sancti gratiam.

*Condita est a
Balthide Re-
gina, de qua
26 Januar.
Ejus situs.*

*Somona flu-
vius. Corbeia
fluviofus.*

2 Proinde situs est salubris et valde decens, totius utilitatis amenitate florens; usibus monachorum, utpote ad hoc quæsitus, et inventus, omnino conveniens. Ex uno latere Somma fluvius præterfluit, ex altero concurrrens Corbeia fluviolus vocabulum loco tribuit; sed illico cadens in Sommam, ubi dat ibi perdit. Sicque pratis, aquis, et campis longe lateque patentibus, similis et dissimilis habetur Saxonum Corbeia, illius cujus cum ista rector et fundator extitit S. Adalardus.

*S. Adelardi
sepultura.*

3 Cujus expeditis superius gestis et moribus vitæ, sequitur nobilis materies ejusdem mortis pretiosæ. Siquidem sepultus apud ecclesiam Petri principatu principalem, medio jacuit loco, ante gradum cancelli inferiorem. Signo est epitaphii lingua, sed non sepulturæ fit similitudo alia. Ibi diu redit cinis in cinerem, carnis expectans cum electis resurrectionem: donec illa generatio generationem pene integram generaret, et omnes lateret præter litteratos, ubi tam felix thesaurus requiesceret. Latuit diutius sepultura, ut reliquum terræ calcatur ab omnibus: nemo transeuntium, nemo orantium est adversus. Tandem discretor meritorum, volens notificando magnificare sepulturam per sepulti meritum; tale fecit servum suum glorificandi initium.

Diu latuit.

CAPUT I.

*Mira sepulturæ ejus manifestatio, per eum qui
pedibus hæsit pavimento.*

*Quidam supra
ejus tumulum
orans pedibus
hæret pavimen-
to.*

Suffragia Sanctorum, quibus tantæ Ecclesiæ florent, quidam oraturus venit: et quia sic ordo exigebat, in primis Principem Apostolorum requisivit: quæsit Petrum, et invenit S. Adalardum: invenit latentem, sed latendo regnantem. Inscius enim se prosternens super tumulum Confessoris, aures supernorum sibi conciliabat quibus poterat precibus et votis. Oravit, et est auditus: surrexit, nescio si exauditus. Cumque signato vultu discedere voluisset pedibus hæsit pavimento, ac si clavis confixus fuisset. Stupuit miser, stupendo cœpit clamare miserabiliter, et quia pedes non poterat, vultum circumferre lacrymabiliter. Novitas rei plures cogit ad tumulum: monachos in primis stupentes, mirantes, sed gaudentes novitate signorum; hominem videlicet non se posse movere, et tamen stare sanum. Interrogat illos si quis ibi requiesceret, et interrogatur ab illis si qua erimins conscientia torqueretur. Scio, ait, Domini, quia peccator sum homo, sed succurrite mihi quæso hinc precibus, hinc consilio. Fit utrumque actutum, oratur ab his, ille rem doctus vovet votum Sancto scilicet Adalardo fabricandi tumulum. Sicque a semetipso ligatus, a quo tenebatur, sine mora est so-

*Votum facit
S. Adalardo.
Liberatur no-
vum tumulum
statuit.*

lutus. Oritur utrisque lætitia, illi discedendi licentia, monachis patroni sui magnificentia. Nec defuit Sancto ligandi solvendi que præmium: rediens enim ille decentem fabricavit tumulum, statuens insuper omnibus diebus vitæ suæ solvendi census diem anniversarium.

CAPUT II.

*De muliere contracta, et per Sancti meritum a
Deo curata.*

Hæc igitur ligatio multorum posthac fuit solutio. Ex hac enim famosa occasione, locus multa cœpit frequentari veneratione. Conveniunt sani et debiles; illi anima, isti salutem corporis queritantes. Inter quos contracta quadam semper adjacens sepulturæ, vim viro Dei quodammodo videbatur facere. Non nox excepto primo conticinio eam excludere, non dies, nisi quando corpus alimentis recreabat. Vocabatur autem Ulfardis: et ideo semper ita præsto quia incola erat Corbeiensis, adeo contracta ut magis incederet portantium pedibus, quam suis. Quod si deessent portitores, non bipedem gradientem, sed quadrupedem scabellulis repentem putares. Deerat cetera spes salutem recuperandi, excepta post Deum miseratione S. Adalardi. Quadam igitur nocte sicut solebat veniens ad tumulum, terram capite, sed precibus petebat cælum. Sedebat post orationem, quia stare non poterat: candelam tenendo, lacrymis et miseria sui psallentium visus monachorum in se convertebat. Multiplicabat orationem, quia non alius sed suam querebat salutem. Tandem affuit divina misratio, quia interfuit amici sui intercessio. Auditur nervorum crepitus, nervis ad nervos, juncturis ad juncturas resilientibus. Sentiens mulier salutem per S. Adelardi intercessionem, vocavit ad se bajulam suam retro eam residentem. Adit illa vocantem, et dicto citius invenit sanam et erectam stantem. Mirantur qui aderant, eadem petentes, jam jamque salutis suæ redduntur certiores. Monachus quoque tanta accessit exultatio, ut pro laude servi, Domini laudum fieri videretur eis interruptio. Sed intererat matutinis Abbas Ingelramnus, qui eo tempore ceteris philosophabatur altius, quemque hujus signi testem non sors miserat, sed cujus gregis pastor erat Sanctus Richarius. Ante quem accedens Corbeia Abbas Heribertus innuit manu, silentium quippe sibi indixerat S. Benedictus, si interruptis matutinis hymnum cantaret, Te Deum laudamus. Abnuit ille, matutinos innuit finiri debere: sicque rem laudibus omnes celebrare. Factum est, mulier laudantibus interest, ipsaque suæ salutis lingua scientibus et nescientibus facta est. Omnibus quoque nota Corbeianis contracta, integram dat fidem miraculo sana.

*Ulfardis Cor-
beiana con-
tracta assidue
orat ad ejus
sepulcrum.*

*Sanatur tem-
pore matuti-
norum.*

*Ingebrannus
Abbas S. Ri-
charii.*

*Heribertus
Abbas Cor-
beiensis.*

NOT. 41.

CAPUT III.

*De manuum mulieris curatione, meritis
sancti Confessoris et intercessione.*

Mulier quoque erat in ipso cœnobio Corbeia, quæ cum varia corporis laboraret infirmitate, ita digiti hæserant palmæ radicibus, ut omnino destituta esset officio utriusque manus. Cujus contractionis spem ex integro ponens in Sanctum Dei, cujus clementia multos infirmorum sæpe videbat ab ipso mortis periculo revocari, quotidie veniebat ad tumulum, et inter reliquos infirmos, Dei, et S. Adalardi implorabat auxilium. Cumque multos multoties videret sanos recedere, quibus ipsa prior et intentior satagebat accedere; nullam inde incurrit desperationem, sed magis animabatur ad petitionem. Imputabat enim peccatis suis, quod minus efficax esset suæ petitionis. Petivit ergo, et accepit: quæsit, et invenit: pulsavit, et intravit. Et quia non destitit, ut Cananea, salva facta est in fide sua. Cum enim diutius misericordiam

*Mulier con-
tractis mani-
bus, orat ad
Adelardi se-
pulcrum diu
et sæpe.*

*Tandem san-
tur.*

diam Sancti implorasset, et quotidie adjacentes ejus tumulo implorationis effectum expectaret; tandem prima Dominica Passionis Dominicæ, quod diu quæsierat feliciter meruit invenire. Stans quippe intenta mente ante tumulum, ubi sanctum corpus erat tumulatum, inter preces et lacrymas cœpit extendere nodos digitorum. Redditur libertati utriusque manus vola, jam quæque involare, et revolare potest utraque palma. Redeunt ad officium manus: restituitur sospitati quod infirmitate laborabat corpus. Sicque glorificatio Sancti, Te Deum laudamus canendo refertur ad laudem Dei. Et ut omnia referantur sub testimonio, testis est idoneus tunc quidem puer, sed postmodum Abbas Fulco, qui onus et honorem Corbeie sortitus est Richardo Abbate humanis exempto.

*Richardus,
et Fulco Cor-
beie Abbates.*

NOT. 42.

CAPUT IV.

*De elevatione Sancti, et succensione templi,
et periculo regni.*

*Templum Cor-
beie S. Pe-
tri conflagrat.*

*Sævit fames
in Gallia.*

*Præcipue
circa Ambia-
nim.*

*Galli pro ce-
teris gentibus
proniat bella.*

*Pactum quot
annis renova-
ndum, de
pace ser-
vanda, rebus-
que suis jure,
non vi repe-
tundis.*

*Infirmi ad
Corbeiensis
reliquias sa-
nati.*

Sed de his hactenus: modo dicendum qualiter sit celebrata elevatio ejus. Ea tempestate plura incommoda Corbeie, sed regno Francorum plurima contigit irruisse. Corbeie enim principale templum S. Petri, diaboli invidia, igne succenditur: omnis pene Gallia famis periculo addicitur. Fungebatur vice sua in regno Francorum Rex Rothbertus. Corbeie vero vice Christi Abbas Richardus: uterque felicitur; nisi cum isto ignis, cum illo fames septem annis regnasset atrociter. Tot quippe populos neci dimittebat esturios, ut non pollice sed ense viderentur rumpere fila sorores. Hæc autem lues morientium, cum ceteras nimis, maxime partes vexabat Ambianensium.

8 Qua compulsi necessitate, statuit sibi remedium citius providere; Deum scilicet, quem multimodis malis offenderant, aliquibus bonis placare. Visum est siquidem hanc ultionem ideo sibi superponi cælitus, quia pacem nunquam servaverant, quam unice diligit et diligi jubet Dominus. Talis quippe consuetudo naturaliter innata est regno Gallorum, ut præter ceteras nationes semper velint exercere rabiem bellorum. Sed quid modo? Non necesse est velle mori in bello, quia catervatim moriuntur famis et pestis gladio. Non potest mundus ferre iram Judicis: initur consilium cum Ninivitis. Una conveniunt pax et justitia: jam jam placet redire Saturnia regna. Superest desperatis unum ex omnibus consilium: ad placandam scilicet iram superni judicis requirere suffragia Sanctorum. Requiritur reliquias: ad reliquias ut quæque loca sibi adjacent conferuntur: ibique pacis inviolabile pactum confirmatur. Ita Ambianenses et Corbeiensis cum suis patronis conveniunt, integram pacem, id est, totius hebdomadæ decernunt, et ut per singulos annos ad id confirmandum Ambianis in die festivitatis S. Firmi redeant unanimiter Deo repromittunt. Ligant se hujus promissionis voto, votumque religant sacramento. Fuit autem hæc repromissio ut si qui disceptarent inter se aliquo dissidio, non se vindicarent præda aut incendio, donec statuta die ante Ecclesiam coram Pontifice et Comité fieret pacificæ declamatio.

9 Quam gratum vero hoc consilium foret Domino Dominorum, luce clarius demonstravit conventus, qui ibi erat Sanctorum. Ea quippe die probavit Corbeia quanti essent apud Deum meriti patronorum suorum suffragia. Quorum in parte semotis reliquiis, ubi videlicet placuit Abbati et monachis, quotquot illuc debiles oratum venerunt, sani et incolumes absque mora effecti sunt. Sicque composita pace redierunt ad sua quique. Exinde hujuscemodi fama ita longe lateque cœpit vulgari, ut Corbeia merito duceretur altera Roma appellari. Præsentes denique et absentes, vincti et carcerales invocato nomine Corbeiensium Sanctorum, sine mora sentiebant S. Petri principatum.

10 Cum ergo fama tanti boni de die in diem clareret lucidius; placuit auctori horum locum magnificare nobilius, Beati videlicet Adalardi merita demonstrando, cujus corpus sepulchrali adhuc tegebatur tumulo: tegebatur autem in templo, quod erat igne combustum: fratres vero ad vicinam S. Joannis Evangelistæ transierant ecclesiam cum reliquiis Sanctorum. Ubi qualiter et quibus se revelavit, ad sepulchrum quoque post elevationem ejus quam gloriose Deus eum magnificavit, dicendum quidem est: sed de his prius, de illis autem posterius.

PER S. GERARD.

*S. Adalardi
corpus eleva-
tum.*

NOT. 43.

CAPUT V.

*Quibus signis animatus sit Abbas Richardus,
ut levaret sanctum corpus.*

Quidam Presbyter, nomine Himoldus, secundum suum propositum satis bona fama potitus, commorabatur in prædicto monasterio S. Joannis Evangelistæ, quia æditus habebatur ejusdem ecclesiæ. Cui nocte quadam in horamate se idem Confessor offerens, secumque eum per combusti templi diversoria duceus; multa mira et stupenda illi insinuavit, quæ ille insomnis redditus multis narrare dignum duxit. Vidit enim inter cetera quasi hominem quemdam nebulosum, deformis stature, nigrum, squallidum, pannis et annis obsitum, qui maxillam inclinans super manum totus erat, ut ita dicam, non dolentis sed doloris signum. Super quo Presbyter somniando in multis requirens sanctum ductorem: Quis est iste, inquit, Domine, qui tantum deducit dolorem? Hic est, inquit S. Adalardus, dæmon ille, cujus sola voluntas est cuncta ad perniciem trahere, quique hoc sacrarium ignis pessum dedit edacitati. Quia vero præter spem nunc cernit sibi evenire, optimos videlicet cœnobitas ad restaurandam elegantius, quam prius foret, domum Dei omnino satagere; ideo quanto vides dolore se afficit, et super hoc dolet quod vos lætos efficit. Ad hæc Presbyter stupefactus, et stupendo expergefactus, non est effectus surdus auditor, sed visionis suæ veridicus prædicator.

*Himoldo Pre-
sbytero appa-
ret S. Adalar-
dus.*

*Dæmon dolet
restauracione
templorum.*

12 Sicque istis, et antè dictis, et multis sæpe patentibus signis visum est Abbati Richardo felicis memoriæ, quod Deus volebat, et volendo monstrabat, negligentia sua non differre. Unde missis legatis accipere benedictionem a Joanne Papa, qui tunc temporis Vicarius S. Petri habebatur Romæ Pontificali hierarchia; non solum est permissus, sed etiam Apostolica jussione jussus, quod libenter fecisset et injussus. Et quia aberat Episcopus Ambianensis Fulco, quem ex fratrum consilio Abbas huic præviderat interesse mysterio, accersitur Drogo Tervanensis totius bonæ famæ testimonio prædicabilis. Cum quo postquam ministri dupliciter, cordis scilicet et corporis habitudine, apparantur, sanctum corpus vi Idus Octobris de sepulchro levatur, et manibus Præsulis seu Abbatis expectantibus populis adorandum præbetur. Claudii, surdi, muti, manci, et cæci, confestim sanantur. Densatur cuneus accendentium: non est numerus oblationis fidelium, utpote ubi prius deest locus, et tempus, quam intentio offerentium. Exinde ergo titulus Confessoris cum ceteris Corbeie Patronis inscribitur, cum quibus usque ad præsentem diem Corbeiam tuetur, et semper tuebitur. Celebrata est autem hæc sancti corporis elevatio, anno ab incarnatione Domini MCL c indicatione VIII Romanis Conrado, Francis imperante Rotherto.

*Richardus
Abbas Cor-
beien. XXXIX,
corpus S. Ade-
lardi elevat.*

*Multa mira-
cula fiunt in
elevatione.*

*Quo anno
facta.*

^a Est hic Joannes XX, quem Baronius ait obiisse ann. Christi MXXXIII, VI Id. Novemb. Mirum est hanc elevationem tandem deinde esse dilatam, usque ad an. 7 Benedicti IX.

^b Minus recte appellatur Pontifex Vicarius S. Petri: est enim S. Petri successor, Christi vicarius.

^c Non conveniunt cum hæc in dictione Reges Conradus, qui ann. MXXXIX, in dict. VI, et Robertus, qui an. Chr. MXXXII, in dict. I, scribuntur obiisse.

CAPUT

PER S. GERARD.

CAPUT VI.

*De mutō et surdo ante sancti Confessoris sepulchrum sanato.**Frequens populus confluit Corbeiam festo S. Petri.**Puer surdus et mutus ad sepulchrum S. Adalardi sanatur.*

Nec prætereundum obliuione, qualiter eum Deus dignatus est post hæc glorificare, sicut didici ab eo ipso qui ea gavisus est glorificatione. Vigilia erat celebritatis illius, qua per passionem crucis cælos ascendit claviger æthereus. Omnis via in circuitu videbatur venire Corbeiam, (tanti fecerat Petrus Corbeia suæ gloriam) aliqui oratum, aliqui mercatum, aliqui reueatum, quia combusta erat illa, quam super talem petram Christus fundavit ecclesiam. Inter quos adductus est quidam puer, Rogerus nomine, ejus loquendi et audiendi usum reservaverat natura S. Adalardi clementiæ. Lustratis parentes ceteris orationibus Sanctorum, hora prima die festivitatis venere ad tumulum, quem cinere suo S. Adalardus fecerat gloriosum. Erat autem tumulus in templo ignis deserto combustionem; corpus vero cum ceteris honorabiliter locatum in ecclesia S. Joannis Evangelistæ. Orant genitores pro se et pro filio S. Petrum sæpe, sæpius S. Adalardum invocando. Affluit uterque, imo Deus propter utrumque. Puer enim recuperata salute, cœpit eos qui aderant alloqui et audire. O supernam dignationem! Et ne aliquis condonaret ceteris, quod Deus singulariter donaverat S. Adalardo, facta est hæc non ante corpus, sed ante tumulum miseratio. Nuntiantur hæc Abbati et monachis: augetur lætitia festivitatis: festina processio orditur: S. Adalardus sequente populo circumferitur: venit ad tumulum, ibi cantant, Te Deum laudamus hymnus oratur, de re gesta paullulum peroratur, sicque abitur.

CAPUT VII.

*De surdo et mutō, manibus et pedibus et toto corpore contracto, et super tumulum sanato.**Surdus mutus, contractus venit Corbeiam.**Apparet ei in somnis S. Adalardi.**Ad sepulchrum ejus sanatur.*

Alter quidam erat in Normannia, nomine Gislebertus, non solum natura corporis, sed etiam humana effigie pene destitutus. Etat enim contractus toto corpore, curvus, retrorsum reflexa facie, surdus etiam, et mutus, reservatis tantummodo oculis, quibus miseriam suam posset videre. Delatus est a suis Corbeiam: ibi diu stetit fratrum cum reliquis suscipiendo eleemosynam. Tandem post multum temporis a S. Adalardo monitus est in somnis, ut statim quando surgeret ad sepulchrum suum oratum iret. Evigilans ergo ire volebat, sed licet a Sancto jam visitatus, minime ire valebat. Et quia sæpe videndo instructus erat signis monachorum, innuit ut sejuvarent his qui erant secum. At illi compatientes ejus miseriam ferebant eum, ubi Sanctus jacebat cum reliquis, versus ecclesiam S. Joannis Evangelistæ. Ille autem nutu eos avertit, et versus sepulchrum ire convertit; ut nulli dubium esset, a quo visitatus fuerit. Tulerunt illico, et deposuerunt coram tumulo. Ibi paullisper jacuit, oravit, et exoravit: virtutem sensit, surrexit, gratias reddidit, sanus recessit.

CAPUT VIII.

*De Ambianensium indignatione, et muti et surdi curatione.**Ambianensium et Corbeiensium conventus ad confirmandam pacem.*

Adoleverat etiam inter Ambianenses et Corbeiensis nova quædam religio, et ex religione pullulaverat consuetudo, quæ etiam recipiebatur omni anno. Octavis denique Rogationum, ab utrisque partibus conveniebatur in unum: ibique conferebantur corpora Sanctorum: solvebantur lites: ad pacem revocabantur discordes: mutabantur a populo orandi vices. Decreta utriusque loci renovabantur: populo perorabatur, sicque redibatur. Sed procedente tempore, cœpit aliquando res ipsa usu vilescere, et irreverentia

feri ex multa veneratione. Uterque siquidem sexus cachinnis et lusibus intendere, ordiri choreas, et irreverenter agere: et sic pene omnes corpora Sanctorum negligere. Displacuit res illa bonis et maxime monachis.

Inde varia dissolutiones.

16 Præerat Abbas Richardus Corbeia, Abbas utique beatae memoriae: qui cum talia fieri cerneret pluribus annis, aliquando cum processuri essent, fratribus convocatis: Timeo, inquit, Sanctos qui solent ferri offendere, videtis enim singulis annis quantum fiat eis irreverentiæ. Sed si vobis videtur, in cubilibus suis requiescere sinantur. Non ita oportet, inquit fratres, quia venturi cum suis, si nos aliter occurrerimus superbia deputabunt Ambianenses. Fiat, inquit Abbas sicut vobis videtur sed si vultis S. Adalardum deferre, quia nullus aliorum circumferetur. Fit ratum quod jusserat, nemo quippe contradicere poterat: imo Deus ita disposerat, sicque S. Adalardus, quasi indignior ceteris, excipit injuriam, quam pro ceteris jussus erat. Exitur ad processionem: venit ad statutam indictionem. Occurrunt Ambianenses cum S. Firmino, Corbeiensis cum S. Adalardo: utque simul perveniunt, antiphonas ex more imponunt: subsistunt ex utraque parte, et orant debita religione. Sed ex brevi ignorantia, grandis aliquando acquiritur gratia. Fuerunt enim aliqui ferentes indigne quasi monachi ceteras Sanctorum reliquias, S. Petri scilicet et S. Gentiiani dedignati fuissent illuc deferre. Revera tamen non erat omissum alio ex consilio, nisi, ut præscriptum est, pro irreverentia quæ fiebat eis a populo. Sed multi multa loquuntur, dum qualiter se res habeat a multis nescitur. Monachi itaque S. Adalardo cominus decenter locato, ea qua debent diligentia assistunt Patrono suo. Populus Corbeiensis ex more agit, S. Firminum muneribus donat, oratione petit. S. Adalardus positus e regione non ea frequentabatur, quæ dignus erat veneratione. Nemo apud eum orabat, nemo aliquid ab eo petebat: et tamen nondum petitus jam dare disponebat.

Solius S. Adalardi reliquias eo ferunt Corbeiensis.

17 Non tulit itaque Dominus dejectionem servi sui, sed per cujusdam revelationem statim ostendit presentibus quanti esset apud se meriti. Exaltavit electum suum, et magnificavit præ omnibus, qui delati fuerant ante eum. Quidam enim Retbertus, sicut monitus erat in somnis, veniens cum Ambianensium populo, minister scilicet cujusdam Roculfi ex castro Aliniaco, videntibus cunctis juxta feretrum cœpit orare, et eo attentius, quia privatus erat omnino auditu et voce. Suffundebatur lacrymarum imbre, exprimebat gemitu et capitis nutu quod nequibat voce, quasi Sanctum sibi colloquentem videret ita appetens loquaci corde. Intendebant omnes in eum, ipse autem in neminem: sed stabat percutiens pectus, et exosculans feretrum. Tandem respexit eum divina clementia, ut per eum ostentaret sancti Confessoris sui merita. Cumque paullisper in se sensisset virtutem Dei, diu multumque ossitans cœpit in vocem inniti. Movebat multos ad pietatem, plures etiam usque ad lacrymarum effusionem. Totis autem viribus in vocem enitens iterum, per nares, per os, et per aures expectoravit sanguinis fluvium, qui totum guttatim respersit feretrum. Et sic emissa voce, erupit in hoc quod prius volebat, et non poterat proferre: Deus adjuva me, inquit, et tu S. Adalarde. Hæc fuit prima vox recuperata salute, statimque omnes currere, et ipse cœpit vix subsistens quasi ebrius talipedare. Sed recipitur, et leniter sessum componitur: interrogatur: virtutem in se factam exponendo confitetur. Lætatur uterque populus, et referunt laudes uterque ordo, et sexus. Nulla insidet dubitatio, ubi tam manifesta facta est curatio. Erat sane maxima materies credendi, persona videlicet ipsis cum quibus venerat Ambianensibus nota, quæ receperat usum loquendi et audiendi. Ipse quoque Roculfus, cujus erat minister, testimonium perhibebat

Muti et surdus intercessione S. Adalardi sanatur.

bebat fideliter. Deus etiam qui fecerat miraculum, reliquerat evidens credendi signum : et sanguis qui resperserat feretrum ab omnium cordibus extergebat infidelitatis venenum.

Magna solennitate aguntur Deo gratia.

18 Ipsi etiam Ambianensium Clericis quam certa res fuerit hinc penditur, quod ab uno eorum in eminentiorem locum statim ascenditur, et de ipsa re, et de ceteris aliquantisper ad populum peroratur. Insonant voces dignæ laudis, crescitque tumultus tantæ exultationis. Fit inaccessibilis circa corpus frequentia, funduntur preces, offeruntur munera, imponitur laus Te Deum laudamus, personat in eo uterque ordo et sexus : sicque Sanctos ab injuria vindicat S. Adalardus, quam pro eis accipere fuerat missus.

Corpus S. Adalardi solenniter refertur Corbeiam.

19 Rebus itaque compositis solvitur conventus, et orditur monachica processio, refertur ad propriam sedem, sequente etiam Ambianensium populo. Respondent campi in ejus laude : occurritur ei a vicinis digna veneratione. Quidam vero ex monachis præeuntes ad ecclesiam, albis et cappis induti cum reliquis Sanctorum pignoris exierunt ei obviam. Cumque simul ecclesiam hymnizantes repetissent, et corpus S. Adalardi super altare postuissent; iterum ille qui sanatus fuerat ante corpus in pavimento se prosternens, gratias referebat, sanguinem rursus per aures, per os, et per nares emittens. Resonat tota Ecclesia vocibus gavisoriis : nemo in ea cessat a laudibus et hymnis. Nec immerito; tali enim honore dignus est, qui honorari dignatur a Deo.

NOT. 44.

ALIA S. ADELARDI

MIRACULA.

PROLOGUS.

Virtutes et miracula, quibus in præsentem Sanctos suos illustrare dignatur operationis divinæ potentia, quotiens apparent, dignum est posteris transmittere litterarum notitia : ut corda ipsorum ad laudandam Dei virtutem excitentur, et ad exhibendum honorem reliquis Sanctorum magis accendantur. Unde virtutes aliquas breviter annotamus, quas nostris temporibus Patronus noster, Sanctus scilicet operatus est Adalardus, imo per ipsum operata est divina virtus. Quas quidem oculis nostris non perspeximus, sed fidei virorum qui viderunt et præsentem interfuerunt relatione didicimus. Quorum relationi plena fides est exhibenda; quippe quos commendat sanctitas morum, et ætatis reverentia. Non enim eis salutis commodum, nec Sancto gloriæ cresceret augmentum, si modo aliquibus astrueretur mendaciis, quem constat multis antea glorificatum miraculis. Sicut autem ab eis accepimus ita et prosequendo referimus.

Auctor que scribit a fide dignis viris accepit.

CAPUT I.

Causa cur S. Adalardus asportatus sit in Flandriam.

Corbeia in dotem Flandriæ data.

Henricus igitur Rex Francorum, qui patri suo Rotberto successerat in regnum, sororem nomine Adalam habuit, quam Flandrensium Marchioni, Balduino scilicet seniori, nuptiali copula conjunxit, et ei Corbeiam quæ regno suo adjacebat pro dotali munere cum aliis pluribus concessit. Pro hac autem conjunctione Rex et Comes fœdus inter se inierunt : et magna inter eos viguit amicitia, quo ad vixerunt. Sed quia, sicut a quodam philosopho dicitur, amicitia sæpe exheredatur; postquam uterque, Rex scilicet et Comes, mortali concessit nature, inter filios eorum Philippum scilicet Regem, et Rotbertum Comi-

tem fœdus ruptum est amicitia. Philippus autem Rex reputans sibi detrimento esse, quod regnum suum quasi deminutum esset privatione Corbeia, quam pater ejus, sicut supra diximus, in matrimonio dederat sorori suæ; ipsam Corbeiam cum regali pompa intravit, et sibi sicut Regi fidelem securitatem oppidanos jurare coegit.

PER S. GERARD. Philippus Rex Corbeiam vi repetit.

22 Quod postquam Comiti Rotberto compertum fuit, injuriam sibi factam moleste tulit. Quam quia, sicut ira exigebat, ad præsens in Regem vindicare non potuit, in Corbeiansem Ecclesiam non tale quid meritam retorsit. Nam ejus villas et prædia per terram suam late diffusa statim invasit, et fratribus inibi Christo militantibus quæ vestimentorum eorum usibus deputata erant denegavit. Unde Fulco Abbas, qui tunc temporis Ecclesiæ Corbeiansi præerat, et fratres non modice turbati, querimoniam lacrymabilem coram Regis præsentia fuderunt, et super hoc ejus consilium et auxilium imploraverunt. Sed cum aut impossibilitate aut incuria Regis nulla eis fieret recuperatio perditorum, magnumque damnum perpessi fuissent, suis carento redditibus fere per biennium; quid factum opus esset cogitantes, super his animo fluctuare cœperunt. Tandem in Domino tanquam in portu jactantes cogitatum suum, anchoram suæ salutis in ipso fixerunt. Nam fuit eorum commune consilium ad divinum confugere auxilium, Sanctumque Comiti præsentare Adalardum, ut Comes ejus præsentia flexus, ei et S. Petro suum restitueret alodium.

Flandria Corbeiansium in Flandria bona occupat.

Ad eum placandum mittitur S. Adalardi corpus.

NOT. 45.

CAPUT II.

De asportatione Sancti in Flandriam, et quod in adventu ejus apertæ sunt fores ecclesiæ.

Igitur sanioris consilii fratribus qui Sancto comitentur electis, et omnibus quæ itineri necessaria essent paratis, cum magno honore, ut decebat, iter arripientes pervenerunt in Flandriam, de Dei misericordia et Sancti merito non desperantes. Fama autem præeunte Comes sibi Sanctum a fratribus præsentandum audierat, et ne illis alienjus ecclesiæ pateret introitus interdixerat, existimans taliter nullum ad se ab illis posse fieri accessum. Sed secus ac ratus est res habita est. Nam tendentibus illis ad villam quæ dicitur Curba, ubi S. Petri jure hereditario habetur ecclesia, Presbyter secundum Comitis præceptum obseratis ecclesiæ foribus, secessum occultum ne posset inveniri petierat cum clavibus. Tandem ad ecclesiam pervenit, claves requiruntur, Presbyter circumquaque queritur, sed quærentibus facultas inveniendi denegatur. Mirum dictu, fidelem quærens auditorem! Dum aliqua mora fieret quærendo templi Sacerdotem; illico sponte sua confractis seris, dissidentibus repagulis, patuerunt fores ecclesiæ, et Sancto, cunctisque eum comitantibus se pervias præbuere. Non Magica, non ars ibi operata est Mechanica, sed ad ostendendum S. Adalardi meritum, virtus apparuit cælestis in apertione valvarum. Ecce alter in hoc facto Petrus; Sanctoque Petro, cui commissæ sunt claves regni cælorum, in tali miraculo comparandus. Sancto etenim Petro de carcere per Angelum liberato porta ultro patuit ferrea; isti similiter de carcere, id est, de carnis ergastulo per Angelum consilii jam educto, cesserunt ultro dura portarum robora. O stupenda dignatio! gratiam meruit a Domino, quæ cælesti concessa fuerat clavigero. Jure etiam in aliena terra patuit illi S. Petri ecclesia, qui apud Corbeiam hospitium sortitus S. Petri ecclesiam, quasi pro contubernali fœdere, ad requirenda ejus bona fungebatur legatione. Taliter in ecclesia prius inaccessa Sanctus defertur, populus utriusque sexus, qui convenerat prosequitur; laudes cum vocis cordis-

In Curba pago sponte patent fores templi.

PER S. GERARD. que exultatione a monachis et Clericis divinæ Majestati referuntur, populis applaudentibus et gratias Domino referentibus.

CAPUT III.

De eo quod Comes reddidit ei omnia quæ abstulerat.

Sequenti die inde asportatur, et ad quærendum Comitum acceleratur iter. Ubi cumque autem Sancti audiebatur adventus, a longe pro jam divulgato miraculo immensæ multitudinis populorum ei fiebat occursus. Nec solum jam ei contra præceptum Comitum januas ecclesiarum aperire certabant, sed etiam tam Ecclesiasticæ quam sæculares personæ, ut Sanctus in ecclesiis inferretur postulabant, magis divinam quam Comitum incurre timentes offensam. Audientes autem fratres Comitum in pago Tornacensi circa Schelmas oppidum, quod obsidione militum cinxerat, commorantem, illum iter flexerunt, et quo cœperant tandem pervenerunt. Quem cum sibi Comes audiret deferri, ejus præsentia se subtrahere festinavit. Tunc Principes qui lateri ejus solebant assistere, et in quorum consilio ejus omnis pendeat dispositio, super hoc cœperunt eum arguere, dicentes, quia nihil ei prospere cederet, quamdiu Sanctorum ecclesias suis rebus spoliaret. Consulebant autem illi ut Sancto eum humilitate occurreret, et quidquid erga Sanctum deliquerat, emendaret. Quorum prudenti consilio Comes adquevit, et humiliter Sancto obvius processit. Videres alium Regem Ninivitarum de suo solio descendisse, pedibusque nudis præ humilitate incedentem, honorem suum deposuisse: cum tanta devotione, militum stipante caterva, Comes ad feretrum Sancti accessit, et sumpto manibus suis gestatorio, militibus onus ejus leve certatim alleviantibus in ecclesiam haud longe positam tulit. Ibi quidquid Corbeiensi Ecclesiæ abstulerat coram primatibus suis in præsentia Sancti reddidit: et quidquid erga S. Petrum et S. Adalardum deliquerat, emendavit, postulans per eos sibi a Domino indulgentiam impetrari. Fratres vero vice Domini, qui cor contritum et humiliatum non despiciunt, Sanctique Petri, cui data est a Domino potestas ligandi atque solvendi, eum absolverunt: et eum gaudentem, suisque orationibus commendatum ad obsidionem oppidi miserunt. Inde non ingrati divinæ misericordiæ qui gratiam Comitum meruerunt S. Adalardo mediante, immensas laudes Deo altissimo retulerunt, cujus auribus, quam precibus pulsaverant, præparationem cordis eorum audierat.

CAPUT IV.

De eo quod Comitissa voluit eum retinere.

Sic non cassato itineris labore letati eum Sancto arripuerunt iter remeandi. Sed intervenit eis aliqua turbationis molestia, ut major subsequeretur lætitia. Contigit enim ut ad oppidum quod dicitur Insula pervenirent, et Sanctum Dei in ecclesia S. Stephani Protomartyris, quæ ibi habetur, deferrent. Illis diebus apud idem castrum Adela Comitissa, de qua supra mentionem fecimus, morabatur; dum ad obsidendum præfatum oppidum Schelmas Comes scilicet filius ejus occuparetur. Quæ cum audisset adesse sanctum Dei Confessorem, gavisæ est valde sibi esse oblatam retinendi illum opportunitatem. Accersitis igitur monachis, inter alia quæ protulit verba, dixit eis: Sciatis Domini mei S. Adalardum communis generis consanguinitate mihi esse proximum, et ideo ut honoris gratiam paret mihi in cælis, volo ejus honorem sublimare in terris. Unde sedet mihi in animo eum retinere in hac terra, quia ad exequendum quod

Comitissa Flandriæ vult corpus S. Adalardi retinere, dispositis custodiis.

volo magis hic ero idonea. Aut enim ei novam construam ecclesiam, quam immensis opibus ditabo, deputatis monachis aut Clericis, qui serviant Sancto; aut in Blandiniensi monasterio, quod in honore S. Petri Apostoli situm est in castro Gandavo, faciam eum deferri, ubi præ omnibus Sanctis, qui ibi habentur, faciam ei honorem exhiberi. Interdico itaque vobis ut eum ab ecclesia S. Stephani non dimoveatis, sed ad locum vestrum redeatis; ni potius cum eo remanere placeat vobis. Denique præcepit portas obseratas, et exitus viarum adhibitis custodibus observari, ne in noctis silentio clam Sanctus posset asportari.

CAPUT V.

De eo quod per medios vigiles sublatae sunt sanctæ reliquie.

Quid jam monachi facerent? In aliena terra positi, suorumque auxilio destituti, obviare non poterant Comitissæ potestati; ut in asportatione Sancti aliquam violentiam inferrent illi. Illico ad Sanctum reversi sunt Adalardum: et extra spem positi deliberabant quid potius eis esset faciendum. Consilium autem super hac re quærentes, tales inter se conquirendo proferebant voces: Quid faciemus? Quo divertemus? Ad nostros sine S. Adalardo reditus nobis non est necessarius: quia forsitan aut nos expellent, aut, quod turpius est, lapidibus obruent. Denique nos non reverti prohibet improprium et dedecus, quia nobis non revertentibus tantum damnum imponent nostræ assensionis, nostrisque; machinationibus. Ceterum quamvis absque Sancti representatione gratiam eorum possimus habere, ejusdem Patris nostri ablatio, nostræ matris Ecclesiæ fiet desolatio. Ipsa enim mater nostra, quæ nos tamquam filios in suo fovit gremio, relinquatur sicut umbraculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario. Taliter prius navicula cordis eorum turbabatur in mari: et dormiente in eis Christo, quia dubitabant, cœperunt mergi. Sed cum clamassent, Domine salva nos, perimus: illico excitatus est Dominus, ventisque imperavit et fluctibus.

27 Illis autem consilium capientibus cælitus inspiratum est ut intempestæ noctis silentio expositas de feretro sancti Confessoris reliquias tollerent, et cum illis fugæ præsidio sibi suisque consulere. Quod et ipse Salvator fecisse, suosque ut idem facerent legitur admonuisse: Cum vos, inquit, persecuti fuerint in unam civitatem, in aliam fugite, licet figuratim possumus intelligere. Cunctis igitur per villam somno occupatis, monachi requiem suis denegarunt oculis, opportunitatem quærentes perducendi ad finem quæ inerant illorum animis. Media autem nocte ad thecam argenteam, quæ pretiosus thesaurus tegebatur, accesserunt, ipsaque audacibus, ut ita dicam, sed fidelibus manibus exposuerunt. Denique ipsum super aurum et topazion pretiosiore, omniumque aromatum fragrantiam suo odore vincentem in mundo pallio, postea in byrso cervino involverunt: et uni eorum, Domno videlicet Everardo, qui ad hoc sagacior videbatur, asportandum commiserunt. Qui ceteris cum scrinio Sancti remanentibus, de commisso sibi thesauro sollicitus non modice animo angebatur, qualiter propter vigillum excubias civitatem egrediretur. Dumque totus in hoc studio esset positus, illuxit matutinalis hora, qua expulso vesperi luctu Christi resurrectione demoratur lætitia: tunc Christus, qui est verus sol justitiæ, depellens tenebras erroris et tristitiæ, ostendit illi tramitem salutis et lætitiæ. Nam eadem hora obtulit se illi quidam monachus, quasi missus a Domino, quem Remensis civitatis Archiepiscopus ad Comitum direxerat pro suo negotio.

Monachi quid sibi agendum sit deliberant.

Reliquiæ S. Adalardi in theca argentea.

Everardus monachus corpus S. Adalardi clam asportat.

Huic

Huic sanctorum bajulator reliquiarum sociatus per medios vigillum cuneos, portis patentibus, exivit; Deique providentia per Sancti videlicet Adalardi meritum frustratas illorum excubias reliquit.

Transit per medios vigilles.

28 Renovatum est sane in hoc facto miraculum quod ad Christi resurgentis contigit sepulchrum, si tamen gloriae Regis audeamus æquiparare virtutem militis. Sed non minime gloriam Regis, si virtutem prædicamus militis: quia virtus militis gloria est Regis. Custodia enim militum ad Christi posita est sepulchrum, ne a suis furaretur discipulis; diligentia nihilominus excubatorum deputata est portis et exitibus viarum, ne corpus S. Adalardi clam a suis efferretur monachis. Christus summo diluculo milites signatum monumentum custodientes resurgens irritos reddidit; Sanctus quoque Adalardus summo mane vigiles portas et exitus viarum observantes exeundo fefellit. Milites Christo resurgente præ timore facti sunt velut mortui; custodes postquam Sanctus asportatus est Adalardus præ nimia admiratione redditi sunt stupidi.

Magno gaudio Corbeie excipiuntur.

29 Taliter corpus sancti Confessoris Corbeiam refertur, et a monachis cum magno cleri plebisque tripudio suscipitur. Qui cum magno honore, ut dignitas ejus exigebat, repositus in archivo ecclesie, ipsam sua decoravit presentia, quam primum obscuram reddiderat ejus absentia. Fratres autem cum cordis devotione laudes immensas reddiderunt super hoc bonitatis divinae, parvipendentes si serini fieret amissio, cum beatos et divites reddidisset eos pretiosi thesauri restitutio. Illud enim erat recuperabile damnum, hic si eum amisissent damnum inreparabile. Sed qui voluit thesaurum corporis restituere, dignatus est etiam vas ejusdem remittere, ut sicut in corporis asportatione, ita etiam Sancti pateret meritum in vasis representatione.

CAPUT VI.

De relatione scrinii, et quod in representatione ejus sanatus est claudus.

Comitissa ceteros domum remittit.

Interea fama volante, cum Comitissæ nuntiatum fuisset taliter S. Adalardum a monachis sublatum esse, moleste tulit se ita delusam esse. Tamen intelligens hoc esse voluntatis divinae, et ideo jam non posse contra torrentem brachia tendere; postulata venia, concessit illis cum scrinio sancti Confessoris remeare ad propria. Taliter illi, quasi de Ægypto egressi, ubi jam quasi captivi fuerant detenti, protigente eos caelestis defensionis nube, ne urerentur a sole tribulationis, pervenerunt, duce novo Moyse nostro, in terram pacis et securitatis.

Theca Corbeiam refertur.

31 Cumque jam facti fuissent proximi Corbeie, præmittentes nuntios mandaverunt fratribus suis, ut scrinio S. Adalardi mature occurrerent cum brachio ejusdem Confessoris. Illico gaudium novum adhuc recenti gaudio superadditur: classica pulsantur: ecclesia tapetibus et palliis adornatur; accensis etiam luminaribus plurimis illuminatur: denique facto populi conventu festiva processio orditur: et cum brachio S. Adalardi præcedentibus cereis et crucibus obviam proceditur. Tunc filii Israel quasi arcam Domini de Philistæis reductam suscipientes, in tabernaculo Dei referebant: et cum David in voce exultationis et confessionis psallentes præcedebant, variis musicorum instrumentorum generibus ad augendam lætitiæ circumquaque sonantibus.

1. Reg. 7.

2. Reg. 6.

32 Ecce autem quidam claudus ad portam templi jacebat, ita utroque pede contractus, ut plantæ pedum ejus (quod erat visu miserabile) retro hærent natibus. Venerat autem ibi reptando in quantum poterat manibus et genibus non solum ut alimoniam peteret ab introeuntibus, sed ut S. Adalardum rogaret suis adesse doloribus. Qui cum feretrum Sancti præcedente longo processione vidisset inferri in quantum ipsa ægritudo patiebatur, clamare cepit, ut sui miseretur. Sanctus vero Adalardus more B. Petri aurum vel argentum illi non dedit, sed quod melius erat, divina concedente gratia, illi tribuit. Nam mirum in modum statim videres nervos prius contractos extendi, cutem dirumpi, sanguinem manare, pedes cruraque ad naturalem locum redire, illum autem præ nimis angustiis fatigari, ita ut pene videretur deficere. Tandem in suis erectus pedibus, jam nullius egens adminiculo ad feretrum Sancti accessit. O laudandum Dei donum; o prædicandum Sancti meritum! Præsentia corporis ejus aberat, et tanta in vase corporis ejus Dominus ostendebat. Sed hoc in vase corporis ejus ostendere potuit, qui per umbram corporis S. Petri ægrotos sanare voluit. Tunc qui sanatus fuerat feretrum prosequens et bajulans, gratias referebat Domino, imitans illum Evangelicum leprosum, qui reversus laudem dedit Deo. Cum tanto gaudio filiis in sinu matris Ecclesie receptis, de thesauro conscientie proferentes sacrificium spei et fidei, quæ in ara cordis accendat fervor caritatis, hymnum Te Deum laudamus cantaverunt coram altario divinae majestatis.

Per S. GERARD. Claudus ad vancum Sancti feretrum sanatur.

Luc. 17.

CAPUT VII.

De repositione sanctorum reliquiarum in scrinio.

Denique ascendentes gradus pulpiti, qui de valle plorationis per gradus virtutum ascenderant in montem exultationis, populis infimis jacentibus, nec ad altiora conscendere valentibus, condescenderunt propinatione salutiferi sermonis rei gesta temporique præsentis respondentis. Nec siluerunt, ad confirmationem sui sermonis quæ in via accidissent eis, quanta Domini gratia in omnibus affuisset illis, quantisque sibi dilectum Confessorem declarasset miraculis. Et ne aliquis eorum dubius existeret S. Adalardum esse relatam, reliquias ejusdem de secretario, ubi ante repositæ fuerant, præsentari fecerunt. Quas quidem in conspectu populi adstantis extulerunt, ipsasque ut credi decet antiquo ebore lucidiores, visuque pro sui raritate delectabiles, conspectibus omnium adstantium cernendas præbuerunt. Postquam autem presentia Sancti remota est ab illis omnis nubes dubitationis, eum honorifice reposuerunt in eodem scrinio quod paulo ante relatam fuerat cum gaudio.

Res gesta populo narratur.

Exponitur corpus S. Adalardi.

Reponitur in prioris theca.

34 Quo rite peracto secus S. Gentianum martyrii rosa in domo Dei vernantem collocaverunt S. Adalardum castitatis lilio ante Deum florentem. Felix aula, quæ tantis sustentatur columnis! Felix Ecclesia, quæ tantis illuminatur lucernis! ut taceamus ceteros quorum presentia feliciter ipsa floret Ecclesia, istitutoribus protegatur contra ventorum flatus, et tempestatum fulmina. Istis enim illuminantibus, repelluntur ab ea tenebrarum caligines, et mœrorum nebula. Istos itaque honoremus, istos veneremur in terris, ut nostri memores esse dignentur in cælis.

locaturque juxta S. Gentianum.

NOT. 46.

INVENTIO